

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΣΕΞΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ
ΛΗΨΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΕΞΑΛΕΙΨΗΣ
ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Εκπόνηση: **Μαρία Μ. Μαλακασιώτου**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : **Ιωάννα Λαλιώτου**

Βόλος, Φεβρουάριος 2015

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	3
Χαιρετισμοί	5
Πρόλογος.....	8
1. Εισαγωγή	10
2. Φύλο και Πολιτική εκπροσώπηση	19
2.1 Το πλαίσιο της γυναικείας πολιτικής εκπροσώπησης	19
2.2 Συνεντεύξεις εν ενεργεία βουλευτών	23
2.3 Πολιτικοποίηση των γυναικών στην Ελλάδα : προσεγγίσεις και ερωτήματα	25
2.4 Ο σεξισμός στην Πολιτική και στο ελληνικό Κοινοβούλιο	28
2.4.1 Ο σεξισμός στον χώρο της πολιτικής	28
2.4.2 Η σεξιστική αντιμετώπιση των γυναικών στο ελληνικό Κοινοβούλιο	31
2.5. Η συμμετοχή των γυναικών στους κομματικούς μηχανισμούς.....	38
2.5.1 Διαφοροποίηση φύλου ως προς την πρόθεση ψήφου και την εκλογιμότητα των γυναικών.	38
2.5.2 Έμφυλες διακρίσεις στους κομματικούς μηχανισμούς και επιρροές τους στην εξέλιξη των γυναικών.	42
2.6 Η θέση της γυναίκας στην πολιτική σε διεθνές επίπεδο	48
2.7 Επιρροή της οικονομικής κρίσης και της γενιάς στην περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων	54
2.7.1 Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων	54
2.7.2 Η γενιά και η επιρροή της στην συντήρηση ή καλλιέργεια έμφυλων διακρίσεων	58
2.8. Η μελλοντική θέση της γυναίκας στα κέντρα λήψης των αποφάσεων και προτάσεις για την αναβάθμιση του ρόλου της.	60
3. Συμπεράσματα - Παρατηρήσεις	66
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	78

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την επιβλέπουσα καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας , Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας κα Ιωάννα Λαλιώτου για την ουσιαστική βοήθεια στη συλλογή υλικού, για την ηθική και ψυχική συμπαράσταση και για τις πολύτιμες συμβουλές και τις μεθοδολογικές παρατηρήσεις της για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας μου. Την ευχαριστώ, επίσης, για την κατανόηση των προβλημάτων που αντιμετώπισα στο τελευταίο διάστημα της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας και για την διευκόλυνση των προσπαθειών μου. Ευχαριστώ, επίσης, τις καθηγήτριες του Τμήματος Ιστορίας , Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας κα Ελευθερία Δέλτσου και κα Νίκη Διαλέτη για την υποστήριξη της προσπάθειας μου και την άρτια συνεργασία, που είχαμε κατά τη διάρκεια φοίτησης μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του ΙΑΚΑ.

Ευχαριστίες θα ήθελα να δώσω και στις πέντε Ελληνίδες Βουλευτές που, παρά την προεκλογική τους εκστρατεία, βρήκαν τον χρόνο να απαντήσουν στα ερωτήματά μου και να μου ανοίξουν διόδους εύρεσης του υλικού μου. Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω, ιδιαιτέρως, και την φίλη και πρώην υφυπουργό Υγείας κα Ζέττα Μακρή , γιατί μου έδωσε τα ερεθίσματα για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας, διευκολύνοντας παράλληλα τις προσπάθειες συγκέντρωσης του υλικού μου. Την ευχαριστώ επίσης, για τον χρόνο που αφιέρωσε, για να προλογίσει την εργασία μου. Ευχαριστώ, όμως, και την φίλη Ευρωβουλευτή κα Μαρία Σπυράκη για τον χρόνο που και η ίδια αφιέρωσε, για να χαιρετίσει τη διπλωματική μου εργασία.

Όμως, το μεγαλύτερο ευχαριστώ ανήκει στους γονείς μου, που με στήριξαν, όπως κάθε φορά, στην προσπάθειά μου αυτή και με βοήθησαν με κάθε τρόπο, για να ξεπεράσω τις όποιες δυσκολίες μου. Είναι αυτοί, επίσης, που πιστεύουν σε μένα και με δίδαξαν να παλεύω με ήθος και συνέπεια για την υλοποίηση των στόχων μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την ανηψιά μου Φαίη για τις πολύτιμες οδηγίες της αλλά και την φίλη μου Ξανθή, που όχι μόνο με στήριξε αλλά ήταν πάντα δίπλα μου.

*« Η γυναίκα που πετυχαίνει είναι πόρνη,
ενώ ο άντρας που αναρριχάται έρποντας
και γλύφοντας είναι μάγκας. Είναι, όμως;»
(Ζέττα Μακρή, Ξενία, 11 – 2 -2015)*

Αφιερωμένη στα πολυαγαπημένα μου ανήψια,

Ζωή και Μιχάλη,

με την ευχή να εκπληρώνουν

πάντα τους στόχους τους.

Βόλος, Φεβρουάριος 2015

Χαιρετισμός της πρ. Υφυπουργού Υγείας κας Ζέττας Μ. Μακρή

Με μεγάλη μου χαρά αποδέχτηκα να προλογίσω την διπλωματική εργασία της Μαρίας Μαλακασιώτου, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού προγράμματος του ΙΑΚΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Με την διπλωματική της εργασία η Μαρία Μαλακασιώτου επιδιώκει να προσεγγίσει το θέμα των έμφυλων διακρίσεων στον χώρο της πολιτικής και της καλλιέργειας ενός σεξιστικού λόγου στον χώρο των πολιτικών κομμάτων και του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Με μεθοδικό τρόπο αξιοποιούνται οι μαρτυρίες και τα βιώματα Ελληνίδων Βουλευτών, για να καταγραφεί η πορεία των γυναικών στην χώρα μας για ισότητα και χειραφέτηση, να επισημανθεί η επίδραση της οικονομικής κρίσης στην μειωμένη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, να ερμηνευθεί ο σεξιστικός λόγος και να παρουσιαστούν οι αναγκαίες πολιτικές, που θα ανατρέψουν την ανισότητα στην συμμετοχή του γυναικείου φύλου στην δημόσια και πολιτική ζωή.

Στο ερώτημα που τίθεται συχνά για το ποια είναι θέση της Ελληνίδας στην πολιτική, θεωρώ ότι την απάντηση την δίνει η ίδια η στατιστική. Πόσες γυναίκες αναδεικνύονται σε κυβερνητικές θέσεις, πόσες σε θεσμικά αξιώματα, πόσες σε διευθυντικές θέσεις του ιδιωτικού τομέα. Μία άλλη απάντηση, ίσως πιο σκληρή, την δίνει η ζωή: Ποιο είναι το προσωπικό κόστος για καθεμία που καταφέρνει να ανελιχθεί σε ένα ανδροκρατούμενο περιβάλλον. Πόση μοναξιά, πόσο άγχος, πόσες ματαιώσεις και πόσες εκκρεμότητες υπάρχουν πίσω από κάθε γυναίκα που διαπρέπει στην επιστήμη, στην εργασία και στην πολιτική.

Οι γυναίκες πολιτικοί έχουν υποστεί διακρίσεις σε πολλά και διαφορετικά επίπεδα, έχουν προσπαθήσει διπλά και τριπλά από άντρες συναδέλφους τους για να αποδείξουν την αξία τους, έχουν ενοχοποιηθεί και έχουν υποφέρει για τη δυσκολία να ανταποκριθούν στους πολλαπλούς τους ρόλους, έχουν αναρωτηθεί αν άξιζε τον κόπο αυτή η προσπάθεια, χωρίς, όμως, να καταλήγουν πάντα σε καταφατική απάντηση.

Στην χώρα μας χρειάζεται να διανυθεί μεγάλη απόσταση για να έχει η επόμενη γενιά λυμένο το πρόβλημα της ισότητας των φύλων, που δεν αποτελεί απλώς προσβολή για τις γυναίκες αλλά και τραύμα στον πολιτισμό μας. Σε μια κοινωνία σαν την δική μας, που υστερεί τόσο πολύ στο σεβασμό των δικαιωμάτων των γυναικών, θα πρέπει να επιβληθεί στοιχειώδης δημοκρατία στο συγκεκριμένο ζήτημα, μέχρι να ανατραπούν στερεότυπα, να αλλάξουν νοοτροπίες και να καταρρεύσουν δόγματα

Συγχαίρω για μία ακόμη φορά την Μαρία για την διπλωματική της εργασία, που συνδυάζει την επιστημονική έρευνα και μελέτη με άρτιο τρόπο και είμαι απόλυτα βέβαιη ότι η επιστημονική γνώση που απέκτησε θα έχει την ανάλογη συνέχεια.

Χαιρετισμός της Ευρωβουλευτού κας Μαρίας Σπυράκη

Είναι αλήθεια ότι οι γυναίκες πλέον καταλαμβάνουν, ιδιαίτερα στις προηγμένες χώρες, υψηλές θέσεις όχι μόνο στην επαγγελματική ιεραρχία αλλά και στην πολιτική σκηνή, χωρίς ωστόσο να έχουν πάψει να δέχονται σεξιστικές συμπεριφορές, τις οποίες και καλούνται να αντιμετωπίζουν καθημερινά.

Και τούτο γιατί η σεξιστική συμπεριφορά στο κοινωνικό και εργασιακό περιβάλλον πηγάζει, ακόμα μέχρι σήμερα, από μια διάχυτη οικονομική, κοινωνική, πολιτική και εργασιακή κουλτούρα. Οι γυναίκες σήμερα διεκδικούμε ουσιαστικά ισότιμη θέση στην εργασία και στην κοινωνική ζωή. Πιστεύουμε ότι μπορούμε να πετύχουμε τόσο στο επιστημονικό και επαγγελματικό αντικείμενο που μας ενδιαφέρει αλλά και σε πολιτικά αξιώματα. Και αυτό γιατί στον δυτικό κόσμο έχουμε άμεση πρόσβαση στην εκπαίδευση, η οποία αποτελεί τη βάση για την κοινωνική και εργασιακή ανέλιξη.

Όμως χρειάζεται να εξαλειφθούν τα κοινωνικά στερεότυπα που θέλουν την γυναίκα νοσοκόμα και τον άντρα γιατρό, την γυναίκα δασκάλα και τον άντρα καθηγητή στο πανεπιστήμιο, την γυναίκα γραμματέα και τον άντρα διευθυντή κλπ. Στερεότυπα που όχι μόνο υφίστανται αλλά επηρεάζουν άμεσα την επαγγελματική πραγματικότητα.

Το ποσοστό των γυναικών που βρίσκονται σε θέσεις ευθύνης είναι αντιστρόφως ανάλογο με αυτό των προσόντων τους. Το 46% των κατόχων διδακτορικού στην ΕΕ είναι γυναίκες. Όμως, μόνο ένας στους τρεις πανεπιστημιακούς ερευνητές είναι γυναίκες. Ενώ, από τους ακαδημαϊκούς υψηλού επιπέδου, το 20% αυτών είναι γυναίκες. Αν και το 40% των ερευνητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στο δημόσιο τομέα είναι γυναίκες, στις ιδιωτικές επιχειρήσεις σε όλη την Ευρώπη αντιπροσωπεύουν μόλις το 19%. Σύμφωνα με τη λίστα της Standard and Poor 's μόνο το 4 τοις εκατό των CEOs στις 500 μεγαλύτερες εταιρείες είναι γυναίκες.

Ιδιαίτερα στην πολιτική σκηνή το ποσοστό των γυναικών είναι πολύ μικρότερο από αυτό που θα περίμενε κανείς. Είναι ουσιώδες, οι γυναίκες να πιστέψουν, όχι μόνο ότι μπορούν να αποκτήσουν τα τυπικά προσόντα, αλλά και ότι με εργαλεία τα προσόντα αυτά μπορούν να πετύχουν όπου θέλουν, αρκεί να το αποφασίσουν. Ότι κανένα κοινωνικό αξίωμα και καμία θέση εργασίας δεν είναι απροσπέλαστη λόγω φύλου και ότι κάθε δυσκολία που αντιμετωπίζεται και κάθε γυναίκα που πετυχαίνει ανοίγει το δρόμο σε πολλές άλλες που ξεκινούν την σταδιοδρομία τους. Ότι η ισότητα των δύο φύλων δεν είναι απλά επιδιωκόμενος στόχος, αλλά απαραίτητη συνθήκη εμπέδωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης και η πρόσβαση των γυναικών σε θέσεις ευθύνης αλλά και η σεξιστική αντιμετώπιση των γυναικών στις θέσεις αυτές γίνεται ακόμα εντονότερη, καθώς κάθε χώρος εργασίας περιβάλλεται από ιδιαίτερη ένταση και επαγγελματική αστάθεια. Η σεξιστική αντιμετώπιση που υφίστανται οι γυναίκες, παραμένει ένας μηχανισμός αναπαραγωγής ανισοτήτων, για να συντηρηθεί μια παραδοσιακή κατανομή που θέλει την γυναίκα να πληροί ρόλους χαμηλόμισθου εργατικού δυναμικού και όχι θέσεις ευθύνης.

Όχι μόνο σε εθνικό ή ευρωπαϊκό, αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο, παρατηρείται ότι οι γυναίκες, για την ίδια εργασία, έχοντας το ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης, αμείβονται λιγότερο από τους άντρες. Συγκεκριμένα, κατά την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος, οι γυναίκες κερδίζουν το 76% των χρημάτων που κερδίζουν οι άνδρες συνάδελφοι τους.

Σήμερα, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο υλοποιούνται δράσεις καταπολέμησης του φαινομένου αυτού. Η Ευρώπη, τόσο με πολιτικές στήριξης όσο και με τα κεκτημένα του νομικού πολιτισμού στοχεύει στην κατοχύρωση και στην ανάδειξη της πραγματικής ισότητας στην εργασία, στην κοινωνία και στην οικογένεια. Με την υιοθέτηση δε του από 10-3-2015 ψηφίσματος, από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, όχι μόνο γίνεται απολογισμός της κατάστασης για το 2013 αλλά υπογραμμίζεται και η ανάγκη να χαραχτούν πολιτικές τέτοιες που θα επιφέρουν την ισότητα μεταξύ των δυο φύλων και επιβάλουν ίση αντιμετώπιση γυναικών και αντρών σε ποικίλα επίπεδα, όπως την πρόσβαση σε ίσες ευκαιρίες, την ίση κατανομή μισθών και συντάξεων, την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών ή την άδεια μητρότητας. Βασικοί στόχοι των πολιτικών αυτών είναι η βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ εργασίας και προσωπικής ζωής και η προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών στη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους υγεία. Με το ψήφισμα αυτό ευρωβουλευτές ζητούν, μεταξύ άλλων, από τα κράτη μέλη της ΕΕ τη συμμετοχή των γυναικών στα διοικητικά συμβούλια και την ενθάρρυνση των γυναικών να σταδιοδρομήσουν στους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας και των τεχνολογιών πληροφορικής

Δεν αρκεί όμως μια προσπάθεια εντός εθνικών ή ευρωπαϊκών μηχανισμών. Κάθε ένας και καθεμιά από εμάς με τις δυνάμεις και τα εργαλεία που έχουμε στα χέρια μας οφείλουμε να καταδεικνύουμε τις αντιξοότητες που υφίστανται οι γυναίκες και να γινόμαστε αρωγοί σε κάθε προσπάθεια εξάλειψης αυτών. Για τον λόγο αυτό χαιρετίζω την διπλωματική της Μαρίας Μαλακασιώτου και την προσπάθεια αυτής να συμβάλει με τον δικό της τρόπο στην καταπολέμηση της σεξιστικής συμπεριφοράς στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Οι μελέτες για θέμα την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών έχουν ιδιαίτερη σημασία και πρέπει ν' αποτελούν πηγή δύναμης και στοχασμού για όλους.

Πρόλογος

Το φεμινιστικό κίνημα έχει διανύσει πορεία αιώνων και έχει συμβάλει με τον δικό του τρόπο στον επαναπροσδιορισμό της ιδιότητας του πολίτη και στη διεύρυνση της ίδιας της δημοκρατίας. Η επιταγή της αποδόμησης του φύλου μπορεί να μη βρίσκει άμεση εφαρμογή στη φεμινιστική τακτική, ούτε γενική αποδοχή στη φεμινιστική θεωρία, έχει, όμως, προφανείς καταβολές στην όλη θεωρία του φεμινισμού. Μην ξεχνούμε ότι η φεμινιστική αμφισβήτηση προσέλαβε τη διχοτομική λογική της διάκρισης ιδιωτικού – δημόσιου χώρου, καταδεικνύοντας την ιδεολογική λειτουργία της που ανέδειξε σε πολιτικά διακυβεύματα νέους κοινωνικούς χώρους, που επί αιώνες έμειναν στον καθαρά ιδιωτικό χώρο ¹.

Εκτός των άλλων η φεμινιστική θεωρία ανέδειξε σε πολιτικό και ιδεολογικό πρόβλημα το πώς τα υποκείμενα διαμορφώνονται ως έμφυλα, με οριοθετημένες περιοριστικά δυνατότητες έκφρασης. Ο φεμινισμός, από κίνημα αμφισβήτησης της κοινωνικής θέσης των γυναικών, μεταμορφώνεται καθημερινά σε ένα από τα ισχυρότερα θεωρητικά ρεύματα κοινωνικοπολιτικής αμφισβήτησης του τέλους του 20^{ου} αιώνα και των αρχών του 21^{ου} αιώνα.

Η ισότητα των φύλων δεν είναι μόνο θέμα πολυμορφίας και κοινωνικής δικαιοσύνης αλλά και προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, της απασχόλησης, της ανταγωνιστικότητας και της κοινωνικής συνοχής. Στο ερώτημα αν η παρουσία των γυναικών είναι ικανή να αλλάξει το περιεχόμενο της πολιτικής, διατυπώνεται η άποψη ότι « η φυσική παρουσία των γυναικών στην πολιτική λειτουργεί τις περισσότερες φορές προστατευτικά για τη διατήρηση του πολιτικού κατεστημένου και σε καμία περίπτωση δεν υπήρξε όρος ανατροπής του περιεχομένου της πολιτικής». Στο ερώτημα αν οι φεμινίστριες μπορούν να θέσουν τους δικούς τους όρους στην πολιτική, η απάντηση είναι θετική, αν «υπάρξει μία αυτόνομη φεμινιστική πολιτική. Η διαμόρφωση μίας τέτοιας πολιτικής είναι εν δυνάμει ικανή να αναμετρηθεί με την υπάρχουσα και να αλλάξει τους συσχετισμούς της». Ο φεμινισμός μπορεί να θεωρηθεί σφαιρικός, όσο οποιαδήποτε θεωρία, που ξεκινά από συγκεκριμένες αντιθέσεις και προσπαθεί να εξηγήσει τον κόσμο και να δώσει λύσεις για την άρση των κοινωνικών ανισοτήτων ².

---

¹ Παντελίδου - Μαλούτα, Μ. (1996) « Φεμινιστικό κίνημα, φεμινιστική θεωρία και ιδιότητα του πολίτη», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τ. 9, σελ. 154 – 180.

² Ρεπούση, Μ Φεμινισμός – Πολιτική, πορείες αποκλίνοσες, παράλληλες ή συγκλίνουσες, Αθήνα, σελ. 12 – 15.

Παρόλα αυτά χαρακτηριστικό της σύγχρονης Πολιτικής Επιστήμης είναι η έλλειψη ευαισθησίας απέναντι στις διαφοροποιήσεις, στην κοινωνική κατανομή της εξουσίας ανάλογα με το φύλο και στη διαφοροποιημένη κοινωνική εμπειρία ανδρών και γυναικών, που επιδρούν στη διαμόρφωση της πολιτικής συμπεριφοράς τους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αργιστή πρόσληψη των γυναικείων πολιτικών αντιλήψεων ως απολιτικές ή ως πολιτικά αφελείς. Για τη σύγχρονη Πολιτική Επιστήμη αναγκαία είναι πλέον η διερεύνηση όχι του κατά πόσο το «προσωπικό είναι πολιτικό» (σύνθημα του δεύτερου φεμινιστικού κινήματος, και, ιδιαίτερα, του ριζοσπαστικού) αλλά μάλλον πόσο προσωπικό είναι το πολιτικό, τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άντρες³.

---

³ Παντελίδου – Μαλούτα, Μ. «Οι ελληνίδες και η ψήφος. Το φύλο της ψήφου και η ψήφος του γυναικείου φύλου», επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 73 / 1989, σελ. 3 – 39.

1. Εισαγωγή

Το θέμα που θα αναλυθεί στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία είναι οι έμφυλες σχέσεις και η πολιτική εκπροσώπηση των γυναικών. Η έμφυλη τάξη πραγμάτων προσδιορίζεται ως συμβολική πράξη, καθώς υφίσταται μέσω των αναπαραστάσεων και των ιδεολογιών για την ανδρική κυριαρχία και τη γυναικεία υποταγή. Εκφράζεται, όμως, από τη γλώσσα και από την «κατασκευή» του φύλου κατά τη διαδικασία εφαρμογής αυτών των αντιλήψεων στην καθημερινότητα μας και σε όλους τους κοινωνικούς τομείς.

Η προσέγγιση του θέματος βασίζεται στη μελέτη των έμφυλων σχέσεων σε επίπεδο πολιτικής εκπροσώπησης στην Ελλάδα. Μετά τη μεταπολίτευση γίνεται προσπάθεια ενίσχυσης των παρουσίας των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων και έχουν ληφθεί νομοθετικές πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της γυναικείας εκπροσώπησης στην πολιτική. Το ενδιαφέρον μου, όμως, επικεντρώνεται, κυρίως, στην περίοδο από το 2009 έως και σήμερα, γιατί τα πέντε τελευταία χρόνια αποτελούν μία ιδιαίτερη περίοδο για την χώρα μας. Η οικονομική ύφεση των τελευταίων αυτών χρόνων και οι βαθύτατες επιπτώσεις της σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας μας έχουν επηρεάσει κατά έναν περίεργο τρόπο και τον χώρο της πολιτικής, δημιουργώντας προβλήματα και στη γυναικεία εκπροσώπηση.

Η γυναικεία συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα της χώρας έγινε για πρώτη φορά αντικείμενο διερεύνησης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60. Ένας Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας, ο Roger Burk μελέτησε τις γυναίκες των Βαλκανικών χωρών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 και ήταν ο πρώτος που εξέτασε συστηματικά την πολιτική συμμετοχή των Ελληνίδων. Η έρευνα του, πραγματοποιήθηκε με δείγμα 25 κομμουνίστριες πολιτικές κρατούμενες και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι κύριοι λόγοι ένταξης αυτών των γυναικών στο συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα (ΚΚΕ), ήταν οικονομικοί. Ο Burk θεώρησε, επίσης, ότι μία σειρά από παράγοντες, όπως η θρησκεία και το πελατειακό σύστημα της χώρας, τις εμπόδισαν από μία συνειδητοποιημένη και ενεργή πολιτική συμμετοχή. Παρόμοια συμπεράσματα παρουσίαζε και η μελέτη του Αμερικανού Keith Legg το 1969, στην οποία διαπίστωσε ότι οι κυρίαρχες πολιτικές στάσεις της εποχής, τόσο για άνδρες όσο και για γυναίκες αστικών και αγροτικών περιοχών, στηρίζονταν σε πελατειακές σχέσεις⁴.

---

⁴ Papageorgiou, Y. (1985) Political involvement of Greek women Q a statistical analysis of sociodemographic, ecological, attitudinal relationships, Διδακτορική Διατριβή, The Florida State University – college of Social Sciences, sel. 29-30

Το 1975, η Κούλα Παπαδοπούλου μελέτησε την κοινωνική και πολιτική συμπεριφορά των Ελληνίδων κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η πολιτική συμμετοχή των γυναικών αυξήθηκε μετά την πτώση της δικτατορίας, μετά δηλαδή το 1974. Στην αρχή της δεκαετίας του 1980, η πολιτικός Βιργινία Τσουδερού, στη μελέτη της για τη γυναικεία πολιτική συμμετοχή έδειξε ότι τόσο κοινωνικοοικονομικοί, όσο και παραδοσιακοί παράγοντες, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωσή της. Η πολιτική επιστήμων Νίκη Καλτσόγια – Τουρναβίτη το 1982, στην ιστορική ανάλυσή της για τον φεμινισμό στην Ελλάδα, θεωρεί ως αποκλειστικά υπεύθυνο για την καθυστέρηση της ανάπτυξης της γυναικείας πολιτικής συμμετοχής το πολιτικό σύστημα. Αποδίδει, δηλαδή την μειωμένη παρουσία των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων στον τρόπο οργάνωσης του πολιτικού συστήματος, που είναι καθαρά ανδροκρατούμενο και δεν αφήνει περιθώρια ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στον χώρο της πολιτικής και ανάδειξης τους σε ηγετικές θέσεις⁵.

Η ενασχόληση με την πολιτική αποτελεί για τις περισσότερες γυναίκες στη χώρα μας, και όχι μόνο, μια δύσκολη και κάποτε οδυνηρή εμπειρία, αφού η σχέση τους μαζί της διαμορφώνεται με άνισους, αναφορικά με τους άνδρες, όρους. Πολλοί θεωρούν ότι, επειδή είναι φορτωμένες με πολλαπλούς ρόλους στις περισσότερες περιπτώσεις, υπεύθυνες για τα παιδιά, τη φροντίδα των εξαρτώμενων ατόμων της οικογένειας -μωρά, κατάκοιτοι/ες ηλικιωμένοι/ες, κ.λπ.) με ποικίλες επιθυμίες και ανάγκες, σε συνεχή εργασιακή ενασχόληση (που μόνον ένα μέρος της είναι αναγνωρίσιμο και αμειβόμενο, καθώς το υπόλοιπο παραμένει αόρατο, άμισθο, ανασφάλιστο και μη αναγνωρίσιμο, χαμένο στον άχρωμο και αόριστο όρο του «νοικοκυριού»), δεν μπορούν να ασχοληθούν και να αναδειχθούν στον χώρο της πολιτικής. Σε κάθε τέτοια απόπειρά τους, το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον είναι έτοιμο πολύ συχνά να τις εγκαλέσει «για παραμέληση των παιδιών» και των λοιπών υποχρεώσεών τους.

Παρόλα αυτά δεν έχει ληφθεί μέριμνα για κοινωνική μητρότητα, για αναδιανομή των ενδοοικογενειακών υποχρεώσεων μεταξύ των συντρόφων και για ανακατανομή του ενδοοικογενειακού χρόνου υπέρ των γυναικών. Ζητήματα βαθιά πολιτικά, που αμφισβητούν τις έμφυλες εξουσιαστικές δομές της ελληνικής οικογένειας και απωθούνται στα συσκοτισμένα όρια του «ιδιωτικού» και αποσιωπώνται⁶.

---

⁵ Papageorgiou, Y. (1985) Political involvement of Greek women Q a statistical analysis of sociodemographic, ecological, attitudinal relationships, Διδακτορική Διατριβή, The Florida State University – college of Social Sciences, sel. 31-36.

⁶ Και μη σπεύσουν κάποιοι/ες να ισχυριστούν πως αυτά είναι κατάλοιπα του παρελθόντος που αλλάζουν στις νεότερες γενιές, γιατί η σχετική έρευνα του Eurostart (2007) είναι πραγματικά αποκαρδιωτική: καθώς μόνο το 3% των Ελλήνων συμμετέχει στις υποχρεώσεις του νοικοκυριού

Ανέκαθεν, έτσι ή αλλιώς, η ενασχόληση με τις δημόσιες υποθέσεις υπήρξε υπόθεση μιας λέσχης ανδρών, με χαρακτηριστική περίπτωση την αρχαία δημοκρατία των ελεύθερων Αθηναίων ανδρών. Οι γυναίκες συνδέονται με την ιδιωτική σφαίρα της ζωής και τη μητρότητα-πεπρωμένο.

Οι προσπάθειες που γίνονται ώστε να αποκτήσουν οι γυναίκες εκλογικά δικαιώματα άρχισαν πολύ παλιά με τον απανταχού πληθυσμό να διεκδικεί την ίση μεταχείριση του με τους άνδρες. Συγκεκριμένα, η πρώτη απόπειρα έγινε κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης με τη διακήρυξη δικαιωμάτων των γυναικών το 1791. Εβδομήντα χρόνια αργότερα γίνεται στην Αγγλία αγώνας από τις γυναίκες με αίτημα το δικαίωμα της ψήφου. Ημέρα ορόσημο θεωρείται η 8η Μαρτίου 1857, όπου 20.000 εργάτριες κλωστοϋφαντουργίας διεκδίκησαν τη μείωση του ωραρίου εργασίας, μέσω μαζικής απεργίας, σε μία περίοδο, που ο συνδικαλισμός απαγορευόταν⁷.

Πηγή : Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 1

Στην Ελλάδα με βάση το νόμο 959/1949 μειώνονται οι περιορισμοί στη γυναικεία δημοτική ψήφο, ενώ με τον νόμο 2159 / 1952, βάσει ερμηνευτικής δήλωσης στο Σύνταγμα του 1952, αναγνωρίζονται πλήρη πολιτικά δικαιώματα στις ελληνίδες, οι οποίες ψηφίζουν για πρώτη φορά στις βουλευτικές εκλογές του 1956⁸.

⁷ Παντελίφου – Μαλούτα, Μ (2014) Δομές Πολιτικής Εξουσίας, ΚΕΘΙ

⁸ Αβδελά, Ε., Ψαρρά, Α., (επιμ.) (1958) «Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του μεσοπολέμου», Αθήνα, Εκδόσεις Γνώση.

Ήδη, όμως, από τον Ιανουάριο του 1953 συμμετέχουν σε επαναληπτικές εκλογές στη Θεσσαλονίκη, οπότε και εκλέγεται η Βολιώτισσα Ελένη Σκούρα πρώτη Ελληνίδα Βουλευτής, λαμβάνοντας 47.121 ψήφους, έναντι 43.144 του Ι. Πασαλίδη (ΕΔΑ) και 24.244 της Β. Ζάννα (ΕΠΕΚ - Φιλελεύθεροι). Την περίοδο 1953 – 1954 έγιναν συνολικά έξι επαναληπτικές εκλογές, στις οποίες συμμετείχαν και γυναίκες εκλογείς⁹.

Το 1952, με την κατοχύρωση της γυναικείας ψήφου, και το 1956 όταν για πρώτη φορά συμμετείχαν οι ελληνίδες ισότιμα στο εκλογικό σώμα σε επίπεδο επικράτειας, αποτελούν κορυφαίες στιγμές στο ιστορικό των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών και στην ιστορία της καθολικής ψηφοφορίας αλλά και της διεύρυνσης της δημοκρατίας στην Ελλάδα¹⁰. Αν, όμως, οι δύο αυτές χρονολογίες σηματοδοτούν την κατάληξη μίας πορείας προς την κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών, η πορεία αυτή έχει και άλλες σημαντικές στιγμές και διακρίνεται για πολλούς αγώνες, αφού η απόδοση πολιτικών δικαιωμάτων στις Ελληνίδες υπήρξε σταδιακή.

Αμέσως μετά τη δικτατορία η αναδιοργάνωση μαζικών γυναικείων οργανώσεων από τα κόμματα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της Οργάνωσης Γυναικών Ελλάδας, συνδεδεμένης με το ΚΚΕ, της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας, συνδεδεμένης με το ΠΑΣΟΚ και της Κίνησης Δημοκρατικών Γυναικών, συνδεδεμένης με το ΚΚΕ – Εσωτερικού. Παρά τις διαφορές, κοινός σκοπός των ομάδων αυτών ήταν να αποκτήσουν χαρακτήρα αποκλειστικού συνομιλητή με την εξουσία, σχετικά με τα γυναικεία διακονήματα¹¹.

Το 1974 στις πρώτες εκλογές της μεταπολίτευσης, εκλέχθηκαν επτά γυναίκες βουλευτές μεταξύ των οποίων οι: Ελένη Βλάχου (ΝΔ), η Άννα Συνοδινού (ΝΔ), η Σύλβα Ακρίτα (ΠΑΣΟΚ) και η Βιργινία Τσουδερού (ΕΚ/ΚΟΔΗΣΟ). Έναν χρόνο αργότερα, το γυναικείο κίνημα πέτυχε τη μεγαλύτερη νίκη του, όταν στο Σύνταγμα του 1975 καθιερώθηκε η αρχή της ισότητας των δυο φύλων, ορίζοντας ρητά ότι «όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου».

---

⁹ Ρετσίλα, Ε (2006) Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων στην Ελλάδα,, σελ. 33-41, ΚΕΘΙ

¹⁰ Αρβανίτης, Κ., Βλαχογιάννη, Γλ., Μαντά Μ., Ξυδοπούλου, Ε.Κ. & Παπαγιαννοπούλου, Μ.Χ. (2006), Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων στην Ελλάδα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

¹¹ Βαρίκα, Ε (1992) Αντιμέτωπες με τον εκσυγχρονισμό των θεσμών ένας δύσκολος φεμινισμός, σε Λεοντίδου, Ε – Αμμερ, Σ (επίμ) «Η Ελλάδα των γυναικών», Εναλλακτικές εκδόσεις, αθήνα, σε'. 67 – 80.

Στις εκλογές του 1977 για πρώτη φορά εκλέγεται διψήφιος αριθμός γυναικών (δώδεκα), κάτι που συνέβη και στις εκλογές του 1981, όπου εξελέγησαν έντεκα γυναίκες, καθώς επίσης και στις εκλογές του 1985 όπου εξελέγησαν δώδεκα γυναίκες βουλευτές. Το 1989 οι γυναίκες βουλευτές έφτασαν τις είκοσι. Στις εκλογές του 1990 εκλέχθηκαν δεκαπέντε γυναίκες, το 1993 δεκαοχτώ και το 1996 δεκαεννέα ¹².

Από το 2000 ο αριθμός των εκλεγμένων γυναικών στο ελληνικό Κοινοβούλιο αυξάνεται σημαντικά. Στις εκλογές του 2000 εκλέχθηκαν τριάντα μία γυναίκες, τριάντα εννέα εξελέγησαν το 2004 και σαράντα οχτώ το 2007. Το 2008 με το άρθρο 3 του Ν. 3636/2008 καθιερώθηκε για πρώτη φορά η ποσόστωση, σύμφωνα με την οποία ο αριθμός των υποψηφίων από κάθε φύλο στους συνδυασμούς των κομμάτων πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων, στο σύνολο της επικράτειας. Η εφαρμογή του μέτρου της ποσόστωσης είχε ως αποτέλεσμα να εκλεγούν πενήντα δύο γυναίκες βουλευτές το 2009 ¹³.

Έτος	ΣΥΝΟΛΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ			ΠΑΣΟΚ	ΝΔ	ΚΚΕ	ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΣΥΡΙΖΑ	ΛΑΟΣ	ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ	ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ	ΚΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	ΔΗΚΚΙ
	Σύνολο	Γυναίκες	% Γ	% Γ	% Γ	% Γ	% Γ	% Γ	% Γ	% Γ	% Γ	% Γ
1996	300	19	6,3	4,3	5,6	18,2	30,0					11,1
2000	300	31	10,3	10,8	8,0	18,2	33,3					0
2004	300	39	13,0	15,4	10,3	25,0	16,7					0
2007	300	48	16,0	20,6	11,2	31,8	14,3	10,0				
2009	300	52	17,3	21,3	12,1	19,0	15,4	6,7				
2012 (Μάιος)	300	56	18,7	9,8	11,1	26,9	32,7	-	27,3	31,6	4,8	
2012 (Ιούνιος)	300	63	21,0	9,09	13,95	33,33	35,21	-	35,00	29,41	5,56	

Πίνακας. Συμμετοχή εκλεγμένων γυναικών στο Εθνικό Κοινοβούλιο κατά τις εκλογικές αναμετρήσεις των ετών 1996, 2000, 2004, 2007, 2009, 2012 ¹⁴

¹² Αγορίτσα, Χ., Κωνσταντάρα, Δ., Παπαδοπούλου, Β. & Τζώρτζη Ε. (2012), Γυναίκες υποψήφιες και εκλεγμένες στις εθνικές εκλογές της 17ης Ιουνίου- Έκθεση, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

¹³ Ρετσίλα, Ε (2006) Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων στην Ελλάδα,, σελ. 33-41, ΚΕΘΙ

¹⁴ Γενική Γραμματεία Ισότητας (2005), 6^η Εθνική έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των γυναικών, Περίοδος 2001 – 2004, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα, σελ. 96.

Μετά τις τελευταίες εθνικές εκλογές της 17ης Ιουνίου 2012, εξήντα τρεις (63) γυναίκες εξελέγησαν βουλευτές. Με τη Νέα Δημοκρατία ανεδείχθησαν 18 γυναίκες Βουλευτές, 25 με το ΣΥΡΙΖΑ, 3 με το ΠΑΣΟΚ, 7 με τους Ανεξάρτητους Έλληνες, 1 Βουλευτής με το Λαϊκό Σύνδεσμο Χρυσή Αυγή, 5 με τη Δημοκρατική Αριστερά και 4 με το Κ.Κ.ΕΟ. Εν συνεχεία, τον Απρίλιο του 2013, μία ακόμη γυναίκα προστέθηκε στο σύνολο των γυναικών του Εθνικού Κοινοβουλίου. Έτσι, το ποσοστό των εκλεγμένων γυναικών στο εθνικό Κοινοβούλιο ξεπερνά το 21% (21,3%) και αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό που έχει σημειωθεί στη χώρα μας, επικυρώνοντας τη συνεχή αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική. Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 26/2012 με τίτλο «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών», το οποίο κωδικοποιεί την υφιστάμενη νομοθεσία περί ποσοστώσεων στον αριθμό των υποψηφίων βουλευτών κατά φύλο (άρθρα 34 του Π.Δ. 96/2007 και 3 του Ν. 3636/2008), ορίζεται ότι :

«...Για την ανακήρυξη των εκλογικών συνδυασμών αυτοτελών Κομμάτων, συνασπισμού συνεργαζόμενων Κομμάτων και ανεξαρτήτων, ο αριθμός των υποψηφίων βουλευτών, από κάθε φύλο, πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων τους, αντιστοίχως, σε όλη την Επικράτεια ».¹⁵

Η ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών έχει αλλάξει την ατμόσφαιρα στην ελληνική κοινωνία. Ο νόμος για την ποσόστωση, κατ' ελάχιστον του 1/3 για τα δύο φύλα στα ψηφοδέλτια των εθνικών εκλογών, ευνοεί τη συμμετοχή των γυναικών, μέχρις ότου περάσουμε τελικά στην πλήρη συνειδητοποίηση, ώστε να μη χρειάζεται καν να νομοθετούμε επ' αυτού ¹⁶

Ο πολυετής αγώνας για τη σημαντική αυτή κατάκτηση του «εκλέγειν» και του «εκλέγεσθαι» για τις Ελληνίδες συνάντησε τη σθεναρή αντίσταση του ανδρικού φύλου. Αρκετοί ήταν αυτοί που, επωνύμως και δημοσίως, δε δίστασαν να χλευάσουν τη διεκδίκηση ενός δικαιώματος, που σήμερα φαίνεται αυτονόητο. Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, αρκετές Ελληνίδες έχουν επιλέξει να αναμετρηθούν με άνδρες συν- υποψηφίους τους για μία θέση στη δημόσια ζωή. Όλες τους αργά ή γρήγορα καλούνται να συναντήσουν «γυάλινες οροφές», που καθιστούν σχεδόν ανέφικτη την ισότιμη πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες στην ιεραρχία στους θεσμούς και, γενικότερα, στην κοινωνία των πολιτών.

---

¹⁵ Αλιβιζάτος, ., (1981), «Βουλή και κυβέρνηση στη νομοθετική λειτουργία», Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 1, σσ. 80-94.

¹⁶ Βερναρδάκης, Χ., (2011) «Πολιτικά κόμματα, εκλογές και κομματικό σύστημα: Οι μετασχηματισμοί της πολιτικής αντιπροσώπευσης», 1990-2010, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα

Η αναμφισβήτητη μειωμένη παρουσία των γυναικών στη θεσμοθετημένη πολιτική διαδικασία δεν αποτελεί βέβαια ελληνική ιδιομορφία, παρόλο που η Ελλάδα βρίσκεται από αυτή την άποψη στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίθετα πολλά στοιχεία τεκμηριώνουν τον διεθνή χαρακτήρα της μειωμένης συμμετοχής γυναικών στις δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων, στοιχεία που δείχνουν παράλληλα, ότι είναι δυνατή η συνύπαρξη της νομικής ισότητας ως προς το φύλο, με την πολιτική περιθωριοποίηση των γυναικών.

Ούτε, όμως, στην Ε.Ε. υπάρχει ουσιαστική νομοθετική πρόβλεψη για την ισότιμη αντιπροσώπευση των γυναικών. Επίσης, σε εθνικό επίπεδο, μόνο 8 κράτη - μέλη έχουν εθνική νομοθεσία ποσοτώσεων, ενώ σε 16 χώρες κάποια πολιτικά όμματα εφαρμόζουν την ποσόστωση εθελοντικά. Τέλος, υπάρχει και η δράση που γίνεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με τη συνεργασία του Ευρωπαϊκού Λόμπι και άλλων Οργανισμών και θεσμών της Ε.Ε., με κάποιες ενδεικτικές δράσεις σε σχέση με την προώθηση των γυναικών στις ευρωεκλογές.

Ως δείκτης αλλά και έκφραση της έμφυλης κοινωνικής ανισότητας, η μειωμένη αυτή παρουσία συνδέεται με τη γενικότερη περιορισμένη παρουσία γυναικών σε όλες τις ηγετικές ομάδες και παραπέμπει στους πολλαπλούς δομικούς και ιδεολογικούς αποκλεισμούς των γυναικών, καθώς και στα διαφοροποιημένα πρότυπα ζωής ανάλογα με το φύλο, τα οποία νομιμοποιεί η αντίληψη περί διαχωρισμού ιδιωτικού και δημόσιου βίου.

Με βάση τα στοιχεία αυτά επέλεξα να προσεγγίσω το θέμα μου, εξειδικεύοντας στη μελέτη των έμφυλων σχέσεων στο επίπεδο της πολιτικής εκπροσώπησης στην Ελλάδα σήμερα και, κυρίως, στην περίοδο των τελευταίων πέντε χρόνων. Η υπόθεση εργασίας μου είναι ότι η σύγχρονη οικονομική κρίση που έχει επηρεάσει καταλυτικά την καθημερινότητά μας και ο τρόπος διαμόρφωσης των πολιτικών συσχετισμών έχουν υπονομεύσει τη θέση των γυναικών στην πολιτική

Στα τέλη του Σεπτεμβρίου 2012 ξεκίνησε στη χώρα μας τις εργασίες της η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ελληνικού Κοινοβουλίου, με αντικείμενό της, μεταξύ άλλων, την έρευνα και τη διατύπωση προτάσεων με σκοπό την προώθηση την ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων στην οικογένεια, την εκπαίδευση και στους άλλους κοινωνικούς θεσμούς, καθώς και την κατοχύρωση και την εφαρμογή από τη διοίκηση, της αρχής της ισότητας και του σεβασμού και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου¹⁷.

---

¹⁷ Πρακτικό Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του ανθρώπου, Περίοδος ΙΕ – Σύνοδος Α, 16 /01/2013, Βουλή των Ελλήνων.

Η προσέγγιση του θέματος μου γίνεται με δομημένες συνεντεύξεις και μέσα από την οπτική, που προσφέρουν τα βιώματα και οι εμπειρίες γυναικών πολιτικών, από τις οποίες οι 4 ανήκουν στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ελληνικού Κοινοβουλίου.

Πρόκειται για γυναίκες που προέρχονται από τον χώρο του ΣΥΡΙΖΑ, του ΚΚΕ, της ΔΗΜΑΡ και της Ν.Δ και από διάφορους νομούς της χώρας. Η πέμπτη Βουλευτής δεν είναι μέλος αυτής της Επιτροπής αλλά, εκτός από βουλευτής, έχει διατελέσει στο πρόσφατο παρελθόν και Υφυπουργός, γεγονός που δικαιολογεί την επιλογή της. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι απαντήσεις δόθηκαν σε μία ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο για τις ίδιες, καθώς εκκρεμούσαν οι ψηφοφορίες για την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας ή ήδη είχαν προκηρυχθεί οι εκλογές της 25^{ης} Ιανουαρίου 2015, στις οποίες συμμετείχαν και οι πέντε. Και οι πέντε θεώρησαν ιδιαίτερα σημαντικό το θέμα που θα αναλύσω και δεν δίστασαν να μου απαντήσουν στα ερωτήματά μου.. Υπήρξε τηλεφωνική επικοινωνία μαζί τους και στη συνέχεια τους εστάλη το ερωτηματολόγιό μου στο προσωπικό τους mail. Οι απαντήσεις τους δόθηκαν γραπτώς και μου εστάλησαν με mail, ενώ υπάρχουν τα απαιτούμενα αποδεικτικά παραλαβής τους.

Πρόκειται για ένα μικρό δείγμα, που δεν είναι σίγουρα αντιπροσωπευτικό αλλά που μπορεί, όμως, λόγω της συμμετοχής των ερωτηθεισών γυναικών στην Επιτροπή του Κοινοβουλίου να φωτίσει τις πτυχές του θέματος μου. Επίσης, απαντούν γυναίκες από διαφορετικούς κομματικούς μηχανισμούς, οι οποίες, όπως θα αποδειχθεί, αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο το θέμα. Αρκετά στοιχεία έχουν αντληθεί και από τα πρακτικά της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ελληνικού Κοινοβουλίου.

Μελετώντας τα πρακτικά, φαίνεται ο προβληματισμός που έχει προκαλέσει στους κόλπους του ελληνικού Κοινοβουλίου η μειωμένη παρουσία των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων αλλά και η σεξιστική αντιμετώπισή τους ακόμη και μέσα στο Κοινοβούλιο.

Η εργασία αυτή φιλοδοξεί να προσεγγίσει το θέμα της γυναικείας εκπροσώπησης στο κέντρο λήψης των αποφάσεων και τις δυσκολίες, που αυτές συναντούν, ειδικά τα τελευταία πέντε χρόνια στο πλαίσιο των πολιτικών διεργασιών που έχει επιφέρει η οικονομική κρίση. Έχει διατυπωθεί ή άποψη ότι η οικονομική κρίση πλήττει τις ευπαθείς ομάδες και μέσα σ' αυτές συμπεριλαμβάνονται και οι γυναίκες. Τέλος, φιλοδοξεί να διερευνήσει την εμμένεια των σεξιστικών αντιλήψεων και συμπεριφορών στο χώρο της πολιτικής και, ίσως, να προτείνει τρόπους υπέρβασης αυτών των δεδομένων, αξιοποιώντας τις μαρτυρίες και τα βιώματα των πληροφορητριών, που συμμετείχαν στην έρευνα.

Ευελπιστώ η διπλωματική αυτή εργασία με την καταγραφή μίας υπαρκτής κατάστασης που συντηρεί και διαιωνίζει στερεότυπα και αντιλήψεις για διαφοροποίηση των ρόλων ανδρών και γυναικών στον κοινωνικό τομέα, θα αποτελέσει ερέθισμα για περαιτέρω προβληματισμό για την «εσκεμμένη» απομόνωση των γυναικών. Για την αλλαγή αυτής της κατάστασης μπορούν να βοηθήσουν πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις και, βέβαια, οι εκάστοτε κυβερνήσεις με την άσκηση συγκεκριμένων πολιτικών με στόχο την ισότητα των δύο φύλων.

2. Φύλο και Πολιτική εκπροσώπηση

2.1 Το πλαίσιο της γυναικείας πολιτικής εκπροσώπησης

Ζητήματα βαθιά πολιτικά, που αμφισβητούν τις έμφυλες εξουσιαστικές δομές της ελληνικής οικογένειας, απωθούνται στα συσκοτισμένα όρια του «ιδιωτικού» και αποσιωπώνται. Το γεγονός, κατά κανόνα, δεν γίνεται αντιληπτό ούτε καν στο στενό οικογενειακό περιβάλλον των γυναικών και ακόμα λιγότερο φαίνεται να το λαμβάνουν υπόψη τους οι πολιτικοί φορείς κατά τους σχεδιασμούς τους. Για τη συλλογική κοινωνική συνείδηση η πολιτική αποτελεί έναν ανδρικό χώρο. Η είσοδος τους στην πολιτική, συνεπώς, αποτελεί μια παρέκκλιση του -αρσενικού πάντοτε- κανόνα, ο οποίος εκφράζεται χαρακτηριστικά στη φιλοσοφία, τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας όλων των γνωστών μέχρι σήμερα πολιτικών σχημάτων και δομών, που διαμορφώθηκαν με βάση την ανδρική εμπειρία και τις ανδρικές ανάγκες.

Έτσι, δεν είναι τυχαίο που η πολιτική (και εκλογική βεβαίως) συμπεριφορά των γυναικών που αρχίζει να απασχολεί με εξαιρετική καθυστέρηση, μόλις τη δεκαετία του '80, την πολιτική επιστήμη και την έρευνα ευρύτερα, συγκρίνεται πάντοτε με αυτήν των ανδρών (με τον κανόνα δηλαδή), ενώ οι ίδιες δεν μελετώνται «ως αυτόνομα πολιτικά δρώντα υποκείμενα, αλλά ως απόκλιση από το πρότυπο πολιτικότητας των ανδρών», γεγονός που δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί.

Πάντως, εκείνες οι γυναίκες που, παρά τα βάρη και τους ρόλους που καλούνται να διεκπεραιώσουν, επιμένουν να συμμετέχουν στις πολιτικές δραστηριότητες, και μάλιστα διεκδικούν μια θέση σε όργανα όπως το Κοινοβούλιο, αντιμετωπίζονται με προκατάληψη και θεωρούνται εισβολείς σε έναν χώρο που δεν τους ανήκει, με αποτέλεσμα να παραμερίζονται ή και να παρακάμπτονται από μηχανισμούς, εφόσον χρειασθεί, ενώ κρίνονται καθημερινά με τον πιο αυστηρό τρόπο. Αρκεί έστω και μια μικρή παράλειψη για να αναδειχθούν τα σεξιστικά στερεότυπα, τα σχετικά με το ρόλο και τον προορισμό του γυναικείου φύλου, που προτάσσονται μέσω ενός εξίσου σεξιστικού λόγου.

Κι αξίζει εδώ η παρατήρηση πως ευρύτερα ο πολιτικός λόγος χαρακτηρίζεται από σεξισμό, όχι μόνον όταν απευθύνεται απαξιωτικά προς τις γυναίκες ή χρησιμοποιεί θηλυκά χαρακτηριστικά για να μειώσει αντιπάλους, αλλά, κυρίως, με το να καθιστά τις γυναίκες αόρατες στο πλαίσιο του και να αναπαράγει την πατριαρχική αντίληψη πως το αντρικό φύλο μπορεί και πρέπει να εκφράζει και τα δύο φύλα ¹⁸.

---

¹⁸ Παντελίδου - Μαλούτα, Μ. (1996) « Φεμινιστικό κίνημα, φεμινιστική θεωρία και ιδιότητα του πολίτη», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τ. 9, σελ. 154 – 180.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, χάρη στη φεμινιστική σκέψη και τους αγώνες των ίδιων των γυναικών, αναπτύσσεται ευρεία συζήτηση για την αναγκαιότητα ισόρροπης συμμετοχής των γυναικών στη δημόσια σφαίρα της ζωής και, ειδικότερα, στην πολιτική, η οποία, μάλιστα, συνδέει τη συμμετοχή αυτή με την ποιότητα της δημοκρατίας, την κοινωνική συνοχή και την ανάπτυξη.

Στο πλαίσιο της αναδεικνύονται δύο από τις βασικές προϋποθέσεις εξασφάλισής της: αυτή της επίτευξης της ενδοοικογενειακής δημοκρατίας και αυτή της γενικευμένης εφαρμογής έμφυλων πολιτικών και μέτρων, οριζόντιων και κάθετων, σε κάθε τομέα δραστηριότητας (από την έμφυλη διάσταση των κρατικών προϋπολογισμών έως την ένταξη της οπτικής του φύλου στα δημόσια έργα). Η κοινωνία και οι πολιτικοί της σχηματισμοί πρέπει να αποδεχθούν πως οι γυναίκες διεκδικούν πλέον την ουσιαστική συμμετοχή τους στα όργανα και τις αποφάσεις, που επηρεάζουν τη ζωή τους.

Η σημερινή κατάσταση της απουσίας των γυναικών από τα κέντρα των πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων αποτελεί σημαντικότατο δημοκρατικό έλλειμμα και αναδεικνύει την ένδεια της κυρίαρχης πολιτικής κουλτούρας, αλλά και πολυσυζητημένων εννοιών όπως αυτές της «κοινωνίας των πολιτών» ή της «ιδιότητας του πολίτη». Κι όπως τονίζεται «Η επίτευξη του στόχου της ίσης συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, θα επιφέρει την ισορροπία, η οποία θα αντικατοπτρίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια τη σύνθεση της κοινωνίας και είναι απαραίτητη, ώστε να ενδυναμωθεί η δημοκρατία και να προωθηθεί η ορθή λειτουργία της τελευταίας»¹⁹.

Στην χώρα μας το σημαντικότερο βήμα για την ουσιαστική ισότητα και τα θετικά μέτρα υπέρ των γυναικών θεωρείται η απόφαση για την τροποποίηση του άρθρου 116 παρ. 2, του Συντάγματος. Με το συγκεκριμένο άρθρο επιτρέπονται αποκλίσεις από την ισότητα που καθιερώνεται με το άρθρο 4, παρ.2. Η απάλειψη αυτής της διάταξης και η εισαγωγή νέας, που θα επιτρέπει θετικά μέτρα, θεωρήθηκε απαραίτητη για την κατάκτηση της πραγματικής ισότητας.

Η πρωτοβουλία ξεκίνησε από 58 βουλευτές και η Βουλή αποφάσισε την τροποποίηση αυτής της συγκεκριμένης διάταξης « ... Οι αποκλίσεις αυτές υποτίθεται ότι επετράπησαν, για να λειτουργήσουν υπέρ των γυναικών,. Στην πραγματικότητα, όμως, λειτούργησαν συχνά εις βάρος τους.

---

¹⁹ Πλατφόρμα Πεκίνου, 1995, άρθρο 181 του Στρατηγικού Στόχου G1 της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Γυναίκες.

Σε κάθε περίπτωση σήμερα, με δεδομένη την κατοχύρωση της ισότητας βάσει του Συντάγματος και της νομοθεσίας και με δεδομένες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διεθνείς Συμβάσεις δεν είναι νοητή η παραδοχή «αποκλίσεων» από την αρχή της ισότητας, αλλά αντίθετα επιβάλλεται η αναθεώρηση του άρθρου 116, παρ. 2 του Συντάγματος...»²⁰.

Το πολυσυζητημένο άρθρο 116, παρ. 2 τροποποιήθηκε στην αναθεώρηση του Συντάγματος 1975/ 1996/ 2001. Συγκεκριμένα ορίζεται « δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών». Η αναθεώρηση αυτή αποτελεί μία από τις πιο ουσιώδεις και καινοτόμες διατάξεις του Συντάγματος και της Αναθεώρησης του 2001, καθώς με αυτήν παρέχεται πλέον η ρητή συνταγματική βάση στον κοινό νομοθέτη για τη λήψη θετικών μέτρων που κατατείνουν στην αποκατάσταση υφισταμένων ανισοτήτων σε βάρος των γυναικών. Η εν λόγω διάταξη αποτελεί ειδικότερη εκδήλωση και όχι, απλώς, μερική επανάληψη της γενικής αρχής της ισότητας στον τομέα της κοινωνικής θέσης και της νομικής αντιμετώπισης των σχέσεων των δύο φύλων²¹.

Για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων σημαντική θεωρείται η δεκαετία του '80, καθώς ο εκσυγχρονισμός του οικογενειακού δικαίου επέσπευσε τις αλλαγές του οικογενειακού θεσμού, επανατοποθετώντας τις σχέσεις μεταξύ των φύλων και των γενεών σε διαφορετική νομική βάση. Ένα σημαντικό κομμάτι της σχέσης μεταξύ των συζύγων αφέθηκε στη βούληση των μερών και η άσκηση της γονικής μέριμνας απέκτησε γνώμονα, το συμφέρον του τέκνου. Οι οικογενειακές σχέσεις ρυθμιζόνταν εκτεταμένα από το δίκαιο αλλά με λιγότερη αυστηρότητα. Το δίκαιο δεν νομιμοποιούσε πλέον απροκάλυπτα την εξουσιαστική διάσταση του γαμήλιου θεσμού. Παράλληλα η οικογένεια τέθηκε υπό την προστασία του κράτους πρόνοιας και κατέστη αντικείμενο κοινωνικών πολιτικών.

---

²⁰ Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α «Διπλή Νίκη : Βουλή και συμβούλιο της Επικρατείας αποδέχονται ουσιαστική ισότητα και θεσμικά μέτρα υπέρ των γυναικών», Αγώνας της Γυναίκας, τ. 65, Α εξάμηνο 1990, σελ. 1-2.

²¹ Ρετσίλα, Ε (2006) Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων στην Ελλάδα,, σελ. 66-74, ΚΕΘΙ

Πιο συγκεκριμένα, τα πρώτα βήματα έγιναν τον Ιούλιο του 1978, όταν συστάθηκε μια ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή υπό τον ομότιμο καθηγητή της Νομικής Αθηνών κ. Α. Γαζή με σκοπό την κατάργηση των νόμων 1403-1404 του Αστικού Δικαίου, που αφορούσαν στην προίκα και αντιτίθεντο στις αρχές περί ίσων δικαιωμάτων των δύο φύλων του Οικογενειακού Δικαίου του Συντάγματος. Ωστόσο, η οριστική κατάργηση της προίκας έγινε το 1983 με την ισχύ του νόμου 1329/83 που όριζε ότι και οι δύο σύζυγοι υποχρεώνονται να συμβάλουν, ανάλογα με τις δυνάμεις τους στην αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας, στο πλαίσιο της ισότητας, καταργώντας τη προίκα και εκσυγχρονίζοντας έτσι το οικογενειακό δίκαιο.

Αναφορά θα πρέπει να γίνει στα μέτρα που λήφθηκαν για την ισότητα των φύλων, που μπορεί να μην οδήγησαν στην «ανατροπή των εξουσιαστικών σχέσεων» σε βάρος των γυναικών, αλλά κατοχύρωσαν σε πρωτόγνωρο για την Ελλάδα βαθμό την ισονομία ανδρών και γυναικών. Η κύρωση διεθνών συμβάσεων για την προστασία της μητρότητας (ν. 1302/1983) και κατά των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών (ν.1342/1983), η θεσμοθέτηση της ισότητας των φύλων στις εργασιακές σχέσεις (ν. 4483/1984), η ίδρυση του Συμβουλίου Ισότητας των δύο φύλων (ν.1288/1982) και η αναβάθμισή του σε Γενική Γραμματεία του Υπουργείου Προεδρίας (ν. 1558/1985), αργότερα οι προστατευτικές για τις αμβλώσεις και το βιασμό ρυθμίσεις (ν.1609/1986), δεν μπορούν παρά να θεωρηθούν ότι συνιστούν μείζονα βήματα εκσυγχρονισμού της νομοθεσίας και προώθησης της ισότητας²². Τον Μάρτιο του 2001 η Βάσω Παπανδρέου, υπουργός Εσωτερικών, κατέθεσε τροπολογία στη Βουλή, που προβλέπει ότι η συμμετοχή στους συνδυασμούς υποψηφίων συμβούλων στις δημοτικές, κοινοτικές και νομαρχιακές εκλογές από κάθε φύλο πρέπει να είναι ίση με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων.

Η ποιότητα της δημοκρατίας δεν κρίνεται μόνο από την καθιέρωση του δικαιώματος ψήφου των γυναικών και της επακόλουθης πολιτικής ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα αλλά και από άλλες σημαντικότερες διαστάσεις, όπως η επινόηση νέων αρχών και κανόνων για μία ισορροπημένη και αποδοτική σχέση ανάμεσα στα δύο φύλα.

---

²² (Γενική γραμματεία Ισότητας (2003), Ισότητα Ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών (1983 – 2003) : Κυριότερες νομοθετικές ρυθμίσεις, Θεσμικά Όργανα, Ελληνική Προεδρία Ευρωπαϊκής Ένωσης, Γ.Γ.Ι, Αθήνα).

2. 2 Συνεντεύξεις εν ενεργεία βουλευτών

Στην Ελλάδα η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική παραμένει σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα και είναι αναντίστοιχη με την πρόοδο που έχει συντελεσθεί στους τομείς της εκπαίδευσης (περίπου 60% των φοιτητών ΑΕΙ είναι γυναίκες), της επαγγελματικής απασχόλησης και των νομοθετικών ρυθμίσεων υπέρ της ενίσχυσης της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Η πολιτική πραγματικότητα σήμερα αποκαλύπτει ένα σοβαρό δημοκρατικό έλλειμμα, αφού η πλειοψηφία του εκλογικού σώματος υποαντιπροσωπεύεται στα κέντρα χάραξης πολιτικής και λήψης αποφάσεων, κατατάσσοντας την Ελλάδα μεταξύ των τελευταίων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης – 21,3% στη Βουλή, περίπου 15% στα δημοτικά και νομαρχιακά συμβούλια, μηδαμινή έως ανύπαρκτη συμμετοχή γυναικών στις διοικήσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Η Ελλάδα του 2015 παραμένει μία πατριαρχική, ανδροκρατούμενη χώρα, δέσμια σε μεγάλο βαθμό, αντιδημοκρατικών αντιλήψεων και αναχρονιστικών κοινωνικών στερεοτύπων, ως προς τους ρόλους των φύλων στην πολιτική λειτουργία. Ταυτόχρονα, οι δομές των κομμάτων, το εκλογικό σύστημα, που απαιτεί μεγάλα οικονομικά μέσα και ειδικά ψηφοθηρικά προσόντα (συνήθως απεχθή στις γυναίκες), ο σκληρός και συχνά αθέμιτος ανταγωνισμός, ο άνισος καταμερισμός των οικογενειακών υποχρεώσεων ανάμεσα στα δύο φύλα και μια σειρά ακόμη πολιτισμικοί και ψυχολογικοί λόγοι, παρεμποδίζουν την υπέρβαση του ιστορικού αποκλεισμού των γυναικών από το δημόσιο βίο.

Το "άνδρες η πόλις εστίν" του Θουκυδίδη δυστυχώς εξακολουθεί, 2500 χρόνια μετά, να αποτελεί βασικό αξίωμα της δομής και της λειτουργίας του πολιτικού μας συστήματος. Η Αθηναϊκή Δημοκρατία, όπως είναι γνωστό, λειτουργούσε μόνο για τους άνδρες. Η Αριστοτελική θεωρία των δύο σφαιρών - η δημόσια σφαίρα που ανήκει στους άνδρες και η ιδιωτική στις γυναίκες - επηρέασε βαθύτατα, δια μέσου των αιώνων, τη φιλοσοφική σκέψη, την πολιτική επιστήμη και πρακτική, καθώς και τις αναλύσεις για παραδοσιακά ζητήματα και αξίες, όπως η ελευθερία, η ισότητα και η δικαιοσύνη.

Συνηθίζουμε να αναφερόμαστε σε αριθμούς και να μετράμε πόσες γυναίκες εκλέγονται σε δημοτικά συμβούλια, πόσες στη Βουλή, πόσες γίνονται υπουργοί. Αξίζει να αναφερθεί ως βασικός προβληματισμός, κάτι που εκπορεύεται από τον ατιμώρητο σεξισμό απέναντι στις γυναίκες που πολιτεύονται, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο ο πολιτικός κόσμος υποδέχεται τις γυναίκες.

Δεν χρειάζεται να μεταφέρουμε τα σχόλια που γίνονται πίσω από τις πλάτες των γυναικών ή τα αστεία που κρυφά λέγονται σε βάρος τους_ αστεία που έχουν να κάνουν με το φύλο ή και τη σεξουαλικότητα.

Η ενασχόληση των γυναικών με την πολιτική εμφανίζεται ιστορικά ως παρέκκλιση.. Είναι μάλιστα τόσο παράξενη η ανέλιξη μιας γυναίκας στην πολιτική ζωή του τόπου μας, ώστε οι γυναίκες πολιτικοί να μην αντιμετωπίζονται ως πολιτικοί αλλά ως τα διακοσμητικά του πολιτικού συστήματος.

Φωτογραφία 1 Γυναικεία εκπροσώπηση στη Βουλή

Οι γυναίκες που πολιτεύονται μόλις καταφέρουν να κερδίσουν ένα έδρανο ή κάποια άλλη θέση άσκησης εξουσίας μπαίνουν στο στόχαστρο των σχολιαστών της δημόσιας ζωής. Πέρα από τις πολιτικές απόψεις τους πρέπει να υπερασπιστούν και την όποια εμφάνισή τους. Την καλή ή την κακή. Και σε αυτό το πεδίο, της εμφάνισης, καταγράφεται μεγάλη ανισορροπία. Οι γυναίκες πάντοτε βρίσκονται σε απολογητική θέση.

Οι καταλληλότερες για να αναλύσουν τον ρόλο των γυναικών στον χώρο της πολιτικής, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αλλά και τις προβλέψεις τους για την θέση των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, δεν μπορεί να είναι άλλες από γυναίκες εκπροσώπους του Ελληνικού Κοινοβουλίου. .

2.3 Πολιτικοποίηση των γυναικών στην Ελλάδα : προσεγγίσεις και ερωτήματα

Στην υποενότητα αυτή αναλύονται οι λόγοι, που οδηγούν την γυναίκα στην ενασχόλησή της με την πολιτική. Πριν παρουσιαστεί το φαινόμενο της ανάπτυξης του σεξισμού στο Ελληνικό Κοινοβούλιο και στα κέντρα λήψης των αποφάσεων είναι απαραίτητο να ερμηνευθεί και η ενασχόληση των γυναικών με την πολιτική. Το ερώτημα αυτό, όπως και τα υπόλοιπα, τέθηκε σε 5 εκπροσώπους του ελληνικού Κοινοβουλίου, που αποτελούν, όπως ήδη έχει αναφερθεί, ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα.

Οι 5 Ελληνίδες Βουλευτές εκφράζουν τις θέσεις τους για την επιλογή τους να υπηρετήσουν ενεργά τον χώρο της πολιτικής, συμμετέχοντας στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Σύμφωνα με την πρώτη πληροφορήτρια, που προέρχεται από τον χώρο της Δημοκρατικής Αριστεράς, από την περίοδο που σπούδαζε, είχε αρχίσει την ενασχόληση της με την πολιτική. Για την ίδια η γενιά του Πολυτεχνείου παρουσιάζει σε όλη την πορεία της στενή σχέση με την πολιτική, όχι με επαγγελματικά κριτήρια, αλλά με γνώμονα πάντα την ενεργή παρουσία στα δημόσια πράγματα προς όφελος των ίδιων των πολιτών.

Η δεύτερη πληροφορήτρια εκφράζει όχι μόνο τις δικές της θέσεις αλλά, ουσιαστικά, και τις θέσεις του ΚΚΕ για τους λόγους που πρέπει να οδηγούν τον καθένα από εμάς στην επιλογή συμμετοχής στα κοινά. Όπως αναφέρει, η απόφασή ένταξης της στο ΚΚΕ αντικατοπτρίζει ουσιαστικά τη διάθεση στράτευσης της στην προσπάθεια υπεράσπισης των συμφερόντων των εργαζομένων και των φτωχών λαϊκών στρωμάτων. Επίσης, στόχος της είναι να διευκολυνθεί κάθε προσπάθεια, για να γίνει πρωταγωνιστής ο λαός, να αναγεννηθεί το εργατικό- λαϊκό κίνημα, να συγκροτηθεί και να δυναμώσει η κοινωνική λαϊκή συμμαχία. Στον χώρο του ΚΚΕ, άνδρες και γυναίκες βουλευτές, αγωνίζονται με τις δράσεις τους για να προστατευθούν τα φτωχά λαϊκά στρώματα και η εργατική τάξη αλλά και η εργατική τάξη και βέβαια για να οικοδομηθεί ο σοσιαλισμός – κομμουνισμός. Σ' αυτή την κατεύθυνση εντάσσεται η δράση των βουλευτών του ΚΚΕ στους χώρους εργασίας, στο συνδικαλιστικό κίνημα και στο κοινοβούλιο. Στο ΚΚΕ δεν αποφασίζουν μόνοι τους οι εμπλεκόμενοι τον τρόπο δράσης τους αλλά με συλλογικές αποφάσεις καθορίζεται σε ποιο τομέα εργασίας θα αναλάβει ευθύνη κάθε μέλος και στέλεχος του ΚΚΕ.

Η τρίτη πληροφορήτρια παρουσιάζει τις θέσεις του ΣΥΡΙΖΑ και επισημαίνει ότι η ενασχόληση με την πολιτική αποτελεί μία διαχρονική έμφυτη ανάγκη. Όπως τονίζει, από την εφηβική της ηλικία στόχος της ήταν η «η διεκδίκηση ενός καλύτερου αύριο» και με την καθημερινή δράση της επιδιώκει τη βελτίωση της ποιότητας ζωής μας. Δεν παραλείπει, φυσικά, να διευκρινίσει τον τρόπο που η Αριστερά αντιμετωπίζει την ενασχόληση με την πολιτική, καθώς δεν έχει καμία σχέση με την πολιτική καριέρα.

Η τέταρτη Βουλευτής, προερχόμενη από την Ν.Δ, δηλώνει ότι και η ίδια συμμετέχει στην πολιτική από τα φοιτητικά της χρόνια. Ως βασικούς λόγους για την συμμετοχή της στα κοινά αναφέρει την αγάπη της για τους συνανθρώπους της και την αγωνία της για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων της τοπικής κοινωνίας, στην οποία πολιτεύεται. Δεν εξαρτά από θέσεις την κοινωνική προσφορά της, καθώς προσπαθεί να υπηρετήσει, όπως αναφέρει, με ήθος και συνέπεια την παράταξή της και τους κατοίκους του νομού της.

Η τελευταία Βουλευτής, εκπροσωπώντας και αυτή τον ΣΥΡΙΖΑ, φαίνεται επηρεασμένη από τα βιώματα της δικτατορίας και της μεταπολίτευσης. Δίνει έμφαση στον ρόλο του φοιτητικού κινήματος, που άρχισε, με πολιτικοποιημένο και αποτελεσματικό τρόπο τη δράση του, για να εκφράσει μία ριζικότερη κοινωνική αμφισβήτηση. Καθοριστική και αναμενόμενη, βέβαια, για την ίδια ήταν και η δράση ενός δυναμικού φεμινιστικού κινήματος, που μάχεται για την αμφισβήτηση και την αντιμετώπιση των διακρίσεων με βάση το φύλο, που παρουσιάζονται σε θεσμούς που επιδρούσαν άμεσα στην καθημερινότητα, όπως η είναι η εκπαίδευση και το οικογενειακό δίκαιο.

Όπως διαφαίνεται και από τις συνεντεύξεις η εποχή του Πολυτεχνείου λειτουργεί ως σταθμός για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, καθώς ενισχύει την πολιτική τους συνείδηση και τους δίνει τα απαιτούμενα ερεθίσματα. Η ελληνίδα πολιτικός αρχίζει, λοιπόν, να ασχολείται με την πολιτική, κυρίως κατά την περίοδο του Πολυτεχνείου, που αποτελεί και την περίοδο – ορόσημο για τη δημοκρατία. Μην ξεχνούμε άλλωστε και τη φωνή της Μαρίας Δαμανάκη «Εδώ Πολυτεχνείο», που σημάδεψε τις επόμενες γενιές. Η συγκεκριμένη γενιά ανέπτυξε συνειδητά στενή σχέση με την πολιτική, ως μέσο ενασχόλησης με τα κοινωνικά πράγματα. Γενικότερα στον χώρο της Αριστεράς η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων δεν έχει καμία σχέση με την «πολιτική καριέρα», καθώς έχει ως στόχο της τη βελτίωση της καθημερινότητας και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων.

Έμφαση πρέπει να δοθεί, όμως, και στην επισήμανση της σημασίας της ενίσχυσης της δράσης και του ρόλου ενός δυναμικού φεμινιστικού κινήματος, που μπορεί όχι μόνο να αμφισβητήσει αλλά και να περιορίσει τις έμφυλες διακρίσεις, που συνεχίζουν να παρουσιάζονται σε αρκετούς τομείς της καθημερινότητας. Γενικότερα, θα λέγαμε ότι η ιδεολογία της Αριστεράς είναι πιο ανοικτή στην γυναικεία συμμετοχή στην πολιτική και για αυτό βλέπουμε πιο εύκολα τις γυναίκες που προέρχονται από τον χώρο αυτό να τολμούν να διεισδύσουν στα άδυτα της πολιτικής και να διεκδικούν θέσεις. Πάντως, όλες τους υπηρετούν με ήθος και συνέπεια τις παρατάξεις τους και αγωνίζονται για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Δεν είναι τυχαίο, βέβαια, που η πολιτική (και εκλογική) συμπεριφορά των γυναικών που αρχίζει να απασχολεί με εξαιρετική καθυστέρηση, μόλις τη δεκαετία του '80, την πολιτική επιστήμη και την έρευνα ευρύτερα, συγκρίνεται πάντοτε με αυτήν των ανδρών (με τον κανόνα δηλαδή), ενώ οι ίδιες δεν μελετώνται «ως αυτόνομα πολιτικά δρώντα υποκείμενα, αλλά ως απόκλιση από το «πρότυπο πολιτικότητας των ανδρών».

Πολλοί/ές θα σπεύσουν να αμφισβητήσουν μια τέτοια άποψη. Πάντως, εκείνες οι γυναίκες που, παρά τα βάρη και τους ρόλους που καλούνται να διεκπεραιώσουν, επιμένουν να συμμετέχουν στις πολιτικές δραστηριότητες, και, μάλιστα, διεκδικούν μια θέση σε όργανα όπως το Κοινοβούλιο, αντιμετωπίζονται με προκατάληψη-ως εισβολείς σε χώρο που δεν τους ανήκει- παραμερίζονται ή και παρακάμπτονται από μηχανισμούς εφόσον χρειασθεί, κρίνονται δε καθημερινά με τον πιο αυστηρό τρόπο. Αρκεί έστω και μια μικρή παράλειψη για να αναδειχθούν τα σεξιστικά στερεότυπα, τα σχετικά με το ρόλο και τον προορισμό του γυναικείου φύλου, που προτάσσονται μέσω της εκδήλωσης μίας σεξιστικής συμπεριφοράς.

Κι αξίζει εδώ η παρατήρηση πως ευρύτερα ο πολιτικός λόγος χαρακτηρίζεται από σεξισμό, όχι μόνον όταν απευθύνεται απαξιωτικά προς τις γυναίκες ή χρησιμοποιεί θηλυκά χαρακτηριστικά για να μειώσει αντιπάλους, αλλά, κυρίως, με το να καθιστά τις γυναίκες αόρατες στο πλαίσιο του και να αναπαράγει την πατριαρχική αντίληψη πως το αρσενικό γένος μπορεί και επιβάλλεται να εκφράζει και τα δύο γένη.

2.4 Ο σεξισμός στην Πολιτική και στο ελληνικό Κοινοβούλιο

2.4.1 Ο σεξισμός στον χώρο της πολιτικής

Στο ερώτημα εάν οι γυναίκες και οι άνδρες αντιμετωπίζονται διαφορετικά βάσει των στερεοτύπων αντιλήψεων που καλλιεργούνται και εάν οι ίδιες έχουν συναντήσει στην πολιτική τους πορεία σεξιστική αντιμετώπιση, δεν μας εκπλήσσουν οι απαντήσεις που δίνονται από τις ερωτώμενες γυναίκες πολιτικούς.

Όπως αναφέρει η Βουλευτής της ΔΗΜΑΡ είναι αναμφισβήτητο γεγονός η στερεοτυπική αντιμετώπιση του γυναικείου φύλου. Θεωρεί ότι δεν υπάρχει γυναίκα που να μην έχει αποτελέσει θύμα σεξιστικής αντιμετώπισης και θέτει ως βασική προϋπόθεση για την κατανόησή του προβλήματος τη συνειδητοποίηση των βασικών παραμέτρων του. Ουσιαστικά, επισημαίνει την ανάγκη να συνειδητοποιήσουν οι ίδιες οι γυναίκες τη λειτουργικότητα των έμφυλων διακρίσεων, για να μπορέσουν να αντιληφθούν την εμφάνισή τους και κατά, συνέπεια, να αντιδράσουν και να αναζητήσουν τρόπους αντιμετώπισης και περιορισμού τους.

Για την Βουλευτή του ΚΚΕ η εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο είναι αυτή που δημιουργεί ουσιαστικά τις αναχρονιστικές αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας. Με ιδιαίτερο τρόπο συνδέει την ύπαρξη εκμεταλλευτικών κοινωνιών με τη διατήρηση και την αναπαραγωγή της γυναικείας ανισοτιμίας και την εμφάνιση αντιδραστικών στερεοτύπων. Γίνεται αντιληπτή η διάθεσή της να παρουσιάσει την ανισοτιμία των δύο φύλων ως μία μορφή εκμετάλλευσης των ανθρώπων, σε κοινωνίες που απαξιώνουν την ανθρώπινη ύπαρξη και προωθούν την εκμετάλλευσή της.

Η τρίτη πληροφορήτρια από τον χώρο του ΣΥΡΙΖΑ δεν διστάζει να εκφράσει την πεποίθησή της ότι δεν υπάρχει γυναίκα που επιλέγει την έξοδό της στον χώρο της εργασίας ή τη συμμετοχή της στα κοινά, που να μην έχει αντιμετωπίσει σεξιστική συμπεριφορά, καθώς οι εκφάνσεις αυτού του φαινομένου είναι ορατές σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας μας. Άλλωστε και η ίδια, όπως αναφέρει, έχει αισθανθεί σε αρκετές περιπτώσεις την υποτίμησή της και την αμφισβήτηση των δυνατοτήτων της. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά της στο Κοινοβούλιο, όπου οι γυναίκες βουλευτές σχολιάζονται για την εμφάνισή τους ή την οικογενειακή τους κατάσταση κλπ, χωρίς να εξετάζεται η πολιτική τους παρουσία. Είναι εμφανές, επίσης, όχι μόνο στην πολιτική αλλά και στον επαγγελματικό τομέα ότι η γυναίκα καλείται διαρκώς να δώσει εξετάσεις, για να πείσει για τις ικανότητές της.

Και για την προερχόμενη από την Ν.Δ Βουλευτή θεωρείται δεδομένη η σεξιστική αντιμετώπιση των γυναικών. Χαρακτηρίζει, μάλιστα, ως οδυνηρή εμπειρία την ενασχόληση των γυναικών με την πολιτική, καθώς βρίσκονται σε δεινότερη θέση από αυτή των ανδρών. Όπως επισημαίνει, ανεξάρτητα από τα όποια προβλήματα αντιμετωπίζουν με τα κόμματα ή τους ψηφοφόρους τους, έρχονται αντιμέτωπες και με τη θεώρησή τους ως κατηγορία δημοσίων προσώπων με μειωμένες ικανότητες. Για αυτό διαρκής είναι η προσπάθειά τους να αποδείξουν ότι αξίζουν και μπορούν να εκπροσωπούν τις τοπικές κοινωνίες τους.

Η τελευταία πληροφορήτρια, προερχόμενη από τον ΣΥΡΙΖΑ, αναφέρει ως παράδειγμα των στερεότυπων αντιλήψεων τις ερωτήσεις που τίθενται στις γυναίκες πολιτικούς αλλά και τα σχόλια για την εμφάνισή τους. Συνεχίζει, δίνοντας έμφασή στην αρνητική αντιμετώπιση του μέτρου της ποσόστωσης και στην υποβάθμιση των συνθηκών, που καθιστούν αναγκαία την εφαρμογή του.

Η επεξεργασία αυτών των πληροφοριών δίνει την ευκαιρία ανάδειξης του καθοριστικού ρόλου, που παίζει η καλλιέργεια στερεότυπων αντιλήψεων στον χώρο της πολιτικής. Αν και προέρχονται από 4 διαφορετικούς κομματικούς μηχανισμούς και οι πέντε συμφωνούν για τη μειονεκτική θέση της γυναίκας πολιτικού και για τις δυσκολίες, που συναντούν κατά την συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης των αποφάσεων αλλά και στους άλλους τομείς της καθημερινότητας τους.

Για να γίνουν κατανοητές οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να εξηγήσουμε ότι ο σεξισμός είναι το σύνολο των προκαταλήψεων και συμπεριφορών, οι οποίες πηγάζουν από την αυθαίρετα άνιση ιδεολογία, που έχει βάση της τον διαχωρισμό των φύλων σε αρσενικό και θηλυκό, θεωρώντας το ένα εκ των δύο φύλων βιολογικά, ηθικά, διανοητικά και πνευματικά υποδεέστερο του άλλου. Με βάση την ιδεολογία αυτή επιτρέπονται ή ακόμη και θεσμοθετούνται οι εναντίον των γυναικών συστηματικές διακρίσεις, οι αρνητικές ή φοβικές κρίσεις, οι φυσικοί περιορισμοί ή και οι εκδηλώσεις μίσους.

Ο σεξισμός αφορά τις πεποιθήσεις, που οδηγούν σε αυθαίρετες κρίσεις κατά των γυναικών με βάση τα στερεότυπα του φύλου τους και μόνο, στο πλαίσιο της πατριαρχικής κοινωνίας, όπως αυτή πραγματώνεται με διάφορες μορφές ανά τον κόσμο, χωρίς, όμως, να αποκλείονται οι περιπτώσεις όπου η διάκριση λειτουργεί κατά των ανδρών. Στην ακραία μορφή του εκδηλώνεται και ως μισογυνία, όρος που υποδηλώνει το γενικευμένο μίσος και την ακραία προκατάληψη εναντίον των γυναικών, από άτομα ανεξαρτήτως φύλου ή από ολόκληρες κοινωνίες, των οποίων οι κώδικες λειτουργίας βλάπτουν σοβαρά τις γυναίκες.

Εκδηλώνεται πιο απτά μέσα από τις κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές διακρίσεων, που θεωρούν εκ προοιμίου τη γυναίκα ως το «ασθενές φύλο». Χαρακτηριστικές μορφές του στον χώρο της δημόσιας ζωής και, πιο συγκεκριμένα, στον χώρο λήψης των αποφάσεων είναι η «γυάλινη οροφή» για τις γυναίκες λειτουργούς ή διεκδικητές ανώτερων ή ανώτατων δημοσίων αξιωμάτων, η ελλειμματική εκπροσώπησή τους, η αποσιώπηση των γυναικείων θεμάτων και η εφαρμογή δύο μέτρων και σταθμών ως προς τις γυναικείες και ανδρικές δράσεις.

Η αμφισβήτηση των στερεότυπων ρόλων των φύλων δεν υπήρξε κατά τις τελευταίες δεκαετίες προτεραιότητα των πολιτικών δυνάμεων, ακόμη και των θεωρούμενων προοδευτικών, ενώ δεν συγκρότησε ένα ισχυρό φεμινιστικό κίνημα με αποτελεσματική παρέμβαση. Είναι αναμενόμενο, λοιπόν, οι γυναίκες που αμφισβητούν έμπρακτά, έστω και κάποιες όψεις αυτών των στερεοτύπων να βρίσκονται στο στόχαστρο σεξιστικών επιθέσεων, ποικίλων ειδών και προελεύσεων.

Οι περισσότερες πολιτικοί ξέρουν πολύ καλά τι σημαίνει να κρίνεσαι όχι ως βουλευτής αλλά ως γυναίκα βουλευτής, όχι ως υπουργός αλλά ως γυναίκα υπουργός. Έχουν αντιληφθεί τι θα πει να αξιολογούνται από το ρούχο τους, από το χρώμα του μαλλιού τους, από το αν είναι παντρεμένες, χωρισμένες ή ανύπαντρες, με παιδιά ή όχι, ακόμη και από τη χροιά της φωνής τους. «Η αποδοκιμασία του φαινομένου από γυναικείες συλλογικότητες και από κάθε πολιτικό υποκείμενο, που αντιλαμβάνεται τον ρόλο του ενταγμένο στο όραμα της κοινωνικής απελευθέρωσης είναι αναγκαία και επιθυμητή»²³.

---

²³ Δήλωση Αφροδίτης Σταμπουλή (Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ), Περιοδικό Εποχή, 17/11/2013

2.4.2 Η σεξιστική αντιμετώπιση των γυναικών στο ελληνικό Κοινοβούλιο

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία προσπάθεια ανάδειξης των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Παρόλα αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν αρκετές δυσκολίες και για αυτό τον λόγο στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν οι θέσεις των πέντε πληροφορητριών για τη θέση των ελλήνιδων στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, τόσο θεσμικά όσο και άποψη έκφρασης λόγου.

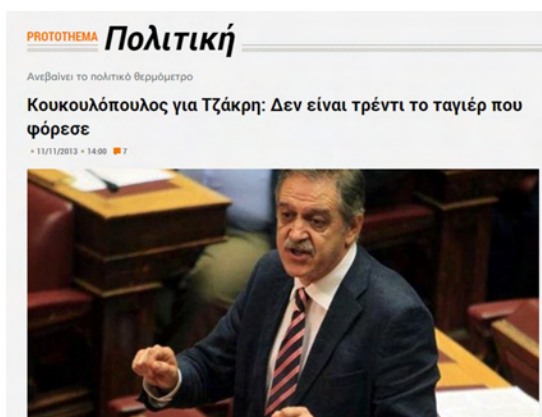
Η Βουλευτής της Δημοκρατικής Αριστεράς χαρακτηρίζει έκδηλο τον σεξισμό στο ελληνικό Κοινοβούλιο και με παραπέμπει σε δύο άρθρα της, που έχει δημοσιεύσει για την παρουσίαση και την ερμηνεία αυτού του φαινομένου, που απαξιώνει τον θεσμό του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Όπως μάλιστα επισημαίνει σε ένα άρθρο της «Ο σεξισμός δεν είναι καλαμπούρι. Απορρέει από τις σχέσεις καθολικής ανισότητας ανάμεσα στα φύλα, από την κουλτούρα υποτίμησης των γυναικών ως ανθρώπων με ίσα δικαιώματα, από το μισογυνισμό. Ο σεξισμός είναι μια μορφή βίας. Και όπως και οι υπόλοιπες μορφές βίας κατά των γυναικών αιτία έχει τις διακρίσεις στη βάση του φύλου και όχι τι κάθε φορά αντιπροσωπεύει το θύμα, τι απόψεις έχει, πως τις υπερασπίζεται, τι ρούχα φοράει, πόσων χρονών είναι, πόσα κιλά έχει ή πόσους πόντους είναι τα τακούνια της»

Λιτή στην απάντησή της η Βουλευτής του ΚΚΕ, αρκείται απλά να διευκρινίσει ότι η κάθε βουλευτής εκφράζει τις θέσεις και τις απόψεις του κόμματός της. Ουσιαστικά, συναρτά την ύπαρξη της σεξιστικής αντιμετώπισης των γυναικών από την ιδεολογία των ελληνικών κομμάτων.

Η τρίτη πληροφορήτρια του ΣΥΡΙΖΑ αναφέρει ότι η ισότητα των φύλων στη χώρα μας είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη από το 1975 και για αυτό, ως προς το θεσμικό επίπεδο, δεν θα μπορούσε να αμφισβητηθεί η ισότιμη θέση της γυναίκας στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Παρόλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν διακρίσεις, και για αυτό θέτει ως βασική προϋπόθεση για την ίση αντιμετώπιση των δύο φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής μας την παιδεία. Δεν αρνείται, επίσης, ότι σε αρκετές περιπτώσεις στις διαδικασίες του Κοινοβουλίου επιδιώκεται η επιβολή του δικαίου του ισχυρού.

Η Βουλευτής της Ν.Δ εκφράζει την ανησυχία και τον προβληματισμό για τον τρόπο που οι πολιτικοί συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν τις γυναίκες. Αναφέρει ως απόδειξη της θέσης της τα σχόλια που γίνονται εις βάρος των γυναικών ή τα αστεία που κρυφά λέγονται σε βάρος τους, με θέμα το φύλο ή και τη σεξουαλικότητα. Δεν αναιρεί τον προβληματισμό για το ζήτημα αυτό η άποψη που διατυπώνεται από πολλούς για την υποβάθμιση του επιπέδου του κοινοβουλευτισμού τα τελευταία χρόνια. Με έμφαση αναφέρεται στη χαρακτηριστική φράση «τι μιλάς εσύ;», που αποτελεί την πιο υποτιμητική μορφή αντιμετώπισης των γυναικών αλλά και τη συμπύκνωση του σεξισμού απέναντι στις γυναίκες πολιτικούς.

Η δεύτερη εκπρόσωπος του ΣΥΡΙΖΑ αναφέρει ότι μπορεί η γυναίκα να είναι θεσμικά ισότιμη αλλά αυτό δεν αποδεικνύεται έμπρακτά. Για την απόδειξη των λεγομένων της, παρουσιάζει την απουσία του θηλυκού γένους από τον κανονισμό και τα κείμενα της Βουλής, αλλά και την αγνόηση της ψήφου «παρούσα». Ως προς το θέμα του λόγου στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, τονίζει ότι οι έμφυλες διακρίσεις είναι έμπρακτες, όταν αυτές εξαρτώνται από τον προεδρεύοντα (5 άνδρες και 1 γυναίκα στην τελευταία βουλή του 2012). Ως ενδεικτικές περιπτώσεις διακρίσεων, παρουσιάζονται η ανοχή στην παράταση του χρόνου ομιλίας ή η παραχώρηση του λόγου επί προσωπικού.

Και οι 5 πληροφορήτριες παρουσιάζουν στο ερώτημα αυτό την ίδια ουσιαστικά απάντηση. Δεν διστάζουν να κατακρίνουν τον τρόπο λειτουργίας του Ελληνικού Κοινοβουλίου και να επισημάνουν την σεξιστική αντιμετώπιση των γυναικών. Είναι σαφές ότι στο Ελληνικό Κοινοβούλιο εξακολουθεί να υπερισχύει ο νόμος του ισχυρού που «δρα» εναντίον του γυναικείου φύλου.

Η λεκτική βία απέναντι σε γυναίκες δεν διαφέρει από τη λεκτική βία που ασκεί μια γυναίκα πάνω σε άντρα. . Ο σεξισμός είναι ρατσισμός και θυματοποιεί, κυρίως, τις γυναίκες βάσει στερεοτύπων. Η πολιτική ικανότητα και η ευφυΐα δεν συνδέονται με το φύλο για να καθίσταται κάποιος a priori ανίκανος ή υστερικός. Η αντίληψη "ο άνδρας είναι για τη δουλειά κι η γυναίκα για το σπίτι" έχει παρέλθει προ πολλού και αν επιστρέψουμε σ' αυτόν τον τρόπο θεώρησης των πραγμάτων, είμαστε άξιοι της μοίρας μας.

Τα σχόλια για τις γόβες και τις καλτσοδέτες είναι ενδεικτικά για το υποβαθμισμένο επίπεδο του κοινοβουλευτισμού. Τα πολιτικά μίσση και πάθη, που εκδηλώνονται πολλές φορές με ακραίο και ανάρμοστο τρόπο εντός του Κοινοβουλίου δεν κάνουν διακρίσεις ούτε μεταξύ των φύλων. Οι ύβρεις, οι χαρακτηρισμοί και οι ακραίες λογομαχίες που έχουν καταγραφεί τα τελευταία χρόνια, απαξιώνοντας και υποβαθμίζοντας τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς, είχαν ως θύματα, ενίοτε, όμως, και ως θύτες γυναίκες βουλευτές. Αρκετές μάλιστα από αυτές αποφάσισαν να αντιδράσουν, καταγγέλλοντας φαινόμενα σεξισμού εις βάρος τους από άνδρες συναδέλφους τους.

Δυστυχώς, λοιπόν, ακόμη και στο Ελληνικό Κοινοβούλιο η σεξιστική αντιμετώπιση των γυναικών αποτελεί σύνηθες φαινόμενο και εκδηλώνεται με διάφορες μορφές και ανά τακτά χρονικά διαστήματα, προκαλώντας τραγελαφικές καταστάσεις. Παρουσιάζονται στη συνέχεια κάποιες χαρακτηριστικές φράσεις, που έχουν δημιουργήσει επεισόδια στο ελληνικό Κοινοβούλιο, μετατρέποντας τον πολιτικό πολιτισμό σε κανιβαλισμό.

- «Είσαι καλτσοδέτα»
- «Είσαι ανιστόρητη, είσαι άσχετη, μη μιλάς»
- «Κάτσε κάτω, ρε, τι μιλάς εσύ, πάλι πιωμένη είσαι;»
- «Κατίνα»
- «Σιγά μην σκίσεις κανέναν καλτσόν»
- « Τι λές μωρή;» ²⁴

Ξέρουμε τι μάρκα παπούτσια φοράει ο Πάρις Κουκουλόπουλος ή ο Αδωνις Γεωργιάδης; Φυσικά όχι. Ουδείς ασχολείται με τα υποδήματά τους. Με τις γυναίκες, όμως, τα πράγματα διαφέρουν, καθώς ξέρουμε τι μάρκα είναι η γόβα και πόσου πόσους πόντους είναι το τακούνι, που φορά η κάθε γυναίκα βουλευτής.

---

²⁴ Σταυρόπουλος, Λ «Σεξιστικά πάθη στην Βουλή», (άρθρο), Το Βήμα της Κυριακής, 2 /2/ 2014

Μην ξεχνούμε ότι με τη Θεοδώρα Τζάκρη οι Laboutin απέκτησαν άλλη αξία και μάλιστα πολιτική.. Η αισθητική, η τιμή των υποδημάτων και των ενδυμάτων της βουλευτού Πέλλας σχολιάζονται περισσότερο από την απόφασή της να υπερψηφίσει την πρόταση μομφής που κατέθεσε η Αξιωματική Αντιπολίτευση²⁵ .

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο πολιτικός κόσμος ασχολείται με τέτοιου είδους θέματα. Και στο παρελθόν είχε δημιουργηθεί μεγάλο θέμα με δήθεν σπατάλες της Άννας Διαμαντοπούλου. Δημοσιεύτηκε η απόδειξη αγοράς από κατάστημα του Κολωνακίου, για να αποδειχτεί ότι επρόκειτο για συνωνυμία με άσχετη πελάτισσα. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν ότι η πρώην υπουργός Παιδείας ήταν ανάμεσα στους πρώτους που αντέδρασαν στα σεξιστικά σχόλια που ακολούθησαν τη διαγραφή της βουλευτού που διαφοροποιήθηκε από το ΠΑΣΟΚ. Σχολίασε η Διαμαντοπούλου: «Η στάση της Τζάκρη να κριθεί πολιτικά και όχι με τις ανεπίτρεπτες κάθε είδους (και σεξιστικές) επιθέσεις εναντίον της».

Ο σεξισμός στο Κοινοβούλιο 1

Η Μαριλίτσα Ξενογιαννακοπούλου στήριξε επίσης την Τζάκρη, σχολιάζοντας: «Η Θεοδώρα Τζάκρη είχε το πολιτικό θάρρος να υπερψηφίσει την πρόταση δυσπιστίας εχθές στη Βουλή. Αντίθετα από όλους αυτούς που σήμερα την λιοδορούν, όχι με πολιτικά επιχειρήματα που δεν έχουν, αλλά με σεξιστικά σχόλια επειδή είναι γυναίκα σχετικά με την εμφάνιση και το ντύσιμό της».

Θίγεται κανείς από τον σεξισμό που εκφράζεται στον δημόσιο βίο; Φυσικά όχι. Οι περισσότεροι χαμογελούν περίεργα και υπαινικτικά και με τον ένα ή άλλο τρόπο αναφέρονται σε ζητήματα σωματικής επαφής και αναπαραγωγής. Είναι ίσως χρήσιμο να θυμηθούμε κάποιες στιγμές του πιο πρόσφατου κοινοβουλευτικού σεξισμού.

²⁵ Κέζα,, Λ. «Ο σεξισμός στην πολιτική και στον Τύπο : Γόβα, μαλλί, διαγραφή» (άρθρο, το Βήμα. 13/11/2013

Στην προανακριτική επιτροπή για τη λίστα Λαγκάρντ ο Βαγγέλης Βενιζέλος ευχήθηκε στη Ζωή Κωνσταντοπούλου να αποκτήσει παιδί. Οι γυναίκες, ως γνωστόν, ολοκληρώνονται ως άνθρωποι φια της τεκνοποίησης. Αναρωτιόμαστε αν ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ θα τολμούσε να κάνει αντίστοιχο σχόλιο σε άνδρα συνάδελφό του. Ιδού η στιχομυθία:

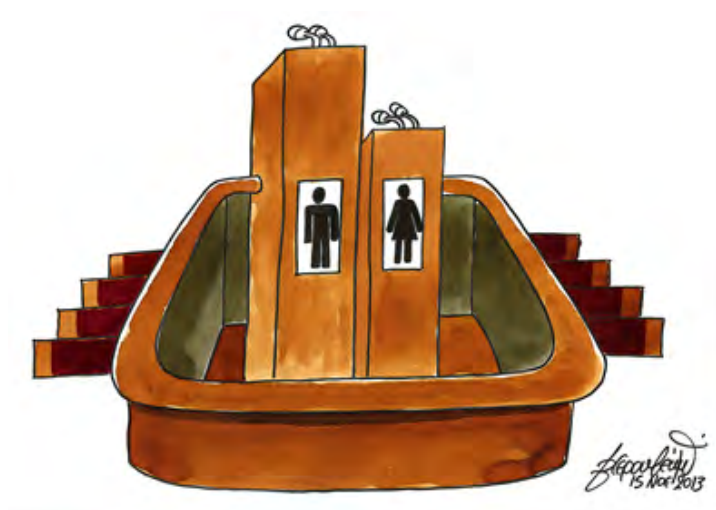
Βενιζέλος: «Σας εύχομαι να κυοφορήσετε κι εσείς συντόμως».

Κωνσταντοπούλου: «Γιατί;».

Βενιζέλος: «Έτσι».

Κωνσταντοπούλου: «Για ποιο λόγο;».

Βενιζέλος: «Είναι μια ευχή».

Ο σεξισμός και στα βουλευτικά έδρανα

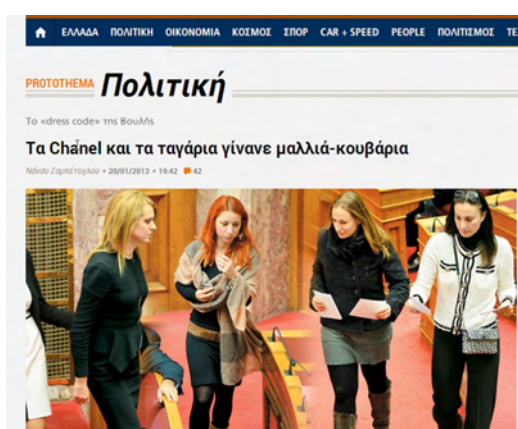
Να θυμηθούμε την άλλη σεξιστική επίθεση, στη διάρκεια εργασιών της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ. Μιλούσε ο τότε πρόεδρος του κόμματος, Παπανδρέου Γ', και η Εύα Καϊλή δυσανασχέτησε. Ο Ξυνίδης απάντησε με βροντερή φωνή: «Πάψε μωρή καλτσοδέτα». Τι έγινε μετά από αυτό; Τίποτα δεν έγινε. Ούτε πειθαρχικό ούτε καν μια επίπληξη. Μόνο ανδρικά γέλια²⁶.

²⁶ Σταυρόπουλος, Λ «Σεξιστικά πάθη στην Βουλή», (άρθρο), Το Βήμα της Κυριακής, 2-2-2014

Μια ακόμη επίθεση έγινε στην αίθουσα της Ολομέλειας. Στη διάρκεια διαξιφισμού εκπρόσωπος της Χ. Αυγής είπε σε γυναίκα βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας: «Κάτσε κάτω ρε, τι μιλάς εσύ, πάλι πιωμένη είσαι;». Δεν έχει ειπωθεί ποτέ κάτι τέτοιο σε άντρα βουλευτή παρά το γεγονός ότι αρκετές φορές αγορεύουν με χνώτα που μυρίζουν αλκοόλ. Αυτοί, όμως, είναι άντρες και το δικαιούνται...!

Ο σεξισμός αποτελεί μία πρακτική, μέσω της οποίας υποβαθμίζονται άτομα με βάση το φύλο τους και είναι ένα φαινόμενο που έχει ως υπόβαθρο τις άνισες σχέσεις μεταξύ των φύλων. Αποτελεί μία μορφή ρατσισμού, για την οποία δεν παρατηρείται η ευαισθησία που επιδεικνύεται για άλλες μορφές ρατσισμού. Μία από τις πιο σοβαρές εκφάνσεις του σεξισμού είναι ο γλωσσικός σεξισμός, ο οποίος έχει πάρει διαστάσεις στο Κοινοβούλιο.

Ενώ βρισκόμαστε στο 2015 φαίνεται πως η κοινωνική και πολιτική δράση των γυναικών ενοχλεί κάποιους. Όταν μάλιστα γυναίκες Βουλευτές διεκδίκησαν και υποστήριξαν τις απόψεις τους, παρατηρήθηκαν φαινόμενα με σεξιστικούς σχολιασμούς. Σκοπός τέτοιων πράξεων είναι η γελοιοποίηση, η απαξίωση και η αποδόμηση της πολιτικής προσωπικότητας της εκάστοτε αποδέκτριας της επίθεσης αλλά και η αποθάρρυνσή της για τη διεκδίκηση ηγετικών θέσεων.

Με βάση τα επεισόδια που ήδη αναφέρθηκαν, τίθεται το ζήτημα της άρθρωσης του σεξιστικού λόγου και της εκδήλωσης σεξιστικών επιθέσεων μέσα στη Βουλή. Καμιά φορά δεν υπάρχει συνείδηση στην εκφορά ενός τέτοιου λόγου. Οι Βουλευτές μέσα στη Βουλή μιλούν με επιχειρήματα. Οφείλουν να μιλούν με επιχειρήματα και κρίνονται για τις θέσεις που έχουν και τα επιχειρήματα που προβάλλουν και όχι για τις σεξιστικές επιθέσεις τους.

Σε γενικές γραμμές κατανοούμε ότι στο ελληνικό Κοινοβούλιο κυριαρχεί η σεξιστική αντιμετώπιση των γυναικών, όσο κι αν αυτό φαίνεται περίεργο. Οι γυναίκες πάντοτε βρίσκονται σε απολογητική θέση. Οι εμφανίσιμες γυναίκες πολιτικοί αντιμετωπίζουν το διαρκές κατηγορητήριο που αφορά την όμορφη όψη τους. Πρέπει να αποδείξουν ότι εκτός από καλλίγραμμες, καλοντυμένες ή ευπαρουσίαστες είναι και έξυπνες. Αν πάλι έχουν την ατυχία να μην είναι εμφανίσιμες, αντιμετωπίζουν τη χλεύη για το άκομψο ντύσιμο ή τα περιττά κιλά.

Όπως, επισημαίνουν και τα μέλη της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε αρκετές περιπτώσεις που μία γυναίκα Βουλευτής εκφράζεται με έναν συγκεκριμένο τρόπο, ο αντίλογος βασίζεται στη βάση του φύλου και όχι στη βάση των επιχειρημάτων, με υπονοούμενα για τη συμπεριφορά της, για το ντύσιμό της ή για τη σεξουαλικότητά της. Θεωρείται ότι, όταν χρησιμοποιούνται όροι που εμπεριέχουν στερεοτυπικά σχήματα σε πολιτική ορολογία, είναι αδύνατον να συνυπάρξουν με τον ρόλο του Βουλευτή και χρησιμοποιούνται μάλλον λόγω απειρίας. Για τον λόγο αυτό έχει προταθεί από τα μέλη της Επιτροπής στο πλαίσιο του Κώδικα Δεοντολογίας της Βουλής να προβλεφθεί η διάκριση λόγω φύλου, δηλαδή στην περίπτωση που κάποιος εκφέρει έναν λόγο που υποτιμά την ακεραιότητα ή τη νοημοσύνη ή τα πλήρη ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών, να υπάρχει και η ανάλογη αντιμετώπισή του ²⁷.

---

²⁷ Πρακτικά Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Περίοδος ΙΕ – Σύνοδος Β, 25/02/2014, Βουλή των Ελλήνων

2.5. Η συμμετοχή των γυναικών στους κομματικούς μηχανισμούς

2.5.1 Διαφοροποίηση φύλου ως προς την πρόθεση ψήφου και την εκλογιμότητα των γυναικών.

Στο ερώτημα αν σε θέσεις πολιτικής ευθύνης οι πολίτες εμπιστεύονται περισσότερο τις γυναίκες ή τους άνδρες πολιτικούς και αν υπάρχει διαφοροποίηση κατά φύλο ως προς την πρόθεση ψήφου και την εκλογιμότητα των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων οι τέσσερις από τις πέντε πληροφορήτριες δεν αρνούνται τις ευθύνες των κομματιών μηχανισμών της χώρας μας για την παροχή περιορισμένων ευκαιριών στο γυναικείο φύλο για την ανάδειξη τους σε θέσεις ευθύνης.

Η βουλευτής της Δημοκρατικής Αριστεράς αναφέρει ότι κυρίαρχη αντίληψη είναι ότι οι γυναίκες ταυτίζονται με την φύση και ό,τι αυτό συνεπάγεται, ενώ οι άντρες ταυτίζονται με τη δημόσια σφαίρα και την πολιτική. Θεωρεί μάλλον ασυνείδητη την αρνητική αντίδραση των πολιτών στην ανάληψη σημαντικών θέσεων από τις γυναίκες και την καχυποψία τους, όπως αυτό αποδεικνύεται από την παρουσία μόλις 20% των γυναικών στη Βουλή και 30% στα ψηφοδέλτια των κομμάτων, παρόλο που το ποσοστό αυτό είναι υποχρεωτικό με βάση την ελληνική νομοθεσία.

Η εκπρόσωπος του ΚΚΕ αρνείται ότι το φαινόμενο αυτό αγγίζει τον χώρο του ΚΚΕ, καθώς στα ψηφοδέλτια του κόμματος της συμμετέχουν άτομα που εκπροσωπούν τους χώρους εργασίας και την εκπαίδευση, άτομα δηλαδή που προσπαθούν να αναβαθμίσουν τον τρόπο οργάνωσης των γυναικών. Για το ΚΚΕ κριτήριο ψήφου πρέπει να είναι όχι το φύλο αλλά το ποια συμφέροντα υπηρετεί το κάθε κόμμα.. Δεν διστάζει να κατακρίνει το αστικό πολιτικό σύστημα για τη χρησιμοποίηση πολλών γυναικών με στόχο την αύξηση του κέρδους των διαφόρων επιχειρηματικών ομίλων. Θέτει, επίσης, το ερώτημα εάν γυναίκες, όπως η Κλίντον ή η Θάτσερ διευκόλυναν με τις αποφάσεις τους το γυναικείο φύλο, αμφισβητώντας ουσιαστικά την αποτελεσματικότητα αυτών των γυναικών, που αναρριχήθηκαν σε υψηλές θέσεις ευθύνης.

Για την πρώτη Βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ η υποεκπροσώπηση των γυναικών σε θέσεις ευθύνης αποτελεί τη βασική αιτία της θέσπισης των ποσοστώσεων. Παρατηρεί ότι οι αριθμοί είναι αυτοί που αποδεικνύουν από μόνοι τους όχι μόνο ότι το εκλογικό σώμα επιλέγει δυσκολότερα να το εκπροσωπήσει και να διεκδικήσει τα αιτήματα του μία γυναίκα αλλά και ότι εμφανίζεται μειωμένη η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων.

Καθοριστικό ρόλο στην εκδήλωση σεξιστικών αντιλήψεων παίζει η διατήρηση της πατριαρχικής κοινωνίας και των αναχρονιστικών αντιλήψεων για τον καταμερισμό των ρόλων ανάμεσα στα δύο φύλα. Για να στηρίξει τις απόψεις της, παρουσιάζει τις δυσκολίες, που αντιμετώπισε τόσο η ίδια όσο και γενικότερα τις δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι εργαζόμενες γυναίκες λόγω περιορισμένου χρόνου και πολλαπλών υποχρεώσεων. Όπως αναφέρει, μία γυναίκα Βουλευτής είναι ταυτόχρονα και σύζυγος και μητέρα και έρχεται αντιμέτωπη με ποικίλες υποχρεώσεις στους τομείς ευθύνης της. Για τον λόγο αυτό απαιτείται οι κοινωνικές δομές να παρέχουν ίσες ευκαιρίες στις γυναίκες, να τις ενθαρρύνουν και να τις στηρίζουν. σε κάθε επιλογή τους.

Η Βουλευτής της Ν.Δ εκφράζει την άποψη ότι δεν έχει επιτευχθεί ακόμη η ικανοποιητική παρουσία γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, παρόλο που οι περισσότεροι πολίτες έχουν κρίση και αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα συμμετοχής των γυναικών. Για την μεταβολή αυτής της κατάστασης εφαρμόζονται οι ποσοτώσεις, χωρίς, βέβαια, αυτό το μέτρο να θεωρείται επιτυχημένο.

Η τελευταία πληροφορήτρια με παραστατικό τρόπο παρουσιάζει τις θέσεις της, αναφερόμενη στο παράδειγμα της προεδρίας των ΗΠΑ, όπου μπορεί να αποδείχθηκε εφικτή η εκλογή ενός μαύρου δεν θεωρήθηκε, όμως, εφικτή η επιλογή μιας γυναίκας. Για την ίδια η ευθύνη ανήκει σε αυτούς που στελεχώνουν τα κέντρα λήψης των αποφάσεων και όχι στους απλούς πολίτες, που το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι απλά να εκφράσουν με την ψήφο τους την άποψή τους.

Διαπιστώνεται από τις πληροφορίες των πέντε ελληνίδων Βουλευτών ότι, όντως, είναι δύσκολη η προσπάθεια ενασχόλησης των γυναικών με την πολιτική, καθώς τα κατάλοιπα της πατριαρχικής κοινωνίας εξακολουθούν να είναι ισχυρά και δημιουργούν μία επιφυλακτική αντιμετώπιση των εκπροσώπων του γυναικείου φύλου. Εκτός, όμως, αυτού του επιφυλακτικού κλίματος, έμφαση πρέπει να δοθεί και στους πολλαπλούς ρόλους των γυναικών, που δημιουργούν προβλήματα στην ενασχόληση τους με τα κοινά.

Όλες τους συμφωνούν ότι ακόμη δεν έχει επιτευχθεί η ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι γίνεται αναφορά στις ποσοτώσεις, που αποτελούν μία νομοθετική ρύθμιση, προκειμένου να δοθεί ώθηση στην γυναικεία συμμετοχή στην πολιτική. Για την περιορισμένη παροχή ευκαιριών στο γυναικείο φύλο ευθύνες αποδίδονται σε αυτούς που ήδη συμμετέχουν στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, εφαρμόζοντας τακτικές και πολιτικές αποκλεισμού των γυναικών. Επίσης, ο πατριαρχικός τρόπος οργάνωσης ακόμη και της σύγχρονης κοινωνίας ενισχύει την καλλιέργεια στερεοτύπων και τον αποκλεισμό των γυναικών από τα κέντρα λήψης των αποφάσεων.

Η υπαρκτή δημοκρατία θεμελιώθηκε στη λογική της κατάργησης του προνομίου. Σε μία κοινωνία ιεραρχικά δομημένων διαφορών αντιτάχθηκε η αρχή, ένας νόμος για όλους, γνωστός σε όλους και διαμορφωμένος από όλους. Σε αυτή την αρχή ανάγεται η ιδιότητα του πολίτη. Υπάρχει, όμως, μία δυσεπίλυτη αντίφαση που αφορά την πρόσβαση στην ισονομία : για ορισμένες κατηγορίες πολιτών η πρόσβαση στην ιδιότητα του πολίτη δεν ήταν αποτέλεσμα εφαρμογής όλων των «γενικών νόμων του κράτους» αλλά προέκυψε από μία σειρά επιμέρους ειδικών νόμων , που υιοθετήθηκαν και ίσχυσαν αποκλειστικά για αυτές τις κατηγορίες.

Αυτή η αντίφαση δεν αφορά μόνο τις γυναίκες. Οι περισσότερες πολιτικές για την ένταξη των γυναικών στην πολιτεία έχουν την τάση να αντιμετωπίζουν το κοινωνικό φύλο ως πάγια ή de facto ταυτότητα των γυναικών και όχι ως κοινωνική σχέση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το αίτημα της ισάριθμης εκπροσώπησης των γυναικών στα εκλεγμένα όργανα της πολιτείας.

Αν και με την πάροδο του χρόνου αυτή η ανισότητα είναι λιγότερο αισθητή, ακόμα υπάρχει ανάμεσα στα δύο φύλα, καθώς η πολιτική εξουσία συγκεντρώνεται κυρίως στα χέρια των ανδρών. Αυτό οφείλεται στα στερεότυπα που αναπαράγονται σχετικά με τις ικανότητες της γυναίκας σε πολιτικές θέσεις, τη δυσπιστία των πολιτών για το αν μπορούν οι γυναίκες να πετύχουν σε τόσο υψηλόβαθμες θέσεις και την έλλειψη οικονομικών πόρων.

Μετά από έρευνα που έγινε τόσο σε πολίτες όσο και σε πολιτικούς άνδρες και γυναίκες (κυρίως γυναίκες), παρουσιάστηκε ότι ο προσδόκιμος μέσος όρος της συμμετοχής των γυναικών σε πολιτικές θέσεις είναι πολύ χαμηλός. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τα αξιώματα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση τα ποσοστά είναι πιο υψηλά σε σχέση με αυτά στις Εθνικές Εκλογές της χώρας μας, αφού οι πολίτες διστάζουν να επιλέξουν μια γυναίκα ως Πρωθυπουργό ή Υπουργό, αν και ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων θεωρεί τις γυναίκες καταλληλότερες.

Παρόλα αυτά, οι γυναίκες έχουν ενθαρρυνθεί μέσα από τα γυναικεία σωματεία και αρκετοί πολίτες υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες είναι ικανές για τέτοιου είδους θέσεις, διότι είναι πιο ειλικρινείς και ευαίσθητοποιούνται περισσότερο από τους άνδρες για τα ζητήματα που αφορούν την κοινωνία και την εκπαίδευση, σε αντίθεση με τους άνδρες, που δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην οικονομική πολιτική. Όσον αφορά τα αποτελέσματα της έρευνας στις γυναίκες πολιτικούς, υποστηρίζουν ότι η πλειοψηφία εισέρχεται για πρώτη φορά στο χώρο της πολιτικής, ενώ έχουν στήριξη από το στενό οικογενειακό τους περίγυρο και την παράταξη στην οποία βρίσκονται.

Αντίθετα, τα ΜΜΕ και οι χορηγοί δεν εγκρίνουν την ένταξη των γυναικών στο χώρο της πολιτικής. Ωστόσο, η έλλειψη προηγούμενης πολιτικής εμπειρίας, η έλλειψη χρόνου, οι εμφύλιες προκαταλήψεις, η μη προβολή των γυναικών από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η έλλειψη επαρκών οικονομικών ποσών συνιστούν τους βασικότερους λόγους που εμποδίζουν τη συμμετοχή των γυναικών σε ηγετικές θέσεις.

Οι ίδιες οι γυναίκες, όμως, πιστεύουν ότι δεν υπάρχει δυσπιστία εκ μέρους των πολιτών σχετικά με τη συμμετοχή τους στα κοινά και ότι οι γυναίκες ψηφοφόροι τις υποστηρίζουν σε κάθε εκλογική διαδικασία. Επιπλέον, απορρίπτουν δογματικά την άποψη ότι η πολιτική είναι μόνο για τους άνδρες, δηλώνουν ότι είναι ικανότερες εξαιτίας της αμεροληψίας τους και θεωρούν αναγκαία τη συμβολή τους στα Εθνικά Κοινοβούλια. Αναφέρουν ότι η πολιτική τους δραστηριότητα είναι περισσότερο αποτελεσματική από των ανδρών στη κοινωνική απασχόληση, πρόνοια, εκπαίδευση, ασφάλεια, τουρισμό κλπ, επειδή ασχολούνται με αυτά τα θέματα. Οι γυναίκες πολιτικοί έχουν καθοριστικό ρόλο στη αλλαγή των αντιλήψεων στο πολιτικό προσκήνιο και είναι πεπεισμένες ότι η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων θα προωθήσει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων σε μεγάλο βαθμό²⁸

Θα πρέπει να επισημανθεί η σημαντική καθυστέρηση που σημειώθηκε στην κατάκτηση των εκλογικών δικαιωμάτων στη χώρα μας, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη μειωμένη γυναικεία παρουσία στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Το σύνθημα «περισσότερες γυναίκες στη Βουλή είναι παραπλανητικό, αν αυτό δε συνοδεύεται με το αίτημα ενός ριζικού επαναπροσδιορισμού της ουσίας της πολιτικής διαδικασίας, που να έχει ως στόχο και την ανατροπή των ιεραρχικών σχέσεων των δύο φύλων. Η γυναικεία ψήφος συνέβαλε στη νομική χειραφέτηση, όχι όμως και στην κοινωνική απελευθέρωση των γυναικών²⁹.

---

²⁸ Ρετσιλά, Ε. , *2006) Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων στην Ελλάδα, σελ. 133-195

²⁹ Παντελίδου – Μαλούτα, Μ. «Γυναίκες και Πολιτική / Γυναίκες και Πολιτική Επιστήμη», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 65 / 1987, σελ. 3-22

2.5.2 Έμφυλες διακρίσεις στους κομματικούς μηχανισμούς και επιρροές τους στην εξέλιξη των γυναικών.

Για την πρώτη πληροφορήτρια οι διακρίσεις στον χώρο της πολιτικής είναι πολλές . Με χαριτωμένο τρόπο δηλώνει ότι μπορεί η πολιτική να είναι γένους θηλυκού, σ' αυτήν, όμως, κυριαρχούν οι άντρες. Η επικράτηση του ανδρικού φύλου και σ' αυτόν τον χώρο ουσιαστικά θέτει τις γυναίκες εκτός των κέντρων λήψης αποφάσεων και δημιουργεί προβλήματα σε κάθε προσπάθεια πολιτικής και κομματικής ανάδειξης τους.

Την απουσία τέτοιου είδους διακρίσεων στο ΚΚΕ αρνείται η δεύτερη πληροφορήτρια, τονίζοντας ότι το ΚΚΕ επιδιώκει από την αρχή της ίδρυσής του την εξάλειψη του φαινομένου των έμφυλων διακρίσεων. Δεν παραλείπει να εξάρει τις πρωτοβουλίες που έχουν ληφθεί από στελέχη του ΚΚΕ για την ανάδειξη του γυναικείου ζητήματος σε ταξικό θέμα και για την εξάλειψη των αναχρονιστικών αντιλήψεων, που καλλιεργούν τη γυναικεία βιολογική και πνευματική κατωτερότητα. Τέλος, αναφέρει ότι η ταξική πάλη του ΚΚΕ είναι αυτή, που οδήγησε στην ανάδειξη χιλιάδων γυναικών αγωνιστριών

Η τρίτη πληροφορήτρια διαχωρίζει τον τρόπο δράσης των κομματικών μηχανισμών και τον εξαρτά από τις διαφορετικές αρχές, που διέπουν τα κόμματα της Αριστεράς ή της Δεξιάς ή της Ακροδεξιάς. Θεωρεί ότι η Δεξιά και η Ακροδεξιά συντηρούν τις αναχρονιστικές αντιλήψεις, ενώ τονίζει τους διαχρονικούς αγώνες της Αριστεράς για την απελευθέρωση του γυναικείου φύλου και την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους κοινωνικούς τομείς και τη στήριξη της συμμετοχής και ανέλιξης των στελεχών της. Όμως, αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία για την ίδια είναι όχι η απλή συμμετοχή των γυναικών, προκειμένου να "κλείσουν» τα ψηφοδέλτια λόγω της ποσόστωσης αλλά η επίδειξη εκ μέρους τους μίας διεκδικητικής στάσης, που θα αποδεικνύει ότι έχουν άποψη και όχι ότι είναι «συμπληρωματικές» λόγω φύλου.

Μεγάλη σημασία στο ζήτημα αυτό δίνει η και η πληροφορήτρια, που εκπροσωπεί τη Ν.Δ, τονίζοντας ότι οι γυναίκες, μπορεί να μετέχουν στις πολιτικές οργανώσεις όπως και οι άνδρες, αλλά δεν αναλαμβάνουν συχνά υψηλές ιεραρχικά θέσεις και δεν αναλαμβάνουν θέσεις δημόσιας ευθύνης και εξουσίας. Τις περισσότερες φορές τις αναθέτουν μόνο την εργασία γραμματειακού τύπου, συντήρησης των γραφείων και διακίνησης προεκλογικού υλικού. Η ανάληψη δευτερευόντων καθηκόντων γίνεται, προκειμένου να διευκολυνθούν σε περίπτωση που χρειαστεί να εκπληρώσουν κάποιο οικογενειακό τους καθήκον.

Η τελευταία πληροφορήτρια θεωρεί ότι οι έμφυλες διακρίσεις δεν είναι θεσμοθετημένες. Εκφράζει την άποψη ότι οι στερεότυπες αντιλήψεις για τον περιορισμένο χρόνο των γυναικών λόγω των οικογενειακών και επαγγελματικών τους υποχρεώσεων δεν αφήνουν περιθώρια για την ενασχόληση με την πολιτική και την ανέλιξη των γυναικών. Για την αντιστροφή του υπάρχοντος κλίματος προτείνει τη θεσμοθέτηση μέτρων ισότητας, όπως το 50-50 σε όλα τα όργανα ή η διπλή προεδρία (γυναίκα-άνδρας) σε όλα τα σώματα, που μπορούν να περιφρουρήσουν την ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων στα κέντρα λήψης των αποφάσεων.

Είναι εμφανές από τις πληροφορίες που δίνονται ότι η γυναικεία συμμετοχή στα κέντρα λήψης των αποφάσεων δεν είναι η αναμενόμενη. Είναι σαφές, επίσης, ότι η συμμετοχή των εκπροσώπων του γυναικείου φύλου στους κομματικούς μηχανισμούς είναι περιορισμένη λόγω του φόβου των πολλαπλών ρόλων, που καλούνται να ικανοποιήσουν στην εποχή μας. Σε αρκετές περιπτώσεις η αντιμετώπιση τους καθορίζεται από την ιδεολογία των κομμάτων και από τον τρόπο, που αντιμετωπίζουν τις σχέσεις των δύο φύλων. Και οι πέντε δεν είναι ευχαριστημένες από το ποσοστό των γυναικών που συμμετέχουν σε θέσεις ευθύνης και θεωρούν αναγκαία την καταπολέμηση των στερεότυπων αντιλήψεων.

Η σχέση της γυναίκας με την πολιτική είναι ουσιαστικά ανοικτή προς διερεύνηση και αναζήτηση όλων εκείνων των στοιχείων που την προσδιορίζουν, ενώ η σχέση των γυναικών με την παραδοσιακή ανδροκρατική πολιτική έχει αναδειχθεί με την μορφή της σύγκρουσης. Για τον λόγο αυτό ξεκίνησαν το 1988 οι προσπάθειες των γυναικείων οργανώσεων και των γυναικείων τμημάτων των κομμάτων με στόχο τη συμμετοχή των γυναικών με ελάχιστο ποσοστό 35% στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένα κόμμα (εκτός από ΚΚΕ – Εσωτερικού) δεν κάλυψε το ποσοστό του 35 % ³⁰.

Η διερεύνηση της σχέσης των γυναικών με την πολιτική (σε όποια εκδοχή της) αποτελεί κεντρικό στοιχείο συγκρότησης τόσο του φεμινιστικού κινήματος όσο και της Αριστεράς τις τελευταίες δεκαετίες. Τα ερωτήματα που προκύπτουν από αυτήν τη μάλλον προβληματική σχέση είναι πολλά και περίπλοκα, ενώ οι απαντήσεις που δίνονται σε αυτά είναι επίσης πολλές και διαφορετικές. Δεν θα ήταν υπερβολικός ο ισχυρισμός ότι δεν βλέπουν όλες και όλοι την ίδια πραγματικότητα.

---

³⁰ Κωστάκου, Α. Φάκελος : Οι γυναίκες στην Πολιτική “ διαψεύσεις ή προσδοκίες», τ. 10, αύγουστος 1989, σσ. 30 -31.

Όμως η πραγματικότητα υπάρχει και επιμένει: οι γυναίκες μετέχουν στις πολιτικές οργανώσεις σχεδόν σε ίδιο αριθμό με τους άνδρες, αλλά δεν αναλαμβάνουν εξίσου συχνά υψηλές ιεραρχικά θέσεις, θέσεις εκπροσώπου, δηλαδή δεν αναλαμβάνουν θέσεις δημόσιας ευθύνης και εξουσίας. Αντίθετα, βρίσκονται σε "χαμηλότερα κλιμάκια", αναλαμβάνουν πολλή από την κουραστική και επαναλαμβανόμενη δουλειά των πολιτικών οργανώσεων (γραμματειακή εργασία, διορθώσεις κειμένων, τραπεζάκια για διακίνηση υλικών κ.λπ., κ.λπ.).

Με βάση τα στοιχεία αυτά θα λέγαμε ότι η ανάδειξη σε θέσεις πολιτικής ευθύνης είναι θέμα ατομικών ικανοτήτων και ατομικών επιλογών και, επομένως, οι ικανές γυναίκες θα διακριθούν, αν το θελήσουν. Πρόκειται για μια κλασική αστική ιδεολογική αντίληψη, η οποία στις πιο αντιδραστικές εκδοχές της δεν θεωρεί την πολιτική κατάλληλη για τις γυναίκες, μιας και ο προορισμός τους φύσει είναι στην ιδιωτική σφαίρα. Αρκετοί υποστηρίζουν ότι η γυναικεία απελευθέρωση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής χειραφέτησης, και, επομένως, η ελλιπής συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί στο υπάρχον σύστημα, αλλά μόνον σε μια άλλη κοινωνία με άλλες κοινωνικές και διαφυλετικές σχέσεις.

Πρόκειται για μια κλασική αριστερή αντίληψη, η οποία σε ορισμένες εκδοχές της βλέπει με αρκετή καχυποψία τη φεμινιστική κριτική, γιατί θεωρεί ότι αυτή θέτει ζητήματα που είτε δεν είναι πρωτεύοντα (άλλες είναι οι κυρίαρχες αντιθέσεις), είτε λειτουργούν διαλυτικά για την ενότητα της οργάνωσης και φέρνουν εμπόδια στην πολιτική αποτελεσματικότητα.

Είναι, ωστόσο, αδιαμφισβήτητο, ότι η προώθηση των γυναικείων δικαιωμάτων (π.χ. δικαίωμα ψήφου) πραγματοποιήθηκε αρχικά από την Αριστερά και τη συμμετοχή της στα επαναστατικά κινήματα του 20ού αιώνα. Εξίσου αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι σε οποιοδήποτε αυθεντικό επαναστατικό κίνημα του τελευταίου αιώνα οι γυναίκες συμμετείχαν ενεργά, ξεπερνώντας τους παραδοσιακούς τους ρόλους.

Ποιες, όμως, από τις παραπάνω απόψεις και προβληματισμούς συνεχίζουν να είναι ενεργές και να αφορούν τους ανθρώπους στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα; Τι σημαίνει ο φεμινισμός ή το αίτημα της ποσόστωσης για τις νέες γυναίκες και τους νέους άνδρες που έρχονται σε επαφή με τα κινήματα σε μια εποχή οξύτατης οικονομικής και πολιτικής κρίσης, στην οποία από τη μια ο κυρίαρχος λόγος υποστηρίζει ότι "η ισότητα των φύλων έχει επιτευχθεί", ενώ από την άλλη οι γυναίκες είναι από τα πρώτα θύματα της κρίσης; Ποια επιρροή μπορεί να έχει η κουλτούρα του γυναικείου κινήματος στις νέες πολιτικές συσσωματώσεις της Αριστεράς αλλά και στο ευρύτερο πεδίο των κομματικών σχηματισμών, όπου συναντιούνται άνθρωποι διαφορετικής πολιτικής καταγωγής και όπου η προβολή γυναικείων στελεχών αντιμετωπίζεται άλλοτε ως αναγκαίο κακό και άλλοτε ως πανάκεια;

Πόσο μπορεί να ακουστεί η φωνή των γυναικών, όταν συχνά η ποσόστωση γίνεται ένας ακόμη τακτικισμός για όσους διαχειρίζονται την μικρο-εξουσία ενός κόμματος; Τα ερωτήματα αυτά δεν μπορεί παρά να απαντηθούν από την καθημερινή δράση μέσα στα κινήματα. Η επίλυση του προβλήματος δεν μπορεί να ανατεθεί απλώς στους άνδρες, ούτε να περιοριστεί στη συγκρότηση των ψηφοδελτίων ή στην αντιπροσωπευτικότητα ενός προεδρείου (παρόλο που και σε συμβολικό επίπεδο χρειάζονται τομές). Κυρίως, όμως, υπάρχει ανάγκη κάθε πολιτικό κόμμα και οι οργανώσεις του να λειτουργούν μορφωτικά και διαμορφωτικά για τα μέλη τους στην κατεύθυνση της άρνησης των παραδοσιακών φυλετικών καταμερισμών σε όλα τα επίπεδα τόσο της προσωπικής ζωής, όσο και της πολιτικής ένταξης.

Κι αυτό όχι γιατί κάθε γυναίκα ή όλες οι γυναίκες είναι εξ ορισμού προοδευτικές, αλλά γιατί στην πατριαρχική κοινωνία οι γυναίκες υφίστανται αποκλεισμούς από το δημόσιο χώρο και εγκλεισμούς στον ιδιωτικό. Η αναπαραγωγή αυτών των αποκλεισμών / εγκλεισμών δεν μπορεί να συγκροτεί πολιτικές που στοχεύουν στην κοινωνική χειραφέτηση.

Αναγκαία η ισότιμη συμμετοχή των φύλων

Σήμερα είναι πολλά τα στερεότυπα που αναπαράγονται σχετικά με τις ικανότητες της γυναίκας σε πολιτικές θέσεις. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τα αξιώματα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών είναι πιο υψηλά σε σχέση με αυτά στις Εθνικές Εκλογές της χώρας μας, αφού οι πολίτες διστάζουν να επιλέξουν μια γυναίκα ως Πρωθυπουργό ή Υπουργό, αν και ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων θεωρεί τις γυναίκες καταλληλότερες³¹.

---

³¹ Ρετσίλα, ε (2006) Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων στην Ελλάδα,, σελ. 33-41, ΚΕΘΙ

Με βάση την αριθμητική ανισότητα, που υπάρχει ως προς το φύλο στις δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων θα πρέπει σχηματικά να υπογραμμίσουμε ότι τρεις κατηγορίες παραγόντων εμποδίζουν την απρόσκοπτη εμπλοκή των γυναικών στην ενεργό πολιτική διαδικασία. Αρχικά αναφέρονται οι δομικοί παράγοντες, που σχετίζονται με τον θεσμοθετημένο διαχωρισμό δημόσιου – ιδιωτικού χώρου, τον ανδροκεντρισμό της κοινωνικής διάρθρωσης και τον συνακόλουθο σεξισμό των προτύπων έμφυλων σχέσεων και ρόλων, όπως αναπαράγονται. Οι ρυθμοί της ζωής των γυναικών δεν επιτρέπουν τη διαμόρφωση ευρύτερων ενδιαφερόντων, ούτε ευνοούν την πρόταξη του συλλογικού και του δημόσιου έναντι του οικογενειακού.

Σημαντικοί είναι και οι παράγοντες, που σχετίζονται με τον εγγενή ανδροκρατισμό της πολιτικής διαδικασίας, που εκφράζεται στη λειτουργία των κομμάτων, τη στελέχωσή τους κλπ, ακόμη και στο επίπεδο του εκλογικού συστήματος. Η πολιτική στελεχών των κομμάτων, οι αρμοδιότητες που συχνά δίνονται εσωκομματικά στις γυναίκες κλπ, καταδεικνύουν ότι το ιστορικό του μακραίωνος αποκλεισμού των γυναικών από το δημόσιο χώρο έχει αφήσει σαφή κατάλοιπα στη δυσπιστία, με την οποία τις αντιμετωπίζουν οι ανδροκρατούμενες πολιτικές δομές.

Τέλος, σημαντικό ρόλο παίζουν οι αναστολές των ίδιων των γυναικών, η διαπαιδαγώγηση των οποίων τις ωφελεί να προτάσσουν το ιδιωτικό έναντι του δημοσίου, να αμφισβητούν τις ίδιες τις ικανότητες τους αλλά και να βάζουν τις επιθυμίες τους σε δεύτερη μοίρα. Η ταύτιση εξάλλου του πολιτικού με το ανδρικό, που καταγράφεται πολλαπλά και σε πολλά επίπεδα, και, πρωτίστως, στη γλώσσα, εμποδίζει τη διαμόρφωση επιθυμίας για εμπλοκή στα κοινά.

Όταν έχουμε, λοιπόν, 51% του γενικού πληθυσμού γυναικείο πληθυσμό, είναι, πραγματικά, έλλειμμα δημοκρατίας να μη συμμετέχουν γυναίκες και να μην έχουν λόγο και άποψη για αυτά που αφορούν τις ίδιες, τα παιδιά τους, ολόκληρη την κοινωνία. Βλέπουμε ότι η συμμετοχή των γυναικών είναι πολύ υψηλή, όταν υπάρχει λίστα με επιλεγμένη σειρά επιτυχίας. Άρα, είναι θέμα εσωκομματικής δημοκρατίας, ωριμότητας των κομμάτων και νομοθεσίας, ώστε να υπάρχει η ποσόστωση, που πρέπει να υπάρχει και πρέπει να είναι ανάλογη με τον πληθυσμό.

Το παράδειγμα της Φιλανδίας θα πρέπει να αποτελεί πρότυπο για όλους μας. Αυτό, δηλαδή, πρέπει να γίνει παράλληλα, σε κάθε επίπεδο και στάδιο, να «σπάσει» αυτό το κλειστό σύστημα της «αυτοεκπληρούμενης προφητείας», οι ευκαιρίες να μη δοθούν μονάχα στη συμμετοχή εκ των άνω των ψηφοδελτίων, αλλά παντού. Εάν, λοιπόν, δεν γίνουν όλα παράλληλα και ταυτόχρονα, με την ίδια συνέπεια και με το ίδιο πείσμα, η ποσόστωση θα οδηγήσει, απλώς, σε μια νέα στρέβλωση, που θα προστεθεί στις ήδη υπάρχουσες στρεβλώσεις.

Είναι γεγονός ότι το να έχουμε περισσότερες γυναίκες δεν σημαίνει ότι θα έχουμε μια εντελώς διαφορετική πολιτική. Η ποσόστωση, από μόνη της, δεν είναι η «μαγική λύση», που θα περιορίσει τα προβλήματα. Είναι ένας τρόπος, αλλά, συγχρόνως, πρέπει τα κόμματα να λειτουργούν ως «φυτώρια», ως δίκτυα ανάπτυξης ικανοτήτων των γυναικών και όχι ως «μηχανισμοί κούρσας αλόγων». Γιατί τα κόμματα και Κοινοβούλια μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στον τρόπο προώθησης των γυναικών. Μην ξεχνούμε ότι σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση έχουμε μόνο 11 Κοινοβούλια που έχουν γυναίκα Πρόεδρο.

Το θέμα της ισότητας είναι ζήτημα κοινωνικό, αναπτυξιακό, οικονομικό αλλά, κυρίως, πολιτικό. Είναι γνωστό ότι η πολιτική είναι η σύνθεση της κοινωνικής, οικονομικής και αναπτυξιακής πραγματικότητας, την οποία η πολιτική επιχειρεί να επηρεάσει. Για αυτό, όπως ήδη επισημάνθηκε, την ευθύνη για την προώθηση της ισότητας των φύλων σε θέσεις πολιτικής ευθύνης και εκπροσώπησης την έχουν τα ίδια πολιτικά κόμματα. Δεν αρκεί να την εμπεριέχουν στα προγράμματά τους αλλά οφείλουν να προωθούν τη γυναίκα στα κέντρα λήψης των αποφάσεων στο εσωτερικό τους. Αυτό βέβαια θα πρέπει να γίνεται συνειδητά και όχι για να καλύψουν τον αριθμό που επιβάλλεται από επικοινωνιακούς ή δήθεν ηθικούς λόγους. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό σε όλους ότι είναι ανάγκη να δοθεί η ευκαιρία και η δυνατότητα στις γυναίκες να παίξουν διαπραγματευτικό ρόλο, με βάση τα διαφορετικά τους βιώματα και τις διαφορετικές τους ανάγκες.

Οι γυναίκες έχουν διαφορετικές εμπειρίες και ενδιαφέροντα από τους άνδρες και με την ισότιμη συμμετοχή τους στα κοινά συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του πολιτικού πολιτισμού με καινούρια συστήματα αξιών. Η γυναικεία συμμετοχή στην πολιτική μπορεί να συμβάλει στον επαναπροσδιορισμό των πολιτικών προτεραιοτήτων, θέτοντας νέα θέματα στην πολιτική ατζέντα και δίνοντας νέες προτεραιότητες και προοπτικές σε βασικά θέματα.

Η ισότητα δεν μπορεί να εφαρμοστεί μόνο με νόμους και διατάγματα, τα οποία συχνά θεσμοθετούνται απλά και μόνο για να υπάρχουν. Η ισότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί και να στεφθεί με επιτυχία, μόνο εάν υπάρξει αλλαγή της νοοτροπίας και αν ισχύσουν μία άλλη φιλοσοφία και μία άλλη ευαισθησία, που θέλει την ισότητα «είναι και παρούσα» και όχι «δέον γενέσθαι και μέλλουσα»³².

---

³² Μάρω Παντελίδου – Μαλούτα, Δομές Πολιτικής Εξουσίας, Πρόλογος Προέδρου Δ.Σ ΚΕΘΙ, Ιφιγένειας Καρτσιώτου, Ιούλιος 2013

2.6 Η θέση της γυναίκας στην πολιτική σε διεθνές επίπεδο

Με βάση τον τρόπο που αντιμετωπίζονται οι γυναίκες στη χώρα μας σε πολιτικό επίπεδο είναι φυσικό να τεθεί και το ερώτημα αν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση των γυναικών στον χώρο αυτό σε σχέση με άλλες χώρες. Το ερώτημα αυτό καλείται να διευκρινίσει και το εάν μόνο η χώρα μας αναπαράγει απαρχαιωμένες αντιλήψεις για το γυναικείο φύλο ή αν οι αντιλήψεις αυτές συντηρούνται και σε διεθνές επίπεδο.

Η Βουλευτής της Δημοκρατικής Αριστεράς εντοπίζει και κοινά σημεία και διαφοροποιήσεις στην αντιμετώπιση των γυναικών. Επικαλείται τη μαρτυρία διεθνών ερευνών, για να αποδείξει ότι το μέγεθος και η ποιότητα των όποιων διακρίσεων διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα.

Η Βουλευτής του ΚΚΕ θεωρεί ότι υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση των γυναικών στον αναπτυσσόμενο κόσμο σε σχέση με τις χώρες του Τρίτου κόσμου. Το κοινό σημείο στις δύο αυτές περιπτώσεις είναι η αναζήτηση του μέγιστου κέρδους για τους επιχειρηματικούς ομίλους, που καθορίζει τον ρόλο της γυναίκας στον κοινωνικό τομέα και στην πολιτική. Με χαρακτηριστικό τρόπο αναφέρει ότι το μέτρο σύγκρισης για τη θέση της γυναίκας γενικότερα, δεν μπορεί να είναι ο βάρβαρος τρόπος που κυριαρχεί σε κάποιες χώρες και ζητεί να προσδιορίζεται από το αν μπορούν σήμερα να ικανοποιούνται οι σύγχρονες ανάγκες των λαϊκών στρωμάτων.

Η τρίτη πληροφορήτρια επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή γενικότερα στις χώρες του λεγόμενου Δυτικού κόσμου, με τις οποίες υπάρχει ένας κοινός κώδικας αξιών και αντιλήψεων. Επικαλείται την παρουσία της ως αντιπρόεδρος και παλιότερα ως απλό μέλος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Βουλής στο Ευρωκοινοβούλιο στις Βρυξέλλες, όπου κλήθηκε με εκπροσώπους άλλων χωρών να παρουσιάσουν τα προβλήματα της θέσης των γυναικών της χώρας τους. Συμμετέχοντας σε μια διήμερη συζήτηση στο Ευρωκοινοβούλιο που είχε αντιπροσωπεΐες μόνο των κρατών μελών με θέμα «Γυναίκα και Πολιτική», έγινε σαφές ότι στις Σκανδιναβικές χώρες αλλά και στις υπόλοιπες χώρες, με βάση το ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο, έχει καλλιεργηθεί μία διαφορετική κουλτούρα για τις έμφυλες διακρίσεις και μία πιο προνομιακή αντιμετώπιση των γυναικών σε σύγκριση με άλλες χώρες.

Για τη Βουλευτή της Ν.Δ βασικοί παράγοντες για την αντιμετώπιση των γυναικών στην πολιτική είναι η κουλτούρα, η ωριμότητα και η δημοκρατία. Με πικρία επισημαίνει ότι και σε διεθνές επίπεδο δεν έχει καλλιεργηθεί ο σεβασμός απέναντι στις εκπροσώπους του γυναικείου φύλου και η προσφορά ίσων ευκαιριών συμμετοχής τους στα κοινά.

Τέλος, η πέμπτη πληροφορήτρια αναφέρεται και αυτή στις σκανδιναβικές χώρες, όπου παρατηρούνται υψηλά ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, σε αντίθεση με τον αποκλεισμό των γυναικών στις ισλαμοκρατούμενες χώρες. Αναφέρεται, όμως, και στην Ελληνική Βουλή του 2012, όπου χάρη στο 40% της γυναικείας συμμετοχής στην κοινοβουλευτική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ, το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών πλησίασε το 20 %.

Για τις 5 εκπροσώπους του Ελληνικού Κοινοβουλίου υπάρχει διαφοροποίηση στον τρόπο αντιμετώπισης των γυναικών στις χώρες του λεγόμενου δυτικού κόσμου και σε αυτές του ισλαμοκρατούμενου κόσμου. Διάκριση, όμως, γίνεται και στις βόρειες χώρες και στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου, όπου η διαφορετική κουλτούρα και οι διαφορετικές νομοθετικές ρυθμίσεις καθορίζουν τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων.

Η ισότητα των φύλων είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα, μία κοινή αξία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και απαραίτητη προϋπόθεση της Ε.Ε για την απασχόληση, την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Η Ε.Ε έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην επίτευξη της ισότητας των φύλων, χάρη στη νομοθεσία για την ίση μεταχείριση, την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, τα ειδικά μέτρα για την πρόοδο των γυναικών, τα προγράμματα δράσης, τον κοινωνικό διάλογο και τον διάλογο με την κοινωνία των πολιτών. Όμως, οι ανισότητες εξακολουθούν να υπάρχουν και μπορούν να οξυνθούν, από τη στιγμή που ο αυξανόμενος παγκόσμιος οικονομικός ανταγωνισμός απαιτεί ένα πιο ευέλικτο και κινητικό εργατικό δυναμικό.

Στις χώρες της Ε.Ε φαίνεται ότι κατά μέσο όρο το 24% των μελών των Εθνικών Κοινοβουλίων είναι γυναίκες. Δηλαδή πάνω από 3 στους 4 Βουλευτές στην ΕΕ είναι άνδρες. Σε τρεις μόνο χώρες, Σουηδία, Ολλανδία και Φιλανδία, το ποσοστό των γυναικών βουλευτών ξεπερνά το 40%, με την πλειονότητα (17 χώρες) να περιλαμβάνει γυναίκες σε ποσοστό λιγότερο από 25% του συνόλου των βουλευτών και τη Μάλτα λιγότερο από 10%. Αντίστοιχα ο μέσος όρος γυναικών σε κυβερνητικές θέσεις στην ΕΕ ανέρχεται στο 25%, ενώ κατά κανόνα, στις χώρες όπου οι εκλεγμένες στα Κοινοβούλια είναι περισσότερες, εκεί υπάρχουν και περισσότερες γυναίκες στην κυβέρνηση³³.

Ας σημειωθεί δε ότι στη Γαλλία και την Ισπανία υπάρχει σχεδόν ίσος αριθμός γυναικών και ανδρών στην κυβέρνηση, στη Φιλανδία το 60% είναι γυναίκες, ενώ στην Ρουμανία δεν υπάρχει καμία γυναίκα σε κυβερνητική θέση. Στο ανώτατο πολιτειακό αξίωμα έχουν υπάρξει μεταπολεμικά συνολικά στην Ευρώπη μόνο 8 γυναίκες. Περίπου 24 % αντιστοιχεί και σε θέσεις υπουργών στις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις.

---

³³ (Παντελίδου Μαλούτα, 1992, 72-73)

Ούτε στην Ε.Ε, όμως, υπάρχει ουσιαστική νομοθετική πρόβλεψη για την ισότιμη αντιπροσώπευση των γυναικών. Επίσης, σε εθνικό επίπεδο, μόνο 8 κράτη - μέλη έχουν εθνική νομοθεσία ποσοτώσεων, ενώ σε 16 χώρες κάποια πολιτικά κόμματα εφαρμόζουν την ποσόστωση εθελοντικά. Στο τέλος, υπάρχει και η δράση που γίνεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με τη συνεργασία του Ευρωπαϊκού Λόμπι και άλλων Οργανισμών και θεσμών της Ε.Ε., με κάποιες ενδεικτικές δράσεις σε σχέση με την προώθηση των γυναικών στις ευρωεκλογές ³⁴.

Στην Ευρωβουλή οι γυναίκες αποτελούν σχεδόν το 35 % των ευρωβουλευτών, ενώ από τους 14 Αντιπροέδρους της Ευρωβουλής μόλις 3 είναι γυναίκες. Στην Κύπρο η έρευνα δείχνει την έλλειψη εμπιστοσύνης προς το γυναικείο φύλο, καθώς από το 1980 μέχρι σήμερα μόνο 8 γυναίκες κατείχαν αξίωμα υπουργού με το υψηλότερο ποσοστό να παρουσιάζεται το 2011.

Σε αυτήν τη βάση, αν δει κανείς, πλέον, τι συμβαίνει και στο Ελληνικό Κοινοβούλιο και στο Ευρωπαϊκό, βλέπουμε ότι το Ελληνικό Κοινοβούλιο, στις τελευταίες εκλογές, η γυναικεία εκλογή άγγιξε το 20%. Είναι ένα μέγιστο, το οποίο αντιστοιχεί στο μέσο όρο των άλλων Εθνικών Κοινοβουλίων. Στο Ευρωκοινοβούλιο έχει πιάσει το 34%, που είναι ρεκόρ, αλλά εξακολουθεί, παρόλα αυτά, να υπάρχει μια μεγάλη και σημαντική υποεκπροσώπηση, η οποία αναδεικνύεται περισσότερο όσο πηγαίνουμε σε υψηλότερες βαθμίδες. Αν πάμε, δηλαδή, στο επίπεδο των Προέδρων ή Αντιπροέδρων των Επιτροπών ή στους επικεφαλής των Αντιπροσωπειών ή των πολιτικών ομάδων, εκεί, πλέον, σιγά - σιγά, εξαφανίζεται η συμμετοχή των γυναικών.

---

³⁴ Μαγγανάρα, Ι «Η γυναίκα στους Διεθνείς Οργανισμούς, Γυναίκες και Πολιτική στην Ευρώπη», Β Μέρος, τ. 27, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1985, σελ. 11-12-23

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο		30.5%		
Χώρα	Ημερομηνία Εκλογών	Έδρες	Γυναίκες	Ποσοστό
Σουηδία	06.2004	19	11	57.9%
Λουξεμβούργο	06.2004	6	3	50%
Ολλανδία	06.2004	27	12	44.4%
Γαλλία	06.2004	78	34	43.6%
Σλοβενία	06.2004	7	3	42.9%
Αυστρία	06.2004	18	7	38.8%
Ιρλανδία	06.2004	13	5	38.5%
Λιθουανία	06.2004	13	5	38.5%
Δανία	06.2004	14	6	37.5%
Φινλανδία	06.2004	14	5	35.7%
Σλοβακία	06.2004	14	5	35.7%
Εσθονία	06.2004	6	2	33.3%
Ουγγαρία	06.2004	24	8	33/3%
Ισπανία	06.2004	54	18	33.3%
Βέλγιο	06.2004	22	7	31.8%
Γερμανία	06.2004	99	31	31.3%
Ελλάδα	06.2004	24	7	29.1%
Πορτογαλία	06.2004	24	6	25.0%
Ηνωμένο Βασίλειο	06.2004	78	19	24.4%

Λετονία	06.2004	9	2	22.2%
Δημοκρατία της Τσεχίας	06.2004	24	5	20.8%
Ιταλία	06.2004	78	15	19.2%
Πολωνία	06.2004	54	7	13.0%
Κύπρος	06.2004	6	0	00.0%
Μάλτα	06.2004	5	0	00.0%
	Σύνολο	730	223	30.5%

Ταξινόμηση βάσει φθίνουσας κλίμακας του ποσοστού των γυναικών.

Η κατάσταση όπως διαμορφώθηκε τον Αύγουστο του 2004.

(Στατιστικά στοιχεία από: <http://www.ipu.org/wmn-e/regions.htm>)

Αξίζει να αναφερθούμε και σε κάποιες γενικές ευρωπαϊκές πολιτικές για την κατάργηση των έμφυλων διακρίσεων. Ήδη από το 1957, και με βάση τη Συνθήκη της Ρώμης, υπήρχε ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για την ισότητα αμοιβών γυναικών και ανδρών (άρθρο 119), κάτι που επέτρεψε στη συνέχεια την υιοθέτηση συγκεκριμένων οδηγιών για το θέμα. Αλλά, μόνο με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η αρχή της «ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών» έγινε στόχος και θεμελιώδης κοινοτική αρχή. Στο άρθρο 3 παρ. 2 προστίθεται Ότι: «*Σε όλες τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο παρόν άρθρο, η Κοινότητα επιδιώκει να εξαλειφθούν οι ανισότητες και να προαχθεί η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών*». Επίσης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ επέκτεινε τη νομική βάση για την προώθηση της έμφυλης ισότητας, αφού με το νέο άρθρο 13, προβλέπει την καταπολέμηση κάθε μορφής διάκρισης, και τα άρθρα 137 και 141 επιτρέπουν στην ΕΕ να αναλάβει δράση, όχι μόνο στον τομέα των ίσων αμοιβών, αλλά και στον ευρύτερο τομέα των «*ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης σε θέματα εργασίας και απασχόλησης*». Η συνθήκη της Λισαβόνας ενισχύει περαιτέρω την αρχή της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, συμπεριλαμβάνοντάς τη στις αξίες και στους στόχους της Ένωσης³⁵.

³⁵ Μαγγανάρη, Ι, «Αντιπροσώπευση των γυναικών στα εθνικά κοινοβούλια σε παγκόσμιο επίπεδο (1975 – 1988), και θεσμικά μέτρα για την αύξηση της συμμετοχής τους», τ. 39, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1988, σελ. 4-6

Είναι φανερό εξάλλου, ότι, ενώ οι άνδρες πολιτικοί αναφέρονται ως «πολιτικοί», χωρίς επιθετικό προσδιορισμό, οι γυναίκες πολιτικοί προσλαμβάνονται πάντα ως τέτοιες, και συχνά, ιδιαίτερα σε παλαιότερες περιόδους, κρίνονται πρωτίστως ως γυναίκες και δευτερευόντως ως πολιτικοί. Παράλληλα, στο επίπεδο των εντυπώσεων, η παρουσία γυναικών σε δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων λειτουργεί εξ αντικειμένου ως παράγοντας που δίνει μια εκσυγχρονιστική επίφαση στο πολιτικό σύστημα, κάτι που σε συγκεκριμένες συγκυρίες ή πλαίσια (όπως για παράδειγμα στα όργανα της ΕΕ), αποτελεί πολιτική επιδίωξη από την πλευρά χωρών που επιδιώκουν την προβολή εκσυγχρονισμένης φυσιογνωμίας. Κι αυτό ενώ συγχρόνως οι αρμοδιότητες που δίνονται σε γυναίκες στο εσωτερικό, συχνά εναρμονίζονται πλήρως με παραδοσιακούς γυναικίους ρόλους. Κάτι που γίνεται ολοφάνερο αν μελετήσουμε το ελληνικό παράδειγμα γυναικών Υπουργών και Υφυπουργών.

2.7 Επιρροή της οικονομικής κρίσης και της γενιάς στην περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων

2.7.1 Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων

Συχνά ακούγεται στις μέρες που διανύουμε ότι ο αιώνας μας είναι ο «αιώνας της γυναίκας». Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών ακόμη και σήμερα εμφανίζει χαμηλότερο κοινωνικό – οικονομικό επίπεδο, έλλειψη κοινωνικού και μορφωτικού κεφαλαίου, ελλιπή επαγγελματική κατάρτιση και μικρότερη ανταγωνιστική διάθεση. Ο βασικός προβληματισμός στην εποχή μας έγκειται στο αν μπορεί να γεφυρωθεί το κοινωνικό χάσμα που προέκυψε με την ισότητα στις πολιτικές, ή μήπως τα στερεότυπα και η προτεραιότητα στους άντρες στην αγορά εργασίας δημιούργησαν ακόμη μεγαλύτερο κοινωνικό χάσμα και περιθωριοποίηση στην πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας.

Για την επιρροή της οικονομικής κρίσης στη διαμόρφωση της ζωής των σύγχρονων γυναικών κλήθηκαν να δώσουν τη δική τους ερμηνεία και οι πέντε πληροφορήτριες μας, οι οποίες, επίσης, εξηγούν εάν έχουν αλλάξει οι συνθήκες για τις ίδιες μετά το 2009. Η πρώτη πληροφορήτρια παραδέχεται ότι η οικονομική κρίση έχει δημιουργήσει προβλήματα στην προσπάθεια της γυναίκας να συμμετέχει στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Η οικονομική κρίση, σύμφωνα με τη γνώμη της, διευκολύνει τη συντήρηση και την αναπαραγωγή αναχρονιστικών αντιλήψεων και ακραίων θεωριών για διάφορα θέματα και, κυρίως, για το φύλο.

Η Βουλευτής του ΚΚΕ δεν θεωρεί ότι οι συνέπειες είναι ίδιες για όλες τις γυναίκες. Αναφέρεται, κυρίως, στις άνεργες, στις αυτοαπασχολούμενες ή στις εργαζόμενες γυναίκες, που έρχονται αντιμέτωπες με ποικίλα προβλήματα και κατακρίνει την πολιτική της κυβέρνησης και της αξιωματικής αντιπολίτευσης, που αποβλέπει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της κερδοφορίας του κεφαλαίου και στην μετατροπή των πολιτών σε απλούς θεατές των τεκταινομένων.

Η τρίτη πληροφορήτρια εξισώνει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον χώρο της πολιτικής με αυτά, που αντιμετωπίζουν και στους υπόλοιπους τομείς της καθημερινότητας τους και παρουσιάζει ως βασική αιτία τον περιορισμό της δράσης του κράτους πρόνοιας. Δεν παραλείπει, όμως, να επισημάνει ότι όλα αυτά τα προβλήματα θα μπορούσαν να κάνουν πιο δυναμική και διεκδικητική τη γυναίκα. Επισημαίνει ως σημαντικό πρόβλημα την καλλιέργεια της αντίληψης ότι η γυναίκα που έχει πολλαπλούς ρόλους και ασχολείται με τις οικιακές εργασίες, έχει υποβαθμισμένη θέση και δεν μπορεί να εκφέρει λόγο ή να αναλάβει ρόλο σε τοπικό ή κεντρικό πολιτικό επίπεδο.

Αναφέροντας τη θέση της Simone de Beauvoir που έλεγε ότι σε κάθε μεγάλη κρίση τα πρώτα θύματα είναι οι γυναίκες και οι οικονομικά αδύναμοι, η Βουλευτής της Ν.Δ. παραδέχεται ότι θύματα της παγκοσμιοποίησης και των αλλαγών και των αντιξοοτήτων που αυτή δημιουργεί είναι οι ίδιες οι γυναίκες. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες είναι έντονα και στον χώρο της πολιτικής αλλά δεν είναι διαφορετικά από τα προβλήματα τους και στους άλλους τομείς της καθημερινότητας τους.

Η δεύτερη Βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ αποδίδει ευθύνες όχι μόνο στην συντήρηση των έμφυλων αντιλήψεων αλλά, κυρίως, στην παροχή περιορισμένων πόρων για τις δράσεις του κράτους πρόνοιας, με αποτέλεσμα η γυναίκα, αντί να ασχοληθεί με τα κοινά, να καλείται να αναλάβει τη φροντίδα των παιδιών, των ηλικιωμένων και των ασθενών. Με βάση αυτή την κατάσταση, αναρωτιέται αν η στελέχωση των δομών αλληλεγγύης από γυναίκες λειτουργεί ως τρόπος αναπαραγωγής των έμφυλων ρόλων ή αν αποτελεί μεταφορά στη δημόσια σφαίρα δραστηριοτήτων που ως τώρα ασκούνταν μόνο στην ιδιωτική σφαίρα, δίνοντας, κατά συνέπεια, σε αυτήν που την ασκεί την ευκαιρία άλλης μίας πρόσβασης στο δημόσιο βίο.

Είναι εμφανές ότι η οικονομική κρίση έχει πολλές και σημαντικές συνέπειες στις δράσεις των γυναικών. Γίνεται αντιληπτό, όμως, ότι η διαφορετική ιδεολογία των κομματικών μηχανισμών καλλιεργεί και έναν διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης τους. Η ουσία είναι ότι λόγω των οικονομικών προβλημάτων αρκετές γυναίκες απομονώθηκαν και στερήθηκαν την ευκαιρία να ασχοληθούν με την πολιτική. Από το 2008 και μετά η πρόοδος που συντελούνταν στον τομέα της ισότητας των φύλων στους διάφορους τομείς ανακόπηκε, καθώς η παγκόσμια οικονομική κρίση δημιούργησε ποικίλα προβλήματα, μειώνοντας κατά απροσδόκητο τρόπο τη γυναικεία συμμετοχή στα κοινά.

Σύμφωνα με μία Έκθεση της Επιτροπής δικαιωμάτων των γυναικών και Ισότητας των φύλων σχετικά με τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στην ισότητα των φύλων και τα δικαιώματα των γυναικών, η θέση των γυναικών υποβαθμίζεται και επηρεάζεται από τα μέτρα που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις, για να περιορίσουν τα δημόσια ελλείμματα. Για αυτό τον λόγο η κρίση της εποχής μας δεν θεωρείται μόνο χρηματοπιστωτική και οικονομική αλλά και κρίση της δημοκρατίας, της ισότητας, της κοινωνικής πρόνοιας και της ισότητας των δύο φύλων³⁶.

---

³⁶ (Μαρία Στρατηγάκη, Το φύλο της κοινωνικής πολιτικής, εκδόσεις Μεταίχμιο, 2006).

Μπορεί η κρίση να επηρέασε αρχικά περισσότερο τους άνδρες, όμως πλέον επηρεάζει περισσότερο το γυναικείο φύλο. Οι γυναίκες βασίζονται στα κοινωνικά επιδόματα που περικόπτονται δραστικά, εργάζονται στον δημόσιο τομέα που συρρικνώνεται, ενώ αυτές επηρεάζουν περισσότερο και οι περικοπές στις δαπάνες για την υγεία, την εκπαίδευση, τη φροντίδα των παιδιών. «Η περικοπή των γονεϊκών αδειών σαν μοχλός ανάπτυξης έχει τα αντίθετα αποτελέσματα, αφού μειώνει τη δυνατότητα των γυναικών να εργαστούν» τόνισε η κ. Σίλβια Ουόλμπι, καθηγήτρια Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Λάνκαστερ και επικεφαλής της έρευνας για το Φύλο της Ουνέσκο. «Η οικονομική κρίση κάνει διαχωρισμούς με βάση το φύλο, το ίδιο και η στρατηγική της Ε.Ε. για την ανάπτυξη».

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ειδικού ευρωβαρόμετρου για τις ανισότητες μεταξύ των φύλων στο πλαίσιο της κρίσης, ένας στους τρεις Ευρωπαίους πιστεύει ότι η κρίση έχει επιδεινώσει κυρίως το μισθολογικό χάσμα (30%), ενώ έχει δυσχεράνει και την εναρμόνιση της προσωπικής και επαγγελματικής ζωής των γυναικών (30%). Με βάση τα παραπάνω στοιχεία οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι πιο αισθητές στις γυναίκες, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να επιλέξουν ανάμεσα στα παιδιά και στην καριέρα, επειδή υπάρχει έλλειψη ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας και υπηρεσιών φροντίδας των παιδιών και των ηλικιωμένων ατόμων, επειδή εμμένουν οι στερεότυπες αντιλήψεις και επειδή, τέλος, ο καταμερισμός των γυναικείων και ανδρικών υποχρεώσεων εξακολουθεί να είναι άνισος.

Οι πολιτικές απαντήσεις που δόθηκαν στην ύφεση αποτελούν ευκαιρία καθώς και δυνητική απειλή για την απασχόληση των γυναικών και την ισότητα των φύλων. Υπάρχει κίνδυνος η τρέχουσα ύφεση να καθυστερήσει τις εξελίξεις και να ανακόψει την πρόοδο, προκαλώντας μακροχρόνιες επιπτώσεις στη βιωσιμότητα της οικονομίας και των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, στην κοινωνική ένταξη αλλά και στην ίδια τη δημογραφία.

Η εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών για την ισότητα των φύλων πρέπει να θεωρείται απαραίτητη για την έξοδο από την κρίση, τη στήριξη της ανάκαμψης και τη δημιουργία ισχυρότερης οικονομίας στο μέλλον. Η βάση για μία βιώσιμη ανάκαμψη και για υγιή δημόσια οικονομική κατάσταση είναι η προώθηση διαρθρωτικών αλλαγών, που στοχεύουν στη διασφάλιση της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και στα κοινωνικά δρώμενα. Έχει αποδειχθεί ότι η επένδυση στην απασχόληση και στην οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών, καθώς και στη θέσπιση μέτρων εξισορρόπησης της εργασίας με την ιδιωτική ζωή τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες οδηγεί σε ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Σήμερα δεν δοκιμάζονται μόνο οι οικονομικές αντοχές των κρατών αλλά και οι νομοθετικές και ιδεολογικές υποδομές τους στο ζήτημα της κοινωνικής πρόνοιας και κατ' επέκταση της έμφυλης κοινωνικής δικαιοσύνης, καθώς αυτές θα καθορίσουν το βαθμό και το είδος του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών, που αναφέρεται στην αδυναμία κοινωνικής εξέλιξης και δράσης των γυναικών.

Η οικονομική κρίση μπορεί να είναι ένα επιπλέον εμπόδιο για τις γυναίκες που θέλουν να ασχοληθούν με την πολιτική, καθώς πλήττεται το εισόδημά τους και προτεραιότητα έχει η επιβίωση. Την ίδια στιγμή όμως, τα εμπόδια, όπως έχει αποδείξει η Ιστορία, λειτουργούν καταλυτικά. Το κοινό αίσθημα δυσαρέσκειας συσπειρώνει και οργανώνει τους ανθρώπους προκειμένου να προστατευθούν. Με αυτή την έννοια η κρίση μπορεί να είναι και αιτία ενδυνάμωσης της επιθυμίας των γυναικών να ασχοληθούν με την πολιτική. Άλλωστε, τα σημερινά δεδομένα της κρίσης επιβάλλουν την πολιτική αφύπνιση όλων των πολιτών, πόσο μάλλον των γυναικών που πάντα οι δράσεις τους στα κοινά -έστω και άτυπα- ήταν παράγοντας ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής.

2.7.2 Η γενιά και η επιρροή της στην συντήρηση ή καλλιέργεια έμφυλων διακρίσεων

Για πολλούς σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια των έμφυλων διακρίσεων παίζει και η γενιά. Επιρρίπτονται δηλαδή ευθύνες στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται το θέμα της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων από άτομα μεγάλης ηλικίας και από άτομα, που έχουν βιώσει την οικονομική κρίση ή έχουν περισσότερα ερεθίσματα.

Για το θέμα αυτό η πρώτη πληροφορήτρια θεωρεί ότι οι έμφυλες διακρίσεις αποτελούν ένα κοινωνικό φαινόμενο, που υφίσταται αλλαγές, όπως και όλα τα υπόλοιπα κοινωνικά φαινόμενα.

Για το στέλεχος του ΚΚΕ, οι περισσότερες νέες γυναίκες αδυνατούν να κατανοήσουν όχι μόνο την ταξική τους θέση αλλά και την ύπαρξη ανισοτιμίας μεταξύ των δύο φύλων. Επιρρίπτει ευθύνες στην παιδεία και στα ΜΜΕ για την ενίσχυση των αναχρονιστικών θεωριών και των αντιδραστικών αντιλήψεων για τη θέση της γυναίκας, καλλιεργώντας αυταπάτες ότι η ανισοτιμία δημιουργείται από λανθασμένες πρακτικές ή αντιλήψεις και όχι λόγω της ύπαρξης εκμεταλλευτικών σχέσεων. Για αυτόν τον λόγο, επισημαίνει ότι το γυναικείο ζήτημα θα πρέπει να αντιμετωπίζεται όχι μόνο ως φυλετικό αλλά και ως ταξικό, με φυλετικά χαρακτηριστικά, χωρίς, όμως, να απομονώνεται από την οικονομία ή το σύστημα εκμετάλλευσης, που επικρατεί στις σύγχρονες κοινωνίες..

Για την τρίτη πληροφορήτρια και στο γυναικείο ζήτημα είναι φυσικό οι νεότερες γενιές να παρουσιάζουν πιο ριζοσπαστικές θέσεις. Η ουσία, όμως, είναι ότι θα πρέπει να υπάρξει διαφορετική διαμόρφωση της εκπαίδευσης, έτσι ώστε να υπάρξει μία πιο συστηματική προσπάθεια διαφοροποίησης της στάσης όλων μας απέναντι στο γυναικείο ζήτημα, χωρίς να περιοριζόμαστε στην κοινωνική ευαισθησία των νέων ανθρώπων, οι οποίοι, όμως σε αρκετές περιπτώσεις εγκαταλείπουν την χώρα τους και αναζητούν εργασία στο εξωτερικό. .

Η πληροφορήτρια από την Ν.Δ τονίζει ότι τον ρόλο της γενιάς μπορεί να το αποδείξει το ποσοστό της γυναικείας συμμετοχής στα κοινά στο παρελθόν και αυτό που σημειώνεται στις μέρες μας. Δίνοντας μεγάλη σημασία στη διαφορετική κουλτούρα που καλλιεργεί το σχολείο, τα πανεπιστήμια και τα μέσα δικτύωσης, εκφράζει την αισιοδοξία της ότι η γυναίκα όχι μόνο θα αναπληρώσει τον χαμένο χρόνο αλλά και θα πετύχει την αντιπροσωπευτική και ουσιαστική συμμετοχή της στα κέντρα λήψης των αποφάσεων.

Και η πέμπτη πληροφορήτρια αποδέχεται τον ρόλο της γενιάς στο γυναικείο ζήτημα συναρτώντας το με την καλλιέργεια πολιτικής συνείδησης. Για την ίδια οι γενιές που είναι πιο έντονα πολιτικοποιημένες μπορούν να αμφισβητήσουν πιο έντονα τις αναχρονιστικές και στερεοτυπικές αντιλήψεις, σε σχέση με τη συμβιβαστική στάση, που επιδεικνύουν οι απολίτικες γενιές.

Με βάση τα στοιχεία που αντλούνται από τις συνεντεύξεις των πληροφορητριών μου, γίνεται αντιληπτό ότι όλες, ανεξαρτήτως κόμματος και ηλικίας, συμφωνούν ότι η γενιά έχει τη δική της επίδραση στο θέμα των έμφυλων διακρίσεων. Οι νέοι άνθρωποι είναι αυτοί που λόγω διαφορετικών ερεθισμάτων και κουλτούρας μπορούν να παλέψουν, για να περιοριστούν οι έμφυλες διακρίσεις και για να διεκδικήσουν την αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Μην ξεχνούμε, όμως, ότι την συμμετοχή στα κοινά μπορεί να προάγει μόνο η απόκτηση πολιτικής συνείδησης.

2.8. Η μελλοντική θέση της γυναίκας στα κέντρα λήψης των αποφάσεων και προτάσεις για την αναβάθμιση του ρόλου της

Στο ερώτημα ποια μέτρα θεωρούνται ως τα πλέον ενδεδειγμένα για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων και ποιες είναι οι προβλέψεις για το μέλλον και τη θέση των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων οι απόψεις ποικίλουν και, ουσιαστικά, καθορίζονται, από την ιδεολογία των κομμάτων που εκπροσωπούν.

Για την Βουλευτή της Δημοκρατικής Αριστεράς η ενίσχυση της γυναικείας συμμετοχής εξαρτάται από την αλλαγή νοοτροπίας και στάσεων. Διαφαίνεται, δηλαδή, και σε αυτό το σημείο ο καθοριστικός ρόλος της παιδείας και της κουλτούρας που αυτή αναπαράγει.

Η δεύτερη πληροφορήτρια αναφέρεται στα συγκεκριμένα μέτρα που προωθεί το ΚΚΕ για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των γυναικών και την ανάδειξη τους στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Κατακρίνει την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορά μόνο τις γυναίκες της αστικής τάξης, που παλεύουν μόνο για τα συμφέροντα των γυναικών της δικής τους τάξης και όχι των λαϊκών στρωμάτων. Για το ΚΚΕ μεγάλη σημασία έχει η άρση των εμποδίων που συναντούν οι απλές, ι καθημερινές γυναίκες και οι οποίες είναι οι μόνες που μπορούν να πετύχουν την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στα σωματεία τους και στους μαζικούς φορείς του λαϊκού κινήματος και να καταργήσουν την ανισοτιμία εις βάρος των γυναικών.

Η ενίσχυση της συμμετοχής των εργαζομένων γυναικών στην πολιτική μέσα από τα σωματεία, τους συλλόγους γυναικών της ΟΓΕ και τους φοιτητικούς συλλόγους θα πρέπει να διευκολύνεται από τους ίδιους αυτούς τους χώρους με πρακτικά και υλοποιήσιμα μέτρα. Οι γυναίκες, όμως, θα μπορέσουν να συμμετέχουν ισότιμα και ενεργά στα κέντρα λήψης των αποφάσεων μόνο αν η κοινωνία μας απαλλαχθεί από το κυνήγι του κέρδους και την εκμετάλλευση.

Η τρίτη πληροφορήτρια επαναλαμβάνει ότι η θέση της γυναίκας στην πολιτική αντικατοπτρίζει την ευρύτερη κοινωνική της θέση και για αυτό η οποιαδήποτε αλλαγή στη θέση της γυναίκας μπορεί να επέλθει μόνο μέσα από τη γενικότερη αλλαγή των συνθηκών διαβίωσης της και την ενδυνάμωση των δομών κοινωνικής πρόνοιας. Έμφαση, όμως, δίνει και στον ρόλο της παιδείας, που μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση διαφορετικής κουλτούρας. Θεωρεί ότι μόνο με τις προϋποθέσεις αυτές μπορεί να αναβαθμιστεί μελλοντικά η θέση των γυναικών.

Για την τέταρτη πληροφορήτρια μεγαλύτερη σημασία από τα ποσοστά της γυναικείας συμμετοχής έχει η ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών των γυναικών, έτσι ώστε όχι μόνο απλά να συμμετέχουν αλλά και να αποτραπεί η ανάληψη ενός διακοσμητικού ρόλου. Για την ίδια θα πρέπει να αυξηθεί η γυναικεία συμμετοχή αλλά και να ενισχυθεί ο πολιτικός τους ρόλος. Για να στηρίξει την άποψη ότι η αύξηση της γυναικείας συμμετοχής σε θέσεις εξουσίας θα αλλάξει την υπάρχουσα κατάσταση, επικαλείται την Πλατφόρμα Πεκίνου (άρθρο 181, του Στρατηγικού Στόχου G1 της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Γυναίκες, 1985). Επισημαίνει, επίσης, ότι δεν αρκεί οι γυναίκες να εκλεγούν ή να διοριστούν αλλά να αντιμετωπίζονται με τον σεβασμό, που απαιτεί η κοινωνική προσφορά τους, έτσι ώστε να εξαλειφθούν οι σεξιστικές αντιλήψεις. Καταλήγει, αναφέροντας ότι οι μάχες για την ισοτιμία των δύο φύλων πρέπει να δοθούν σε πολλά επίπεδα.

Η τελευταία πληροφορήτρια επισημαίνει τον καθοριστικό ρόλο του θεσμού της ποσόστωσης στα κομματικά όργανα και στη συγκρότηση των ψηφοδελτίων. για την ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων στην πολιτική. Προτείνει, επίσης, την αλλαγή κουλτούρας και την κατάργηση της ορατότητας του φύλου στον δημόσιο λόγο και την εξασφάλιση περισσότερου ελεύθερου χρόνου των γυναικών.

Οι πληροφορήτριες μας αντιμετωπίζουν με επιφύλαξη τη θέση της γυναίκας στην πολιτική και θεωρούν αναγκαία την αλλαγή νοοτροπιών όχι μόνο των ανδρών αλλά και των ίδιων των γυναικών. Αξίζει να σημειωθεί η πρόταση να μην είναι μόνο ποσοτική αλλά και ποιοτική η γυναικεία συμμετοχή, στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, γιατί μόνο τότε θα είναι και ουσιαστική. Επιπροσθέτως, υποστηρίζουν ότι βασική πολιτική προτεραιότητα πρέπει να είναι η ενίσχυση των δομών κοινωνικής πρόνοιας, για να διασφαλισθεί η επιτυχής αντιμετώπιση βασικών καθημερινών προβλημάτων των γυναικών και η εξοικονόμηση του απαιτούμενου χρόνου για την ενασχόλησή τους με τα κοινά.

Τα τελευταία χρόνια, χάρη στη φεμινιστική σκέψη και τους αγώνες των ίδιων των γυναικών, αναπτύσσεται ευρεία συζήτηση για την αναγκαιότητα ισόρροπης συμμετοχής των γυναικών στη δημόσια σφαίρα της ζωής και, ειδικότερα στην πολιτική, η οποία, μάλιστα, συνδέει τη συμμετοχή αυτή με την ποιότητα της δημοκρατίας, την κοινωνική συνοχή και την ανάπτυξη. Στο πλαίσιο της αναδεικνύονται δύο από τις βασικές προϋποθέσεις εξασφάλισής της: αυτή της επίτευξης της ενδοοικογενειακής δημοκρατίας και αυτή της γενικευμένης εφαρμογής έμφυλων πολιτικών και μέτρων, οριζόντιων και κάθετων, σε κάθε τομέα δραστηριότητας (από την έμφυλη διάσταση των κρατικών προϋπολογισμών έως την ένταξη της οπτικής του φύλου στα δημόσια έργα). Η κοινωνία και οι πολιτικοί της σχηματισμοί πρέπει να αποδεχθούν πως οι γυναίκες διεκδικούν πλέον την ουσιαστική συμμετοχή τους στα όργανα και τις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους.

Η σημερινή κατάσταση της απουσίας τους από τα κέντρα των πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων αποτελεί σημαντικότατο δημοκρατικό έλλειμμα και αναδεικνύει την ένδεια της κυρίαρχης πολιτικής κουλτούρας, αλλά και πολυσυζητημένων εννοιών, όπως αυτές της «κοινωνίας των πολιτών» ή της «ιδιότητας του πολίτη». Κι όπως τονίζεται στο άρθρο 181, του Στρατηγικού Στόχου G1 της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Γυναίκες (Πλατφόρμα Πεκίνου, 1995) «Η επίτευξη του στόχου της ίσης συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, θα επιφέρει την ισορροπία, η οποία θα αντικατοπτρίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια τη σύνθεση της κοινωνίας και είναι απαραίτητη, ώστε να ενδυναμωθεί η δημοκρατία και να προωθηθεί η ορθή λειτουργία της τελευταίας».

Από την εποχή του Διαφωτισμού, ως θεωρητικό κατασκεύασμα, το δημοκρατικό πολίτευμα ως σύστημα κατανομής εξουσίας προϋποθέτει τη συνύπαρξη πολλών “διαφορετικότητων” που έχουν ίσα δικαιώματα έκφρασης και αντιπροσώπευσης στα πλαίσια του πλουραλισμού. Όμως δεδομένου ότι πράγματι η κοινωνία δεν είναι κάτι ομοιογενές, για τη μεγαλύτερη δυνατή εξασφάλιση της ισότητας των υποκειμένων γίνεται μια προσπάθεια άμβλυνσης των ανισοτήτων μέσω μιας ομοιογενοποίησης και όχι αποδοχής του διαφορετικού.

Ωστόσο το φύλο ως βιολογικό γνώρισμα αλλά και κοινωνική κατασκευή, δημιουργεί δύο πόλους μέσα στην κοινωνία, η οποία τους αποδίδει ρόλους που αφορούν κάθε τομέα της ζωής, ιδίως στην πολιτική. Το γνώρισμα αυτό φαίνεται πως δεσμεύει τα άτομα και κυρίως τις γυναίκες, η παρουσία των οποίων είναι ακόμα και σήμερα ισχνή στις εξουσιαστικές δομές.

Η ποσόστωση, ευρωπαϊκής προέλευσης προϊόν, εισήχθη στη χώρα μας το 1989 ως αίτημα κυρίως κάποιων γυναικείων οργανώσεων για την επίλυση του δημοκρατικού ελλείμματος που ως τότε μάστιζε την ελληνική κοινωνία λόγω της εν γένει πατριαρχικής της δομής, που απέτρεπε τη συμμετοχή των γυναικών στα κοινά.

Το ζήτημα δεν είναι η αποδόμηση του φύλου, αλλά η αποδοχή, η αναγνώριση και η συμμετοχή του στην πολιτική διαδικασία. Φυσικά ένα θετικό μέτρο από μόνο του δεν μπορεί να αποτελέσει πανάκεια, μπορεί όμως να γίνει το εφαλτήριο τόσο για την προσέλκυση περισσότερων γυναικών στην συμμετοχή στα κοινά, όσο και για μια γενικότερη αλλαγή αντίληψης της κοινωνίας. Πολλοί υποστηρίζουν ότι άθε αριστερή συλλογικότητα που μάχεται για το σοσιαλισμό μέσω των αρχών της ελευθερίας και της δημοκρατίας οφείλει να αντίκειται σε συντηρητικές λογικές που αφήνουν κοινωνικές ομάδες εκτός πολιτικής διαδικασίας³⁷.

---

³⁷ Παπαταξιάρχης, Ε., (1992) «Εισαγωγή. Από τη σκοπιά του φύλου: Ανθρωπολογικές θεωρήσεις της σύγχρονης Ελλάδας», στο: Ε. Παπαταξιάρχης, Θ., Παπαδέλλης, Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα, Αθήνα: Καστανιώτης / Πανεπιστήμιο Αιγαίου, σσ. 11-98.

Αυτό σημαίνει πως για την πραγμάτωση μια ουσιαστικής δημοκρατίας είναι αναγκαία η χειραφέτηση των γυναικών, ως καταπιεσμένης κοινωνικής ομάδας, γεγονός, που όχι μόνο θα αμβλύνει την ανισότητα μεταξύ των φύλων, αλλά, ενδεχομένως, θα δράσει απελευθερωτικά και για άλλες καταπιεσμένες κοινωνικές ομάδες, προωθώντας τη ριζοσπαστική μετάλλαξη της ίδιας της Δημοκρατίας .

Οι γυναίκες Βουλευτές, στην αντιπαράθεση που μπορεί να έχουν, μπορούν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους. Βεβαίως, ο Κώδικας Δεοντολογίας, εάν ισχύσει, τις περιπτώσεις αντιδικίας, είτε μεταξύ ανδρών και γυναικών είτε μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, θα τις λαμβάνει υπόψη με ισότιμο τρόπο. Επομένως, σε αυτό το επίπεδο, έχουμε μια προσπάθεια προσαρμογής σε μια κατάσταση ισότητας των ευκαιριών, στο επίπεδο, δηλαδή, της συμμετοχής στη διαδικασία, χωρίς να προδικάζεται ποιο θα είναι το αποτέλεσμα της διαδικασίας, δηλαδή τι θα αναδείξει η ψήφος.

Για να κατανοηθεί το θέμα αυτό πρέπει πρώτα απ' όλα, να τονιστεί η πραγματική υποεκπροσώπηση, ένα φαινόμενο που παρατηρείται και μπορεί να τεκμηριωθεί με βάση στατιστικά στοιχεία. Για παράδειγμα, με αυτό μπορεί να τεκμηριωθεί το μέτρο για τη συμμετοχή στους συνδυασμούς του κάθε φύλου, κατά ένα ποσοστό 1/3 στην περίπτωση του ελάχιστου. Το δεύτερο στοιχείο είναι ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο που έχει ιστορικές ρίζες, δηλαδή εάν π.χ. σε ένα χώρο υπάρχουν λιγότεροι άνδρες, αυτό δεν σημαίνει διάκριση, διότι αυτό δεν ανατρέχει σε μια ανισότητα ιστορική, με μια έννοια που απέκλειε τους άνδρες από τη συμμετοχή αυτή για λόγους μειωτικής μεταχείρισης κ.λπ. Υπ' αυτήν την έννοια, λοιπόν, για να αποτραπεί η πολιτική υποεκπροσώπηση, μπορούν να ληφθούν θετικά μέτρα, Είναι μια μορφή επιβεβλημένη, με την έννοια της διά νόμου αποφάσεως, για την ισότητα των ευκαιριών.

Βεβαίως, μπορεί να σκεφτεί κανείς ενδεχομένως και πιο ελαφρά μέτρα, αλλά εκεί πρέπει να κριθεί το πρόσφορο και το αναγκαίο, δηλαδή μέχρι πού πρέπει να πάμε, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί αυτή η κατά το δυνατόν ισότιμη εκπροσώπηση, κυρίως και για την ανατροπή των στερεοτύπων, τα οποία βρίσκονται στη ρίζα όλων αυτών των φαινομένων, δηλαδή και των γυναικών, για τον εαυτό τους, αλλά και της κοινωνίας, για αυτές.

Η σταυροδοσία δεν θεωρείται θετική για τις γυναίκες, ίσως, γιατί δεν ψηφίζονται, ίσως γιατί δεν έχουν τις οικονομικές δυνατότητες να προωθήσουν τον εαυτό τους όσο πρέπει κ.λπ. Μην ξεχνούμε και το ότι οι άνδρες έχουν περισσότερη πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης. Για αυτό αρκετοί προτείνουν ένα κλειστό σύστημα λίστας, μία μέθοδο «φερμουάρ» και μία νομοθετική ποσόστωση με κυρώσεις.

Τα 6 κριτήρια του Οργανισμού Ανάπτυξης και Συνεργασίας στην Ευρώπη για την ισότητα των φύλων σε εκλόγιμες θέσεις είναι τα εξής:

- συνταγματική κατοχύρωση
- το εκλογικό σύστημα που χρησιμοποιείται. Εννοείται ότι το αναλογικό σύστημα είναι υπέρ των γυναικών, αυτό είναι αναμφισβήτητο και γνωστό.
- οι νομοθετικές ποσοστώσεις
- κανόνες μέσα στα κόμματα και διαδικασίες επιλογής των υποψηφίων αντικειμενικές και όχι να προωθούμε αυτούς που θέλουμε ή γνωρίζουμε κ.λπ.
- ανάπτυξη δικτύων και χρηματοδότηση για την προώθηση των γυναικών σε θέσεις μέσα στα Κόμματα και
- αλλαγή του τρόπου λειτουργίας των Κοινοβουλίων εσωτερικά ³⁸.

Επίσης, οι πολιτικές που εφαρμόζονται πρέπει να προβλέπουν την υιοθέτηση πολιτικών συμβιβασμού εργασίας (αυτό που λέμε «εναρμόνιση») και ιδιωτικής ζωής από τα κράτη-μέλη μέσα στην Ε.Ε., ώστε να μοιράζονται ισομερώς οι οικογενειακές υποχρεώσεις. Στο ίδιο πλαίσιο, πρέπει να επιδιώκεται η βελτίωση της ισορροπίας των δύο φύλων στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, στην ενίσχυση των γυναικών στις εκλογές, για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στα Διοικητικά Συμβούλια των επιχειρήσεων, σε Επιτροπές και ομάδες εμπειρογνομητών, όχι μόνο της χώρας μας, αλλά και της Ε.Ε.

Για να επανέλθουμε στο θέμα των ποσοστώσεων, που για πολλούς θεωρείται βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ποσοστώσεις μπορούν να θεωρηθούν ως προσωρινό μέτρο κατά του δομικού αποκλεισμού των γυναικών από την πολιτική διαδικασία, ως μέτρο επιτάχυνσης της εφαρμοσμένης έμφυλης ισότητας ίσως, αλλά όχι απαραίτητα και ως μέτρο υπέρ της δημοκρατίας. Και αυτό γιατί η υπάρχουσα δημοκρατία δεν δέχεται θεσμοθετημένες διακρίσεις κανενός είδους, ενώ, αντίθετα, συστατικό στοιχείο της σύγχρονης δημοκρατίας είναι η συνεχής καταπολέμηση κάθε είδους διάκρισης, ώστε η πολιτική ισότητα να λειτουργήσει απρόσκοπτα.

---

³⁸ Πρακτικά Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Περίοδος ΙΕ – Σύνοδος Β, 25/02/2014, Βουλή των Ελλήνων

Για την παροχή ίσων ευκαιριών στις γυναίκες χρειαζόμαστε ισχυρή πολιτική δέσμευση, επαρκές και αποτελεσματικό νομοθετικό πλαίσιο, συντονισμένες δράσεις καταπολέμησης των στερεοτύπων και του σεξισμού και ένα ισχυρό δίκτυο υπηρεσιών και πολιτικών, που θα προωθούν τη συμφιλίωση εργασίας, οικογένειας και κοινωνικής συμμετοχής. Η επένδυση σε πολιτικές για την ισότητα των φύλων έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη υψηλότερων ποσοστών απασχόλησης των γυναικών. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι η ισότητα των φύλων εξακολουθεί να αποτελεί βασικό στοιχείο της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 2020, επειδή η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών έχει αποδειχθεί βιώσιμη λύση για τις παλιές και τις νέες προκλήσεις. Οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων πρέπει, συνεπώς, να αποτελούν μακροχρόνια επένδυση και όχι βραχυπρόθεσμο κόστος.

Στο ερώτημα εάν υπάρχει τρόπος να αρθεί κάθε εμπόδιο στην προσπάθεια ανάδειξης των γυναικών και αν μπορεί να ενημερωθεί η γυναίκα για το πώς μπορεί να διεκδικήσει αποτελεσματικά την ισότιμη συμμετοχή της στο σύγχρονο πολιτικό τοπίο, η απάντηση είναι ναι. Γιατί αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη γνώση, με τη δικτύωση και με τις κατάλληλες προσωπικές δεξιότητες επικοινωνίας και άσκησης ηγεσίας. Οι γυναίκες που θα θελήσουν να διεκδικήσουν θέσεις πολιτικής ευθύνης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο πολιτικής, καλούνται να επιδείξουν μεγάλα αποθέματα αυτοπεποίθησης, δύναμης και δημιουργικότητας. Μα πάνω από όλα απαιτείται να αναδείξουν και να πείσουν με τις δράσεις τους ότι λέξεις όπως «πολίτης» και «πολιτικός» αναφέρονται και στα δύο φύλα.

3. Συμπεράσματα - Παρατηρήσεις

Μελετώντας τις απαντήσεις των πέντε πληροφορητριών αλλά και το υλικό από τα Πρακτικά της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής, διαφαίνεται, κυρίως, η περιορισμένη εκπροσώπηση των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Παρόλο που θεωρείται πιο εύκολη στην εποχή μας η ενασχόληση των γυναικών με την πολιτική, εξακολουθούν ακόμη να υπάρχουν έμφυλες διακρίσεις, που δημιουργούν προβλήματα στην ανάδειξη των γυναικών στον χώρο της πολιτικής.

Η ελληνίδα πολιτικός αντλεί δύναμη για τη συμμετοχή της στα κοινά, από τη διάθεσή της να προσφέρει κοινωνικές υπηρεσίες και να διαμορφώσει τις συνθήκες εκείνες που θα βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των συνανθρώπων τους. Δεν την ενδιαφέρει η πολιτική καριέρα και επιθυμεί οι δράσεις τους να είναι καινοτόμες και επιτυχημένες.

Τις προσπάθειες των γυναικών πολιτικών, όμως, δυσκολεύει η άρθρωση ενός σεξιστικού λόγου, ο οποίος δρα εις βάρος της ποσοτικής και ποιοτικής συμμετοχής τους στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Οι στερεότυπες αντιλήψεις και τα πρότυπα που αναπαράγονται από τα ΜΜΕ δημιουργούν λανθασμένη εικόνα για τη γυναικεία συμμετοχή στα κοινά και οδηγούν σε έναν άκρως επικίνδυνο κανιβαλισμό εις βάρος τους³⁹. Μεγάλη ευθύνη, όμως, ανήκει και στον τρόπο λειτουργίας των κομματικών μηχανισμών, που απαξιώνει τη γυναικεία συμμετοχή, αποτρέποντας το γυναικείο φύλο από τη διεκδίκηση ηγετικών θέσεων. . Ευθύνες, βέβαια, για την απαξίωσή τους, έχουν και οι ίδιες οι γυναίκες, καθώς δεν αντιδρούν στην υποβάθμιση του ρόλου τους και μετατρέπονται σε υποχείρια του ανδρικού φύλου.

Η προσπάθεια να περιοριστούν οι γυναίκες σε καθαρά γραμματειακή υποστήριξη και η παρεμπόδιση της ανάδειξής τους σε ηγετικές θέσεις «ακυρώνουν» τη γυναικεία συμμετοχή και συντηρούν τις έμφυλες διακρίσεις στον χώρο της πολιτικής. Για αυτό σαφής είναι η κριτική που ασκούν οι πληροφορήτριες μου στους κομματικούς μηχανισμούς, ζητώντας, τη λήψη όχι ευκαιριακών μέτρων αλλά μέτρων ουσίας, που θα οδηγήσουν στην ποσοτική και, κυρίως, ποιοτική συμμετοχή τους στα κοινά, έτσι ώστε να περιφρουρηθούν τα βασικά δικαιώματά τους και να τονωθεί η δημοκρατία.

---

³⁹ Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2010) «Η “ανισότητα των φύλων” ως πρόβλημα πολιτικής: Άρρητες παραδοχές της σύγχρονης πολιτικής ανάλυσης», στο: Β. Καντσά, Β. Μουτάφη, Ε. Παπαταξιάρχης, (επιμ.), Φύλο, και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα, Ένας πρώτος ελληνικός απολογισμός, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 257-273.

Ο καθένας μας γεννιέται κορίτσι ή αγόρι, ο καθένας μας γίνεται άνδρας ή γυναίκα. Η ιδέα της ισάριθμης αντιπροσώπευσης χαρακτηρίζεται ως «πρωτότυπη» και «καινοφανής» και η ισοτιμία θεωρείται ως μία δημοκρατική καινοτομία. Η ισοτιμία συνιστά μία πολιτική ερμηνεία της διαφοράς των φύλων. Το θεμιτό της ισότητας των φύλων, με βάση το μοντέλο της ισοτιμίας, στηρίζεται στη θεωρία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και όχι στην θεωρία των πολιτικών δικαιωμάτων. Η αρχή αυτή δεν διαιρεί τους ψηφοφόρους σε τμήματα, αλλά συνεπάγεται τη δίκαιη αναλογία γυναικών και ανδρών στο σώμα των εκλεγμένων.

Το φύλο έχει τόση βαρύτητα όση του αποδίδει η κοινωνία. Η συνειδητοποίηση ότι το φύλο, έτσι όπως το βιώνουμε σήμερα, αποτελεί εμπόδιο στην αυτοπραγμάτωση μας και πηγή διακρίσεων συνεπάγεται και την ανάγκη διαμόρφωσης μέτρων πολιτικής για ριζικές αλλαγές στο σύστημα των έμφυλων σχέσεων. Ωστόσο, ενώ το μέλλον της σχέσης φύλου και δημοκρατικής συμβίωσης των πολιτών σε ιδιωτικό και δημόσιο χώρο αποτελεί εξαιρετικά κρίσιμο ζήτημα, η πολιτική πράξη συνεχίζει να αναφέρεται συνήθως στο φύλο κατά τρόπο απλουστευτικό, αγνοώντας τα διάφορα επιστημονικά πορίσματα, όσο και τις φεμινιστικές θεωρήσεις, και έτσι αποδέχεται άκριτα τη διχοτομία του φύλου ως αδήριτη πραγματικότητα και, φυσικά, τη λογική της γυναικείας διαφορετικότητας.

Το αναμενόμενο αποτέλεσμα είναι ότι τα μέτρα πολιτικής που εφαρμόζονται, συνήθως εναρμονίζονται απόλυτα με τις κυρίαρχες ευρωπαϊκές κατευθύνσεις περί ενσωμάτωσης της οπτικής του φύλου σε όλες τις πολιτικές. Ενσωμάτωση, που, όμως, σημαίνει συνήθως στην πράξη (ιδιαίτερα σε χώρες, όπως η Ελλάδα) κάποια παροχή για κάποιες γυναίκες ως άλλοθι αναφοράς στο φύλο. Έτσι το φύλο συνεχίζει απρόσκοπτα να λειτουργεί κοινωνικά ως μορφή ανισότητας, που αναπαράγεται από γενιά σε γενιά με πιο ενδεδειγμένους τρόπους.

Η δημοκρατία, όμως, δεν μπορεί να συνυπάρχει με καμία μορφή θεσμοθετημένης και αποδεκτής ανισότητας, όπως είναι το φύλο. Η δημοκρατία νοείται μόνο ως συνεχής αγώνας για βελτίωση, ενώ το πολιτικό ερώτημα για το φύλο, συμπυκνώνεται στον τρόπο με τον οποίο θα διατυπωθούν οι όποιες έμφυλες διεκδικήσεις, έτσι ώστε να προάγουν το όραμα της δημοκρατικής συμβίωσης όλων ανεξαρτήτως φύλου, και όχι να στοχεύουν απλώς σε διευκολύνσεις στην άσκηση γυναικείων ρόλων ή στην απλή μετατόπιση στα όρια γυναικείου και ανδρικού ρόλου.

Αν, δηλαδή, ο πολιτικός αποκλεισμός των γυναικών είναι προβληματικός για τη δημοκρατία, αυτός δεν καταπολεμάται ουσιαστικά με παρεμβάσεις σε μία από τις επιπτώσεις του (μικρότερος αριθμός γυναικών στις δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων). Αντίθετα η προωθούμενη λογική της γυναικείας διαφορετικότητας βολεύει την καθιερωμένη πολιτική ανάλυση, γιατί δεν αναταράσσει τις παραδοχές της και της επιτρέπει να προσθέτει απλώς στο ήδη υπάρχον σώμα των δεδομένων της, μια άλλη, πρόσθετη παράμετρο. Για αυτό η γυναικεία διαφορετικότητα αποτελεί κατά κανόνα αδιαμφισβήτητο σημείο αναφοράς. Δεδομένο, που κατευθύνει πολιτικές, που, στο όνομα της καταπολέμησης της ανισότητας, τελικά οδηγούν στον εκσυγχρονισμό της γυναικείας υποτέλειας και όχι στην ουσιαστική εξάλειψή της

Σε αυτό το πλαίσιο οι γυναίκες συστηματικά περιθωριοποιούνται, αφού, παρά τις αλλαγές που σημειώνονται στα πρότυπα και τους ρόλους, εξακολουθούν να κοινωνικοποιούνται, έτσι ώστε να συμμετέχουν λιγότερο στην πολιτική διαδικασία από τους άντρες. Όλες οι σχετικές εμπειρικές έρευνες στην Ελλάδα, και όχι μόνο, τεκμηριώνουν την άποψη ότι οι γυναίκες δηλώνουν χαμηλότερο πολιτικό ενδιαφέρον, ενημερώνονται λιγότερο για πολιτικά θέματα, ανταλλάσσουν πολιτικές απόψεις σε μικρότερο βαθμό, έχουν πιο διαδεδομένη αίσθηση της αναποτελεσματικότητας και της ματαιότητάς τους, σχετικά με την ενδεχόμενη παρέμβασή τους κ.α. Στοιχεία, που, προφανώς, δεν μας εκπλήσσουν, αν και μας προβληματίζουν, γιατί τα αποτελέσματα των ερευνών θα έπρεπε να είναι, τελείως, διαφορετικά. .

Κατάργηση έμφυλων διακρίσεων 1

Η μειωμένη παρουσία τους στις δομές λήψης αποφάσεων είναι μία από τις εκφράσεις της σχέσης τους με την πολιτική, και, ίσως, όχι η πιο σημαντική. Εξάλλου είναι αναμενόμενο ότι οι κοινωνικά υποτελείς θα υστερούν σε παρουσία στις εξουσιαστικές δομές.

Η φυσική παρουσία των γυναικών στη Βουλή ή στον χώρο της πολιτικής δεν εγγυάται ότι το φύλο θα αποτελέσει ουσιαστική παράμετρο στη διαμόρφωση πολιτικών. Γιατί, βέβαια, δεν είναι οι γυναίκες αλλά οι φεμινίστριες (και οι φεμινιστές ενδεχομένως), που θα προκαλέσουν αλλαγές στην αντιμετώπιση του πολιτικού φύλου. Το φύλο του ή της πολιτικού καθόλου δεν προδικάζει αναγκαστικά και το φύλο της πολιτικής, ειδικά, όταν αντιτίθενται σε αυτό που υποτίθεται ότι είναι αυτονόητο.

Ενώ οι γυναίκες γενικά, αλλά και στην Ελλάδα ειδικότερα, πέτυχαν πάρα πολλά στη διάρκεια του 20ου αιώνα, αυτά συγχρόνως είναι και πολύ λίγα. Γιατί οι σημαντικές αλλαγές που σημειώθηκαν είναι αμφίβολο αν είναι ουσιώδεις ως προς τον εξουσιαστικό και ιεραρχικό χαρακτήρα του συστήματος των έμφυλων σχέσεων, ενώ παράλληλα ο εκσυγχρονισμός της υποτέλειας ο οποίος επιτεύχθηκε δεν ευνοεί την αμφισβήτηση από την πλευρά των γυναικών.

Υποστηρίζεται ότι οι γυναίκες δεν μπορούν να εκλέγουν ούτε πολύ περισσότερο να εκλέγονται, ακριβώς, επειδή είναι γυναίκες και επειδή έχουν τη γυναικεία αναπαραγωγική λειτουργία. Βέβαια στις δεκαετίες που ακολούθησαν οι ελληνίδες άρχισαν να εκλέγουν και αργότερα και να εκλέγονται, χωρίς, όμως, ο σεξιστικός λόγος σε βάρος τους να σταματήσει ποτέ να εκφέρεται εντός και εκτός της Βουλής.

Στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, όπως ήδη έχει επισημανθεί, οι σεξιστικές επιθέσεις είναι συχνές και ποικιλόμορφες. Ακόμα κι όταν το ζήτημα επικεντρωνόταν σε μία απλά αναβαθμισμένη θέση σε κάποια επιτροπή, το επιχείρημα που χρησιμοποιήθηκε εναντίον της κυρίας Παπακώστα (τότε προέδρου της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής) δεν αφορούσε τις ικανότητες και τις απόψεις της, αλλά ήταν απλά η αποστροφή “δεν θα το κάνουμε πασαρέλα εδώ”, συνδυασμένο με μία πρόταση για έναν αυστηρότερο ενδυματολογικό κώδικα. Η προσπάθεια γυναικών βουλευτών της τότε συγκυβέρνησης να αντισταθούν σε αυτή την τακτική με βάση ένα κείμενο της κυρίας Ρεπούση που μπήκε για συζήτηση στην Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, χαρακτηρίστηκε “Συνωμοσία των Ταγιέρ” και η διαφοροποίηση του βουλευτών της αντιπολίτευσης, που ήταν όμως στο ίδιο πνεύμα και κάθε άλλο παρά απορριπτική, περιγράφηκε ως “Τα σανέλ και τα ταγάρια γίνανε μαλλιά κουβάρια”⁴⁰.

---

⁴⁰ Άρθρο Μαρίας Ρεπούση, «Όταν οι βουλευτές κρατούν Σανέλ και Ταγάρια»

Ο κατάλογος θα μπορούσε να εμπλουτιστεί κι άλλο είτε με ευθείες επιθέσεις είτε με εκείνες της αδιόρατες μορφές διάκρισης που μόνο με στατιστικά δεδομένα μπορούν να πιστοποιηθούν. Για παράδειγμα το πόσο συχνά αρνείται το Προεδρείο τον λόγο επί προσωπικού σε άντρες και πόσο σε γυναίκες. Η επίκληση του κανονισμού της Βουλής και ιδιαίτερα του άρθρου 77 με τις αναφορές στην αντικοινοβουλευτική συμπεριφορά είναι ένα όπλο, του οποίου η χρήση προϋποθέτει ότι η παραπονούμενη (βουλευτής) και ο κρίνων (πρόεδρος σχεδόν πάντα άνδρας) έχουν κοινό κώδικα περί του τι είναι “απρεπής συμπεριφορά με λόγια και έργα”.

Ένας κοινός κώδικας, που, όπως δείχνει η εμπειρία, δεν υπάρχει και είναι πλέον θέμα διεκδίκησης αν θα διαμορφωθεί. Η λειτουργία του βέβαια δεν σημαίνει ότι όπου ισχύουν κώδικες θεσμοθετημένοι σε διαφορετικό πλαίσιο πχ δημοσιογραφική δεοντολογία τα πράγματα είναι καλύτερα. Οι συντονισμένες παρεμβάσεις όλων των γυναικών και ανδρών βουλευτών, από το ευρύτερο δυνατό πολιτικό φάσμα, κάθε φορά που εμφανίζεται το φαινόμενο του σεξιστικού λόγου και της απαξίωσης λόγω φύλου αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση της εφαρμογής οποιουδήποτε κώδικα ή κανονισμού, με τρόπο που να προάγει έμπρακτα την αντίληψη της ισότητας των φύλων και του σεβασμού της γυναικείας προσωπικότητας.

Γνωρίζουμε ότι η δημοκρατία για να λειτουργήσει χρειάζεται ελεύθερους, αυτόνομους, μορφωμένους, συμμετοχικούς πολίτες, τους οποίους η ίδια πρέπει να διαμορφώνει. Μόνο τέτοιου είδους πολίτες μπορούν να καταπολεμήσουν τη διαφορά των φύλων, που συμπυκνώνεται σε μία σχέση εξουσιαστική και ιεραρχική. Η ταύτιση του γυναικείου με τη φύση, καθόρισε και την θέση των γυναικών ως πολιτών β κατηγορίας, Για να καταπολεμήσουμε την κάθε είδους διάκριση, η μόνη ριζική λύση είναι να καταργήσουμε την ίδια τη διχοτομία, την κατάταξη δηλαδή όλων σε μία από δύο κατηγορίες, που αντιλαμβανόμαστε ως δεδομένες και προφανείς⁴¹.

Για να γίνει, όμως, ουσιαστική η ιδιότητα του πολίτη για τις γυναίκες, δεν αρκεί μόνο η θεσμοθετημένη αύξηση της παρουσίας ορισμένων από αυτές στις λειτουργίες της Δημοκρατίας. Η ουσιαστική καταπολέμηση της ανισότητας αποτελεί συνάρτηση ευρύτερων στοχεύσεων και της στρατηγικής, με την οποία αυτές υλοποιούνται.

---

⁴¹ Gaspard, Fr « Για την ισάριθμη αντιπροσώπευση : γένεση μίας έννοιας, γέννηση ενός κινήματος », Σύγχρονα Θέματα, τ. 57 / 1995, σελ. 32 -41

Είναι σαφές ότι πρέπει να επιδιωχθεί η μαζικότερη δυνατή πρόσβαση γυναικών σε όλες τις δομές πολιτικής εξουσίας με τρόπο ουσιαστικό και όχι διακοσμητικό. Η ιδεολογική νομιμοποίηση της απρόσκοπτης αυτής πρόσβασης θα πρέπει να αμφισβητήσει και το φύλο ως παράγοντα διαφοροποίησης και όχι μόνο να αμφισβητήσει ή να κατακρίνει τον γυναικείο αποκλεισμό. Γιατί απαιτείται να προσβάλει μία πραγματικότητα, που ιεραρχεί τους πολίτες με βάση το φύλο τους, και όχι, απλώς, να διεκδικεί την είσοδο των «γυναικείων αξιών» στην πολιτική.

Εάν επιτευχθεί η προσέγγιση του στόχου αυτού και ο αγώνας για την υλοποίησή του, τότε μπορεί να συμβάλει στην αυτογνωσία και στην αυτοπραγμάτωση των ίδιων των γυναικών, που αποφασίζουν να τον υπηρετήσουν. Επίσης, θα τους επιτρέψει να διαμορφώσουν την αίσθηση ότι είναι συμμετέχοντες σε μία διαδικασία κοσμοϊστορικών αλλαγών, γεγονός που θα αποτελέσει σημαντικό βήμα και προϋπόθεση προς την κατεύθυνση της ουσιαστικά ισότιμης και δημοκρατικής συμβίωσης όλων.

Γίνεται κατανοητό, κατά συνέπεια, ότι δεν αρκούν τα μέτρα ισότητας, διότι προβάλλουν ως αδιέξοδα ή ως μη επαρκή για τον «εκδημοκρατισμό της δημοκρατίας». Αυτό που, ουσιαστικά, επιβάλλεται είναι η εφαρμογή πολιτικών για την απελευθέρωση από τα δεσμά του φύλου. Μόνο τότε η ισότητα μπορεί να αφορά όλες και όλους τους έμφυλους πολίτες, στον βαθμό που δεχόμαστε ότι η δημοκρατία σημαίνει κάτι περισσότερο από την ισότητα. Γιατί περιλαμβάνει στις αξίες που την καθορίζουν, τόσο την ισότητα όσο και την ελευθερία, με την έννοια της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας όλων, πέρα από οποιουδήποτε περιορισμούς.

Η Δημοκρατία ισάριθμης αντιπροσώπευσης με το να αποδέχεται τη διαίρεση της πολιτείας σε δύο φύλα, ουσιαστικά συμβάλλει για μία άλλη φορά στην απόκρυψη της πολλαπλότητας των θέσεων των γυναικών (και των ανδρών), που την αποτελούν. Για αυτό προβάλλεται ως αναγκαία η ρήξη με την αποκλειστική λογική της υπαρκτής δημοκρατίας και η επινόηση των απαιτούμενων αρχών. Η μετατροπή της κυριαρχίας του φύλου μπορεί να αναδειχθεί σε αφετηρία για την επανίδρυση της δημοκρατίας⁴².

---

⁴² Βαρίκα, Ε «Επανίδρυση ή επιδιόρθωση της Δημοκρατίας . Το αίτημα της ισάριθμης αντιπροσώπευσης των φύλων», Σύγχρονα Θέματα, τ. 57/1995, σελ. 42 – 58.

Η ίση και ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων δεν αποτελεί πλέον ευκαιριακή ή απλώς επικοινωνιακή προτεραιότητα, αλλά συνιστά κοινωνική επιταγή, που θα πρέπει να βασίζεται στο κοινωνικό κριτήριο της προσφοράς και της αξιοκρατίας, ειδικά σε μία τόσο δύσκολη οικονομικοκοινωνική συγκυρία, όπως η σημερινή. Η ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων στην πολιτική είναι ένα ζήτημα που υπερβαίνει κάθε έννοια κομματικής ή άλλης αγκύλωσης και συνδέεται άμεσα με «την εμβάθυνση της δημοκρατίας, τη δικαιότερη εκπροσώπηση μίας κοινωνίας και την ενσωμάτωση γνώσεων, αξιών και εμπειριών που η γυναικεία φύση αλλά και ο ρόλος της εμπεριέχει.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παραδοσιακή πολιτική ισοπέδωσε τον άνθρωπο στο όνομα του παραγωγού, της οικονομίας και της πάλης των τάξεων. Στο σημερινό κατακερματισμένο κόσμο οι πολλές όψεις του ανθρώπινου πλούτου αναζητούν δρόμους έκφρασης. Η γυναίκα στην κορυφή σηματοδοτεί μία μεγάλη πρόκληση. Πρόκληση για την ίδια αλλά και για το σύνολο του θεσμικού πολιτισμού, που οφείλει να αντιπροσωπεύσει και τη γυναικεία διαφορετικότητα.

Αντιμέτωπες με τα έμφυλα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις, τις πολιτισμικές συμπεριφορές και τις θεσμικές διαδικασίες στους χώρους των κομμάτων και των παραδοσιακών Μέσων Ενημέρωσης αλλά και τα νέα επικοινωνιακά περιβάλλοντα της παγκοσμιοποίησης, οι γυναίκες που συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική διαδικασία είναι υπονομευμένες από επικοινωνιακή άποψη. Εγκλωβισμένες στο δίλημμα της «ανδροπρέπειας», θα πρέπει να παρουσιάσουν και να αναδείξουν τις πολιτικές ικανότητές τους σε ένα εχθρικό περιβάλλον μίας «μεσοποιημένης πολιτικής, αντιμετωπίζοντας με επιτυχία τα προβλήματα και τις προκλήσεις.⁴³

Υπάρχει, όμως, ακόμη σημαντικό έλλειμμα στη συμμετοχή των γυναικών στα κοινά και στην κάλυψη υψηλών θέσεων στον δημόσιο τομέα. Η ισότητα ανδρών και γυναικών δεν αποτελεί μόνο θεσμικό θέμα αλλά και θέμα καθημερινότητας. Προς την κατεύθυνση αυτή κρίνεται αναγκαία η συμμετοχή όλων, ώστε να δημιουργηθούν εκείνοι οι όροι και οι προϋποθέσεις, που θα δημιουργήσουν τις καλύτερες συνθήκες εμπέδωσης της ισότητας των φύλων.

Ο σεξισμός κατά των γυναικών πολιτικών είναι μια πραγματικότητα. Με τον τρόπο τους όλες οι γυναίκες πολιτικοί το έχουν υποστεί. Συλλογικά ή και ατομικά, δημόσια και τελευταία όλο και περισσότερο στο διαδίκτυο. Η ανωνυμία απελευθερώνει το σεξισμό των Ελλήνων, που είναι ακραίος. Οι επιθέσεις φθάνουν εκεί σε ανοικτές απειλές. Μερικοί θέλουν να μην τον καταλαβαίνουν. Είναι δικαίωμά τους. Όπως και δικό μας δικαίωμα είναι και να τον αναγνωρίζουμε και να μην τον αποδεχόμαστε και να τον δημοσιοποιούμε ακόμα και όταν προέρχεται από δήθεν ιθύνοντες.

---

⁴³ ΚΕΘΙ, Ιωάννα Αθανασάτου, Πολιτική Επικοινωνία, Ζητήματα Επικοινωνίας και Φύλου

Στη συντριπτική πλειοψηφία οι θύτες είναι άνδρες. Υπάρχουν, δυστυχώς, και γυναίκες μερικές φορές. πολιτικοί. Νομίζουν ότι μ' αυτόν τον τρόπο περνούν από την πλευρά του ισχυρού. «Μην ξεχνούμε ότι κάποιες γυναίκες που σήμερα βάζονται έχουν στο παρελθόν ρίξει μπόλικο νεράκι στο μύλο του μισογυνισμού. Όμως, οι γυναίκες είναι οι πρώτες που οφείλουν να είναι αλληλέγγυες στις επιθέσεις κατά του φύλου τους, γιατί είναι και οι πρώτες υποψήφιες να τις υποστούν».

Ο σεξισμός αποσκοπεί στη φίμωση των γυναικών στις οποίες επιτίθεται και στον παραδειγματισμό των υπόλοιπων. Η αντίθεση στο σεξισμό κατά των γυναικών πολιτικών, όπως και κατά των γυναικών, γενικών, οφείλει να είναι καθολική και ανεξάρτητα από την πολιτική θέση ή την αισθητική. Η πολιτική ή αισθητική ή οποιαδήποτε διαφωνία δεν δικαιολογεί τη σεξιστική επίθεση. Οι γυναίκες πολιτικοί έχουν απόψεις, τις εκφράζουν και οφείλουν να κρίνονται γι' αυτές τις απόψεις και όχι στη βάση του φύλου. Το ίδιο ισχύει και για τις συμπεριφορές. Είναι θέμα δημοκρατίας, ειδικά σε εποχές που η δημοκρατία βάλλεται από παντού.

Θέλει τόλμη και πολλή δουλειά από τις γυναίκες, για να μπορέσουν να συμμετέχουν, να δραστηριοποιηθούν, να τολμήσουν, να διεκδικήσουν την ισότιμη συμμετοχή τους στα κοινά. Θα πρέπει, λοιπόν, να αντιμετωπιστούν ταχύτατα αυτά, που μπορούμε, τουλάχιστον, να κάνουμε και δεν γίνονται όλα μόνο με χρήματα αλλά με ουσιαστικές προτάσεις και διαρκή αγώνα. Και για να γίνει πράξη η ανάγκη εξισορρόπησης της συμμετοχής των δύο φύλων στην πολιτική, χρειάζεται πίστη στην αλλαγή και την αναζήτηση ευφάνταστων λύσεων σε διάφορα επίπεδα.⁴⁴

Τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των γυναικών, ενδεχομένως, να οφείλονται στην ύπαρξη μίας ακόμα παραδοσιακής κοινωνίας, στην οποία οι γυναίκες δεν αναζητούν «δημόσιους ρόλους». Μόνο με σημαντικές αλλαγές, όμως, στις δομές της κοινωνίας θα αρθεί το παραπάνω χάσμα και θα μπορούμε να μιλούμε για ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων.⁴⁵

Για αυτό η επόμενη γενιά πρέπει από τώρα να μάθει ότι το σεξιστικό χιούμορ δεν είναι καθόλου αστείο και να συνειδητοποιήσει γιατί ο πολιτικός αρχηγός που από το βήμα της Βουλής λέει και ξαναλέει "κύριοι υπουργοί και κύριοι βουλευτές" θα πρέπει να ντρέπεται και γιατί οι εγγράμματες γυναίκες βουλευτές θα πρέπει να δηλώνουν, χωρίς δισταγμό, "παρούσες" στις κοινοβουλευτικές ψηφοφορίες.

---

⁴⁴ Καλτσόγια – τουρναβίτη, Ν. (1887), Υποαντιπροσώπευση γυναικών και δημοκρατία : η συνταγματικότητα των θετικών μέτρων για την ενδυνάμωση του ρολου των γυναικών στη δημόσια ζωή, Σάκκουλας, Αθήνα.

⁴⁵ Kyriazis, N (1995) "Feminism and the status of women in Greece", Constan D. Stavrou, The Greece prepares for the 21st Century, The Johns Hopkins University Press, Baltimore

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Αβδελά, Ε., Ψαρρά, Α., (επιμ.) (1958) «Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του μεσοπολέμου», Αθήνα, Εκδόσεις Γνώση.
- 2) Αλιβιζάτος, ., (1981), «Βουλή και κυβέρνηση στη νομοθετική λειτουργία», *Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 1, σσ. 80-94.
- 3) Βαρίκα, Ε., (1992), «Αντιμέτωπες με τον εκσυγχρονισμό των θεσμών: Ένας δύσκολος φεμινισμός», στο: Ε. Λεοντίδου, S. Ammer (επιμ.), *Η Ελλάδα των γυναικών*, Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις, σσ. 67-80.
- 4) Γενική Γραμματεία Ισότητας - Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (1988) «Έρευνα για την Πολιτική συμπεριφορά των γυναικών», Αθήνα
- 5) Δαμανάκη, Μ., (1995) «Το θηλυκό πρόσωπο της εξουσίας», Εκδόσεις Καστανιώτης
- 6) Φίλιας, Β. (1993) *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα
- 7) Βερναρδάκης, Χ., (2011) «Πολιτικά κόμματα, εκλογές και κομματικό σύστημα: Οι μετασχηματισμοί της πολιτικής αντιπροσώπευσης», 1990-2010, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα
- 8) Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2002) « Το φύλο της δημοκρατίας», Αθήνα: Σαββάλας.
- 9) Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2010) «Η “ανισότητα των φύλων” ως πρόβλημα πολιτικής: Άρρητες παραδοχές της σύγχρονης πολιτικής ανάλυσης», στο: Β. Καντσά, Β. Μουτάφη, Ε. Παπαταξιάρχης, (επιμ.), *Φύλο, και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα, Ένας πρώτος ελληνικός απολογισμός*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 257-273.
- 10) Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2012) «Πολιτική συμπεριφορά: Θεωρία, Έρευνα και ελληνική πολιτική», Αθήνα: Σαββάλας (ιδιαίτερα Κεφάλαιο 7 «Φύλο και Πολιτική Συμμετοχή, σσ. 259-296).
- 11) Παπαταξιάρχης, Ε., (1992) «Εισαγωγή. Από τη σκοπιά του φύλου: Ανθρωπολογικές θεωρήσεις της σύγχρονης Ελλάδας», στο: Ε. Παπαταξιάρχης, Θ., Παπαδέλλης, Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα, Αθήνα: Καστανιώτης / Πανεπιστήμιο Αιγαίου, σσ. 11-98.
- 12) Σαμίου, Δ., (2013) «Τα πολιτικά δικαιώματα των Ελληνίδων 1864-1952. Ιδιότητα του πολίτη και καθολική ψηφοφορία», Αθήνα: Σάκκουλας – ΕΙΕ. Σωτηρέλης, Γ., Ξηρός Θ., (επιμ.) (2011), *Το Σύνταγμα της Ελλάδας. Εισαγωγή, Σταθμοί της Συνταγματικής Ιστορίας, κείμενο, Ευρετήριο*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας.

- 13) Connell, R.W., (2006), «Το κοινωνικό φύλο», (πρόλογος Δ. Κογκίδου, Φ. Πολίτης), Αθήνα: Επίκεντρο.
- 14) Papageorgiou, Y . (1985) «Political Involvement of Greek Women : a statistical analysis of socio – demographic, ecological , attitudinal relationships», Διδακτορική Διατριβή, The Florida State University – College of Social Sciences
- 15) Ιστοσελίδα : <http://www.ipu.org/wmn-e/regions.htm>
- 16) Αγορίτσα, Χ., Κωνσταντάρα, Δ., Παπαδοπούλου, Β. & Τζώρτζη Ε. (2012), Γυναίκες υποψήφιες και εκλεγμένες στις εθνικές εκλογές της 17ης Ιουνίου- Έκθεση, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.
- 17) Αρβανίτης, Κ., Βλαχογιάννη, Γλ., Μαντά Μ., Ξυδοπούλου, Ε.Κ. & Παπαγιαννοπούλου,Μ.Χ. (2006), Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων στην Ελλάδα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- 18) Παντελίδου Μαλούτα, Μ. (2007), Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.
- 19) Παντελίδου - Μαλούτα, Μ. (1996) « Φεμινιστικό κίνημα, φεμινιστική θεωρία και ιδιότητα του πολίτη», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τ. 9, σελ. 154 – 180.
- 20) Ρεπούση, Μ Φεμινισμός – πολιτική, πορείες αποκλίνουσες, παράλληλες ή συγκλίνουσες, Αθήνα, σελ. 12 – 15.
- 21) Παντελίδου – Μαλούτα, Μ. «Οι ελληνίδες και η ψήφος. Το φύλο της ψήφου και η ψήφος του γυναικείου φύλου», επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 73 / 1989, σελ. 3 – 39.
- 22) Παντελίδου – Μαλούτα, Μ (2014) Δομές Πολιτικής Εξουσίας, ΚΕΘΙ
- 23) Ρετσίδα, ε (2006) Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων στην Ελλάδα,, σελ. 33-41, ΚΕΘΙ
- 24) Πρακτικό Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του ανθρώπου, Περίοδος ΙΕ – Σύνοδος Α, 16 /01/2013, Βουλή των Ελλήνων.
- 25) Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α «Διπλή Νίκη : Βουλή και συμβούλιο της Επικρατείας αποδέχονται ουσιαστική ισότητα και θεσμικά μέτρα υπέρ των γυναικών», Αγώνας της Γυναίκας, τ. 65, Α εξάμηνο 1990, σελ. 1-2.
- 26) Γενική γραμματεία Ισότητας (2003), Ισότητα Ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών (1983 – 2003) : Κυριότερες νομοθετικές ρυθμίσεις, Θεσμικά Όργανα, Ελληνική Προεδρία Ευρωπαϊκής Ένωσης, Γ.Γ.Ι, Αθήνα).

- 27) Σταυρόπουλος, Λ «Σεξιστικά πάθη στην Βουλή», (άρθρο), Το Βήμα της Κυριακής, 2 /2/ 2014
- 28) Κέζα,, Λ. «Ο σεξισμός στην πολιτική και στον Τύπο : Γόβα, μαλλί, διαγραφή» (άρθρο, το Βήμα. 13/11/2013
- 29) Παντελίδου – Μαλούτα, Μ. «Γυναίκες και Πολιτική / Γυναίκες και Πολιτική Επιστήμη», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 65 / 1987, σελ. 3-22
- 30) Κωστάκου, Α. Φάκελος : Οι γυναίκες στην Πολιτική “ διαψεύσεις ή προσδοκίες», τ. 10, αύγουστος 1989, σε. 30 -31
- 31) Βαρίκα, Ε «Επανίδρυση ή επιδιόρθωση της Δημοκρατίας . Το αίτημα της ισάριθμης αντιπροσώπευσης των φύλων», Σύγχρονα Θέματα, τ. 57/1995, σελ. 42 – 58.
- 32) Καλτσόγια – τουρναβίτη, Ν. (1887), Υποαντιπροσώπευση γυναικών και δημοκρατία : η συνταγματικότητα των θετικών μέτρων για την ενδυνάμωση του ρολου τν γυναικών στη δημόσια ζωή, Σάκκουλας, Αθήνα.
- 33) Kyriazis, N (1995) “Feminism and the status of women in Grrece”, Constat D. Stavrou, The Greece prepares for the 21st Century, The Johns Hopkins University Press, Baltimore
- 34) Μαγγανάρα, Ι «Η γυναίκα στους Διεθνείς Οργανισμούς, Γυναίκες και Πολιτική στην Ευρώπη», Β Μέρος, τ. 27, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1985, σελ. 11-12-23
- 35) Μαγγανάρα, Ι, «Αντιπροσώπευση των γυναικών στα εθνικά κοινοβούλια σε παγκόσμιο επίπεδο (1975 – 1988), και θεσμικά μέτρα για την αύξηση της συμμετοχής τους», τ. 39, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1988, σελ. 4-6
- 36) Gaspard, Fr « Για την ισάριθμη αντιπροσώπευση : γένεση μίας έννοιας, γέννηση ενός κινήματος », Σύγχρονα Θέματα, τ. 57 / 1995, σελ. 32 -41

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A. Παραθέτονται τρία κείμενα με διαφορετική επιχειρηματολογία, που εντάσσονται στο κλίμα της συζήτησης του 1989 περί ποσοτώσεων, και στα οποία φεμινιστικές ομάδες επιχειρηματολογούν υπέρ και κατά (τεύχος 4 του περιοδικού *Δίνη*, 1989, 97-101).

1^ο Κείμενο (*Δίνη*, 1989, 97-98)

Γυναικεία πολιτική και φεμινιστικές πρακτικές

Το αίτημα αυτό τίθεται και διεκδικείται κυρίως από γυναίκες ενταγμένες σε κόμματα που αναζητούν καλύτερους όρους συμμετοχής σ' αυτά και εν γένει στους πολιτικούς θεσμούς όπου δρουν και τα κόμματα με τα οποία συνδέονται, και οι οποίες βάζουν το θέμα της συν-διαχείρισης της εξουσίας, από την οποία άτυπα, λόγω ανδροκρατικών αντιλήψεων αποκλείεται «το μισό μέρος του πληθυσμού». Το αίτημα αυτό ακόμα τίθεται και διεκδικείται και σε συνάρτηση με τις επικείμενες εκλογές, με την «ευαισθησία» που θέλουν πάντα να εμφανίζουν τα κόμματα, σε ανάλογες περιπτώσεις, απέναντι στο γυναικείο τους εκλογικό κοινό, πάντα «πρόθυμων να ακούσουν τις γυναίκες» και να «συζητήσουν» τα προβλήματά τους...

Ξεκινώντας από τις παραπάνω διαπιστώσεις, σχετικά με τους φορείς και τους στόχους της διεκδίκησης αυτής, θα θέλαμε να εκφράσουμε το δικό μας προβληματισμό γύρω από το ιδεολογικό της περιεχόμενο.

Ένα βασικό και εύλογο ερώτημα που θα θέλαμε να διατυπώσουμε είναι τι είδους πολιτική θα ασκηθεί από τις γυναίκες στα κέντρα λήψης των αποφάσεων; ...η κατηγορία βιολογικό φύλο είναι μη πολιτική κατηγορία και από μόνη της δεν σηματοδοτεί τίποτα... είναι προφανές ότι η λογική του αιτήματος «περισσότερες γυναίκες στα κέντρα λήψης των αποφάσεων» ουσιαστικά αποπολιτικοποιεί το όλο πρόβλημα, αγνοεί το γεγονός ότι οι γυναίκες – όπως εξάλλου και οι άνδρες – δεν είναι ούτε πολιτικά ούτε κοινωνικά ουδέτερες. Τι είδους λοιπόν πολιτική ασκούν οι γυναίκες, ως γυναίκες;

Ο μόνος τρόπος να απαντηθεί ένα τέτοιο ερώτημα, θα ήταν η – ρητή ή λανθάνουσα – επίκληση «των γυναικείων αξιών», της παραδοσιακής δηλαδή και κυρίαρχης συνάμα αντίληψης, ότι η «φύση» των γυναικών προσδιορίζει και την ψυχική τους ιδιοσυγκρασία, την κοινωνική και πολιτική τους συμπεριφορά...

Το φεμινιστικό κίνημα, και εδώ στην Ελλάδα, δεν έθεσε ποτέ ως κεντρικό του πρόβλημα το ότι οι γυναίκες δεν συμμετέχουν αρκετά στα διάφορα αξιώματα της πολιτείας, «στα κέντρα λήψης των αποφάσεων». Παράλληλα, δεν κεντράρισε τη δράση του απλά στην ισονομία, που από μόνη της – το ξέρουμε αυτό – δεν αρκεί να αλλάξει την υλική βάση της κατωτερότητας των γυναικών, κατά συνέπεια, δεν καθορίστηκε από την αναζήτηση θεσμικών ή μάλλον «διοικητικών μέτρων», που, ...τακτική που έχει αποδειχθεί ότι δεν θίγει ...τις πολύπλοκες δομές ιεραρχίας ανάμεσα στα φύλα.

Αντίθετα, διαμορφώνοντας τη δική του πολιτική, βάζοντας το θέμα της απελευθέρωσης των γυναικών και της κατάρτησης των κοινωνικών φύλων, το σύγχρονο φεμινιστικό κίνημα άσκησε κριτική συνολικά στο σύστημα της κλασικής πολιτικής...

(Αυτόνομη Κίνηση Γυναικών, Δίνη, Φεμινιστικό Περιοδικό, Σπίτι Γυναικών)

2^ο Κείμενο (Δίνη, 1989, 98-100)

Όχι στις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών

Θεσμοθέτηση ποσοστού συμμετοχής 35%

Εμείς οι γυναίκες απαιτούμε σήμερα, με την ευκαιρία της 8^{ης} του Μάρτη, πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Δεν δεχόμαστε πια να είμαστε πολίτες υπό κηδεμονία.

Σε ολόκληρη την ιστορία της ανθρωπότητας, η γυναίκα βρίσκεται στη σκιά, ενώ η συμμετοχή της σε όλα τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα είναι αναμφισβήτητη. Στην εργασία μέσα και έξω από το σπίτι συμμετείχε πάντα, γεγονός που ούτε αναγνωρίζεται μέσα στην ιστορική μνήμη, που φέρει τη σφραγίδα της ανδροκρατίας, ούτε συνειδητοποιείται από την ίδια. Ήταν αποκλεισμένη επίσης από την ιδεολογική ζωή, τη διαμόρφωση ιδεών, την κουλτούρα. Μόνο μετά τον πόλεμο κατάφερε στην Ευρώπη να μπει στην ανώτατη εκπαίδευση. Και βεβαίως, η γυναίκα ήταν και είναι αποκλεισμένη από τη λήψη των αποφάσεων που αφορούν και την ίδια.

Οι άντρες κερδίσανε ορισμένα δικαιώματα από τη γαλλική επανάσταση και μετά, αλλά η γυναίκα ακόμα, το 1989, δεν τα έχει αποκτήσει.

Κερδίσαμε το δικαίωμα της ψήφου από το 1952, αλλά η κοινωνία, με τις προκαταλήψεις και το πλέγμα των εξουσιών και συμφερόντων που έχει διαμορφώσει, μας έχει στερήσει από το δικαίωμα να εκλεγόμαστε και να συμμετέχουμε στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Απόδειξη η ανδροκρατία σε όλους τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς και ο κατά φύλα καταμερισμός της δουλειάς στις πολιτικές και κοινωνικές οργανώσεις, όπου οι άντρες παίρνουν τις αποφάσεις και οι γυναίκες μόνο τις εκτελούν.

Ζητούμε θεσμοθετημένη κατοχύρωση ποσοστού συμμετοχής των γυναικών σε όλα τα κόμματα, τις επιτροπές και τα κέντρα λήψης αποφάσεων 35% τώρα, μεταβατικό με προοπτική το 50%. Αυτό το μεσοπρόθεσμο μέτρο, αν και διοικητικό, το θεωρούμε απαραίτητο για να πάψει η πολιτική και κοινωνική ζωή να ανδροκρατείται, για να πάψει η γυναίκα να παραγκωνίζεται και να χρησιμοποιείται από όλες τις παρατάξεις σαν αντικείμενο...

Απορρίπτουμε με αγανάκτηση τον ισχυρισμό ότι θέλουμε να εκλεγόμαστε λόγω του φύλου μας, επειδή είμαστε γυναίκες, και άρα αυτό είναι διάκριση εις όφελός μας. Αντίθετα, αρνούμαστε να μην εκλεγόμαστε επειδή είμαστε γυναίκες, αρνούμαστε τον παραγκωνισμό και τον κοινωνικό ρατσισμό...

Τέλος, για μας, ισότητα σημαίνει γυναίκες να μπορούμε να κινούμαστε χωρίς φόβο στα κοινά, όχι για να προσαρμόσουμε τη γυναίκα στην υπάρχουσα ανδροκρατική και καπιταλιστική κοινωνία, αλλά για ν' αλλάξουμε την κοινωνία.

Γι' αυτό συμμετέχουμε ολόψυχα στον αγώνα για τη θεσμοθέτηση ποσοστού συμμετοχής 35% σε όλους τους κοινωνικούς χώρους. Δεν πιστεύουμε βεβαίως ότι μ' αυτόν τον τρόπο θα λυθεί το πρόβλημα, αλλά έτσι θα βοηθήσουμε στη συνειδητοποίησή του και στην κινητοποίηση των ίδιων των γυναικών...

Αυτόνομη Ομάδα Λάμια

Αθήνα, 8 Μάρτη 1989

3^ο Κείμενο (Δίνη, 1989, 101)

8 Μάρτη 1989

- Απαιτούμε την υλοποίηση της γραπτής δέσμευσης της ελληνικής κυβερνήσεως «να αναγνωριστούν και να καταμετρηθούν οι αμειβόμενες και ιδιαίτερα οι μη αμειβόμενες συνεισφορές των γυναικών στους εθνικούς υπολογισμούς, σε οικονομικές στατιστικές και στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν» (άρθρο 120 του ΟΗΕ).
- Αγωνιζόμαστε για την επίτευξη μιας νέας οικολογικής ισορροπίας.
- Διεκδικούμε την κύρωση και επικύρωση της Σύμβασης της Νέας Υόρκης 1950 «για την καταστολή της σωματεμπορίας και της εκμετάλλευσης της πορνείας των άλλων».
- Ενδυναμώνουμε την αντίστασή μας στον αυξημένο έλεγχο των σωμάτων μας από τις νέες αναπαραγωγικές τεχνικές, που τα μελλοντικά αποτελέσματά τους είναι απρόβλεπτα για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Ανασυντάσσουμε τις δυνάμεις μας.

Σπάμε τη σιωπή μας.

Διαρθρώνουμε το δικό μας λόγο.

Δυναμώνουμε το αυτόνομο κίνημά μας.

8 Μάρτη, κάθε μέρα

μια αρχή, μια συνέχεια, ένας αγώνας...

Όχι στην ποσόστωση

- Είμαστε άνθρωποι, δεν «εξανθρωπιζόμαστε» με τεχνικές εξουσιών και μηχανισμών.

- Το θετικό αποτέλεσμα για τις κοινωνίες μας θα προέλθει μόνο από την αλλαγή του τρόπου σκέψης, του τρόπου ζωής, του μοντέλου ανάπτυξης μέσα από την κίνηση και τον αγώνα για την απελευθέρωση της-του ανθρώπου.

- Ο σημερινός πολιτικός, κομματικός και συνδικαλιστικός χώρος και λόγος είναι αναγκαίο να ανατραπεί. Πρέπει να καταργηθεί η μονομέρεια αυτού του λόγου απέναντι στις γυναίκες και όχι να εξωραϊζουμε τη ζωή μας, επειδή οι ανθρώπινες υπάρξεις δεν εξωραϊζονται.

Όχι στη ποσόστωση.

Γιατί δεν είμαστε μειονότητα.

Γιατί δεν παζαρευόμαστε.

Γιατί δεν αφορά την καθημερινότητά μας.

Γιατί δεν εξουσιοδοτούμε καμία να μιλάει για τη ζωή μας και εν ονόματί μας.

Γιατί δεν προάγει τη δημοκρατία και δεν καταचुरώνει συνταγματικά δικαιώματά μας.

Όχι στις χειρίστριες των εξουσιών και των μηχανισμών.

Ναι στην αλλαγή της ζωής μας με αρχές – ιδεολογία – πολιτική και αγώνα.

Αδέσμευτη Κίνηση Γυναικών

Ασκληπιού 109

β. Μεγάλος αριθμός γυναικείων οργανώσεων υπέγραψε επιστολή διαμαρτυρίας προς τον αρμόδιο Υπουργό για το θέμα της αλλαγής στην εφαρμογή των ποσοστώσεων, επιστολή που συνέταξαν η Πρόεδρος του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου, Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου και η Πρόεδρος του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, Σ. Παναρέτου. (www.leaguewomenrights.gr). Σε αυτή, μεταξύ άλλων σημείωναν:

«Με δυσάρεστη έκπληξη είδαμε στον «Καλλικράτη» (άρθρα 18 παρ. 3 και 120 παρ. 3) όπως και στις σχετικές εγκυκλίους, ότι η ποσόστωση του 1/3 τουλάχιστο των υποψηφίων κατά φύλο θα υπολογίζεται όχι πλέον επί του αριθμού των υποψηφίων, όπως όριζε το άρθρο 75 Ν. 2910/2001 και το άρθρο 34 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (Ν. 3463/2006), και όπως απαιτεί ο συνταγματικός σκοπός της ποσόστωσης, αλλά επί του αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου ή του συμβουλίου δημοτικής ή τοπικής κοινότητας.

Αυτό αποτελεί οπισθοδρόμηση που προσκρούει στο Σύνταγμα, και ιδίως στα άρθρα 4 παρ. 2 και 116 παρ. 2. Με την Αναθεώρηση του 2001, καταργήθηκαν οι αποκλίσεις από την ισότητα των φύλων που προέβλεπε η παλιά διατύπωση του άρθρου 116 παρ. 2 του Συντάγματος. Αποκλίσεις είναι και οι περιοριστικές ποσοστώσεις και άλλα μέτρα που αντί να προωθούν, συρρικνώνουν το δικαίωμα της ισότητας. Αυτά απαγορεύονται πλέον από το Σύνταγμα...

Εάν το 1/3 υπολογίζεται επί του αριθμού των μελών, μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών. Διότι, κατά νόμο, κάθε συνδυασμός μπορεί να περιλαμβάνει αριθμό υποψηφίων μέχρι 50% αυξημένο σε σχέση με τον αριθμό των εκλεγομένων. Έτσι, π.χ., το 1/3 επί των εκλεγομένων 30 μελών αντιστοιχεί σε 10 γυναίκες στο ψηφοδέλτιο, ενώ 1/3 επί των 45 υποψηφίων του ίδιου συνδυασμού πρέπει να είναι 15 γυναίκες τουλάχιστον στο ψηφοδέλτιο...

Οι διατάξεις αυτές αντίκεινται και στις επιταγές της «Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW)», που κυρώθηκε με τον Ν. 1342/1983, και ιδίως στα άρθρα 3 και 4 παρ. 1, που επιβάλλουν τη λήψη από τα Κράτη Μέλη θετικών μέτρων – ανάμεσα στα οποία ποσοστώσεις – που επισπεύδουν την επίτευξη της πραγματικής ισότητας...».

B. . Ερωτηματολόγιο - Απαντήσεις Συνεντεύξεων

1) Ποιοι λόγοι σας οδήγησαν στην ενασχόληση με την πολιτική;

1^η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Από τα φοιτητικά μου χρόνια συμμετείχα στην πολιτική. Η γενιά μου, η γενιά του Πολυτεχνείου είχε πάντοτε στενή σχέση με την πολιτική. Όχι επαγγελματική αλλά ως ατραπό για τα δημόσια πράγματα.

2^η Βουλευτής (ΚΚΕ)

Αποφάσισα να ενταχθώ στο ΚΚΕ και να στρατευθώ στην υπόθεση της υπεράσπισης των συμφερόντων των εργαζομένων, των φτωχών λαϊκών στρωμάτων. Αποφάσισα να αγωνιστώ με όλες μου τις δυνάμεις για να γίνει πρωταγωνιστής ο λαός, να αναγεννηθεί το εργατικό- λαϊκό κίνημα, να συγκροτηθεί και να δυναμώσει η κοινωνική λαϊκή συμμαχία. Για να ανοίξει ο δρόμος για τη μοναδική διέξοδο υπέρ της εργατικής τάξης, των φτωχών λαϊκών στρωμάτων: για την ανατροπή του σάπιου καπιταλιστικού συστήματος, την οικοδόμηση του σοσιαλισμού- κομμουνισμού. Σ' αυτή τη κατεύθυνση εντάσσεται η δράση των βουλευτών του ΚΚΕ μέσα στους χώρους δουλειάς, στο κίνημα και στο κοινοβούλιο. Με συλλογικές αποφάσεις καθορίζεται σε ποιο τομέα δουλειάς θα αναλάβει ευθύνη κάθε μέλος και στέλεχος του ΚΚΕ.

3^η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Η ενασχόληση με την πολιτική ή καλύτερα με τα κοινά αποτέλεσε για μένα μία έμφυτη ανάγκη διαχρονικά. Η διεκδίκηση ενός καλύτερου αύριο και ο καθημερινός αγώνας για την βελτίωση της ποιότητας ζωής σε επίπεδο κοινωνίας, βρισκόταν από τα εφηβικά μου χρόνια στο επίκεντρο των όσων πίστευα και έπραττα. Και να ξεκαθαρίσω πως δεν πρέπει να μπερδεύουμε την ενασχόληση με τα κοινά που αναφέρω πιο πάνω με την πολιτική καριέρας η οποία απέχει παρασάγγας από την ιδεολογική προσέγγιση της αριστεράς που υπηρετούμε.

4^η Βουλευτής (ΝΔ)

Στην πολιτική συμμετέχω από τα φοιτητικά μου χρόνια. Το ενδιαφέρον μου για τα κοινά, η αγάπη μου για τους συνανθρώπους μου και η αγωνία μου για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων της τοπικής κοινωνίας μας με οδήγησαν να ασχοληθώ με την πολιτική. Από όποια θέση κι αν μου ζητήθηκε υπηρέτησα και υπηρετώ με συνέπεια και ήθος την παράταξή μου και αγωνίζομαι για τους συντοπίτες μου.

5^η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Καθοριστικά ήταν τα βιώματα της δικτατορίας και στη συνέχεια της μεταπολίτευσης. Παρά την πανθομολογούμενη απελευθέρωση της δημόσιας ζωής, η αίσθηση ότι η κοινωνική αδικία δεν εξαλείφθηκε με την πτώση της δικτατορίας και εξακολουθεί να επιβάλλεται με τον αυταρχισμό και την καταστολή οδήγησε σε ριζικότερη κοινωνική αμφισβήτηση, που την εξέφρασε το φοιτητικό κίνημα, ιδιαίτερα έντονο, πολιτικοποιημένο αλλά και αποτελεσματικό (ανατροπή ν815) εκείνη την εποχή. Η αίσθηση της διάκρισης με βάση το φύλο σε θεσμούς που επιδρούσαν άμεσα στην καθημερινότητα, όπως η εκπαίδευση και το οικογενειακό δίκαιο, αλλά και της αναγκαιότητας αμφισβήτησής τους από ένα δυναμικό φεμινιστικό κίνημα, που επίσης πέτυχε σημαντικά αποτελέσματα, ήταν εξίσου καθοριστική.

2) Οι γυναίκες και οι άνδρες αντιμετωπίζονται διαφορετικά βάσει στερεότυπων αντιλήψεων; Έχετε συναντήσει στην πολιτική σας πορεία σεξιστικά αντιμετώπιση;

1η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Πράγματι αντιμετωπίζονται στερεοτυπικά. Πιστεύω ότι όλες οι γυναίκες έχουν υποστεί τον σεξισμό. Αλλά για να τον αντιληφθείς τον σεξισμό πρέπει να τον έχεις συνειδητοποιήσει. Διαφορετικά δεν τον αντιλαμβάνεσαι.

2η Βουλευτής (ΚΚΕ)

Οι αναχρονιστικές αντιλήψεις σε σχέση με τη θέση της γυναίκας στη κοινωνία υπάρχουν από τότε που εμφανίζεται η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Η γυναικεία ανισοτιμία διατηρείται και αναπαράγεται σε όλες τις εκμεταλλευτικές κοινωνίες και συνοδεύεται με μια σειρά αντιδραστικά «στερεότυπα» μέχρι σήμερα.

3^η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Δυστυχώς ο σεξισμός είναι διάχυτος στην κοινωνία. Κάθε γυναίκα που επιλέγει να εργαστεί ή να ασχοληθεί με τα κοινά είναι βέβαιο ότι κάποια στιγμή θα έρθει αντιμέτωπη με σεξιστικές συμπεριφορές. Έχει συμβεί αρκετές φορές στην πολιτική μου πορεία να νοιώθω ότι με υποτιμούν, δε με εμπιστεύονται, δε με θεωρούν εξίσου ικανή με έναν άντρα συνάδελφό μου. Εξάλλου, έχουμε δει αρκετές φορές στο Κοινοβούλιο, αλλά και δημόσια, οι γυναίκες βουλευτές να σχολιάζονται για την εμφάνισή τους, την οικογενειακή τους κατάσταση κλπ, επισκιάζοντας το πολιτικό τους έργο και λόγο. Θα μου επιτρέψετε εδώ να κάνω μια παρένθεση διότι δεν μπορώ να μην αναφέρω την εμπειρία μου από την επαγγελματική μου ενασχόληση πριν εκλεγώ βουλευτής. Όσο παράξενο και αν φανεί στην επαγγελματική μου διαδρομή ήταν πιο περιορισμένη η σεξιστική αντιμετώπιση. Και είναι απορίας άξιο διότι το επάγγελμά μου εντάσσεται στα κατά κύριο λόγο αντρικά επαγγέλματα. Ως έμπορος γεωργικών μηχανημάτων λοιπόν και συναλλασσόμενη για χρόνια με διάφορες εταιρείες αλλά και συναδέλφους η εκτίμηση σε γενικές γραμμές ήταν δεδομένη.

Αυτό που ίσως έχει μια σημασία να σχολιάσω για κάποιους πελάτες που έρχονταν για πρώτη φορά στο κατάστημα που διατηρούσα και ενώ η συμπεριφορά τους δεν μπορώ να πω πως ήταν σεξιστική, υπήρχε μια διάχυτη «ανασφάλεια» στο αν μια γυναίκα έμπορος μπορεί να τους κατευθύνει σωστά π.χ. στην επιλογή αγοράς ενός αγροτικού μηχανήματος, ειδικά στην περίπτωση που ο πελάτης είχε ελάχιστες γνώσεις επί του αντικειμένου, διότι οι «γνώστες» μετά από την πρώτη έκπληξη και μια πρώτη κουβέντα επί των «τεχνικών» θεμάτων εμπιστεύονταν εντέλει την γυναίκα έμπορο γεωργικών μηχανημάτων! Μπορεί τελικά να έπρεπε να περάσω τις εξετάσεις!

4η Βουλευτής (Ν.Δ)

Δεν νομίζω ότι υπάρχει γυναίκα, που να μην έχει αντιμετωπισθεί σεξιστικά. Η ενασχόληση με την πολιτική αποτελεί για τις γυναίκες τις περισσότερες φορές μια οδυνηρή εμπειρία. Πέρα από τα όποια προβλήματα αντιμετωπίζουν με το κόμμα τους, με τους ψηφοφόρους αλλά και με την συνείδησή τους, έχουν ένα επιπλέον ζήτημα να αντιμετωπίσουν. Πρέπει να υπερασπίζονται τον εαυτό τους ως ειδική, υποδεέστερη κατηγορία δημοσίων προσώπων. Δεν είναι βουλευτές είναι γυναίκες βουλευτές. Δεν είναι υπουργοί είναι γυναίκες υπουργοί. Οι γυναίκες που αποφασίζουν να εμπλακούν στη δημόσια ζωή γνωρίζουν από το πρώτο λεπτό ότι βρίσκονται σε δυσκολότερη θέση από τους άνδρες.

5η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Φυσικά, αρχίζοντας από τη διαφορά στις ερωτήσεις που τους τίθενται, όσο καλοπροαίρετα και να γίνεται αυτό, πηγαίνοντας στα σχόλια για την εμφάνιση και συνεχίζοντας με την επίθεση στην ποσόστωση, χωρίς μάλιστα να αναλύονται ή/και να επικρίνονται οι πραγματικές συνθήκες που κάνουν την ποσόστωση αναγκαία.

3) Σε θέσεις πολιτικής ευθύνης οι πολίτες εμπιστεύονται περισσότερο τις γυναίκες ή τους άνδρες πολιτικούς; Υπάρχει διαφοροποίηση κατά φύλο ως προς την πρόθεση ψήφου και την εκλογιμότητα των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων;

1η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Στις κυρίαρχες αντιλήψεις οι γυναίκες είναι ταυτισμένες με τη φύση και οι άνδρες με τη δημόσια σφαίρα και την πολιτική. Οι πολίτες ασυνείδητα ενδεχομένως αντιδρούν στην ανάληψη σημαντικών θέσεων από γυναίκες. Δεν είναι τυχαίο ότι έχουμε 20% γυναίκες στη Βουλή ενώ στα ψηφοδέλτια των κομμάτων είναι υποχρεωτικά 30%.

2^η Βουλευτής (ΚΚΕ)

Στα ψηφοδέλτια του ΚΚΕ θα βρείτε αγωνίστριες και αγωνιστές από χώρους δουλειάς, από λαϊκές γειτονιές, από χώρους εκπαίδευσης, που πρωτοστατούν για να ανέβει ο βαθμός οργάνωσης των εργαζομένων και ιδιαίτερα των γυναικών. Κατά τη γνώμη μας κριτήριο ψήφου πρέπει να είναι ποια συμφέροντα υπηρετεί το κάθε κόμμα. Η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική και κοινωνική ζωή είναι ένα ζήτημα που απασχολεί και το αστικό πολιτικό σύστημα, που θέλει όλο και περισσότερες γυναίκες να στρατεύονται για τα συμφέροντα της κερδοφορίας των επιχειρηματικών ομίλων. Ας αναρρωτηθεί όμως μια εργάτρια, μια άνεργη μητέρα, μια νέα γυναίκα από λαϊκή οικογένεια, μια αυτοαπασχολούμενη πόσο θετικά ή αρνητικά επέδρασαν οι πολιτικές θέσεις και αποφάσεις γυναικών πολιτικών όπως η Μ. Θάτσερ, η Α. Μέρκελ, η Χ. Κλίντον και άλλες?

3^η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Αν δεν παρατηρούνταν υποεκπροσώπηση των γυναικών στις θέσεις ευθύνης, τότε δεν θα χρειαζόταν σε διάφορες περιπτώσεις να θεσπίζονται οι ποσοστώσεις. Οι αριθμοί αποδεικνύουν και μόνοι τους ότι το εκλογικό σώμα επιλέγει δυσκολότερα μία γυναίκα να το εκπροσωπήσει, σε συνάρτηση βέβαια με τη μειωμένη ή ακόμη και οριακή συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Κι αυτό, βέβαια, εξηγείται από την εδραίωση της αναχρονιστικής αντίληψης περί καταμερισμού των ρόλων ανάμεσα στα δύο φύλλα και της εδραίωσης ενός πατριαρχικού μοντέλου οργάνωσης της οικογένειας, αλλά και της κοινωνίας. Αν για παράδειγμα στη δική μου περίπτωση δεν υπήρχε η στήριξη από την οικογένεια στην ενασχόληση και με τα κοινά τότε θα έπρεπε να διεκδικήσω πιο δυναμικά το ρόλο μου. Και δεν το λέω τυχαία. Όταν έχεις οικογένεια και είσαι και εργαζόμενη τότε τα περιθώρια «στενεύουν» πρωτίστως τα χρονικά και έτσι θα πρέπει να υπάρξει μεγαλύτερος καταμερισμός υποχρεώσεων μέσα στην οικογένεια. Φυσικά δεν είναι εύκολες ισορροπίες αλλά δεν είναι και ακατόρθωτες θα συμπλήρωνα ως σύζυγος, μητέρα τριών παιδιών, εργαζόμενη με ατομική επιχείρηση και ενεργός πολίτης τα τελευταία 30 χρόνια. Αν τώρα σε αυτά προσθέσω και την ιδιότητα της βουλευτή της Β' Θεσσαλονίκης που τις μισές τουλάχιστον ημέρες της εβδομάδας πρέπει να βρίσκεται στην Αθήνα για το νομοθετικό έργο και τις υπόλοιπες στην εκλογική της περιφέρεια ή στη Βόρεια Ελλάδα για τους τομείς ευθύνης της, αντιλαμβάνεστε πως η κατάσταση δυσκολεύει ακόμη περισσότερο.

Άρα το σημαντικότερο όλων είναι να κατανοήσουμε πως το άλλο μισό του ουρανού που είναι η γυναίκα πρέπει να έχει τις ίσες ευκαιρίες και στήριξη και ενθάρρυνση από τις ίδιες τις δομές της κοινωνίας.

4η Βουλευτής (Ν.Δ)

Αν και οι πολίτες έχουν κρίση και αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, δεν έχουμε καταφέρει ακόμη να μιλούμε για ικανοποιητικά ποσοστά γυναικείας συμμετοχής. Για αυτόν τον λόγο εφαρμόζονται και οι ποσοστώσεις.

5η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Σκεφτείτε την προεδρία των ΗΠΑ. Αποδείχτηκε εφικτή η εκλογή ενός μαύρου αλλά όχι μιας γυναίκας. Όσο για τα κέντρα λήψης των αποφάσεων, η γνώμη των πολιτών-ισσών γενικά επιδρά πολύ λιγότερο από τους σχεδιασμούς αυτών που ήδη τα στελεχώνουν και που τείνουν να αναπαράγονται «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση».

4) Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση την θέση των γυναικών στον χώρο της πολιτικής; Έχουν αλλάξει οι συνθήκες μετά το 2009 για την παρουσία τους στην πολιτική;

1η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Νομίζω ότι έχουν δυσκολέψει. Μαζί με την οικονομική κρίση επιστρέφουν ακραίες αντιλήψεις για πολλά θέματα ανάμεσα στα οποία και για τα φύλα.

2^η Βουλευτής (ΚΕ)

Οι συνέπειες της καπιταλιστικής οικονομικής κρίσης δεν είναι ίδιες για όλες τις γυναίκες. Οι εργαζόμενες, οι άνεργες, οι αυτοαπασχολούμενες της πόλης και της υπαίθρου, οι νέες γυναίκες αντιμετωπίζουν τη φτώχεια, την εξαθλίωση, την ανασφάλεια της ανεργίας και της απληρωσιάς, των ελαστικών σχέσεων εργασίας. Τόσο η κυβέρνηση όσο και η αξιωματική αντιπολίτευση με το σύνθημα της «κοινωνικής συνοχής» επιδιώκουν να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα και η κερδοφορία του κεφαλαίου. Σ' αυτή την κατεύθυνση κάνουν ότι περνάει από το χέρι τους για να είναι ο λαός «θεατής» κι όχι πρωταγωνιστής των εξελίξεων, να συμβιβαστεί με τα ψίχουλα.

3η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Η κρίση έχει επηρεάσει τις γυναίκες που ασχολούνται ενεργά με την πολιτική στον ίδιο βαθμό που έχουν επηρεαστεί οι γυναίκες γενικότερα. Η εξαφάνιση ουσιαστικά του κράτους πρόνοιας έχει επιβαρύνει ακόμα περισσότερο τη θέση της γυναίκας μέσα στην κοινωνία. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι τα χρόνια της κρίσης έχει σημειωθεί με βάση και επίσημα στοιχεία αύξηση των περιστατικών κακοποίησης των γυναικών. Συνεπώς, όταν μία γυναίκα δεν ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με την πολιτική και με όρους «καριέρας», η επιδείνωση της συνολικότερης θέσης της στην κοινωνία επηρεάζει προφανώς και τη θέση της στην πολιτική, αν και αυτές οι συνθήκες μπορούν να την αναγάγουν σε ένα δυναμικότερο διεκδικητικό υποκείμενο. Άρα η γυναίκα πρέπει να καλύψει πολλαπλούς ρόλους όταν έχει και οικογένεια και είναι και εργαζόμενη. Και τα περισσότερα αρνητικά και υποτιμητικά σχόλια δυστυχώς είναι αυτά που θέλουν την γυναίκα περιορισμένη στην κουζίνα της και που αυτομάτως δημιουργείται και η εντύπωση πως ο ρόλος της γυναίκας που ασχολείται με τα οικιακά είναι υποβαθμισμένος και δεν της επιτρέπει να έχει λόγο και ρόλο σε ότι συμβαίνει σε τοπικό ή ακόμη περισσότερο σε κεντρικό πολιτικό επίπεδο.

4^η Βουλευτής (Ν.Δ)

Η Simone de Beauvoir έλεγε ότι σε κάθε μεγάλη κρίση τα πρώτα θύματα είναι οι γυναίκες και οι οικονομικά αδύναμοι. Πράγματι, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, η σύγχρονη κοινωνία έρχεται να αντιμετωπίσει όλες αυτές τις αλλαγές, τις αντιξοότητες που γίνονται, όπου, βέβαια, τα πρώτα θύματα είναι οι γυναίκες, οι νέοι και οι ειδικές ομάδες πληθυσμού, που, πράγματι, έχουν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα

Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει όλες και όλους μας. Όπως σε όλους τους τομείς, έτσι και στον χώρο της πολιτικής η οικονομική κρίση επηρεάζει και την συμμετοχή των γυναικών στον χώρο της πολιτικής

5η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Η στέρηση πόρων από το κοινωνικό κράτος έπληξε την παροχή από επαγγελματίες των υπηρεσιών φροντίδας για παιδιά, ασθενείς και ηλικιωμένους. Με τη βοήθεια των έμφυλων στερεοτύπων, που θεωρούν αυτή τη φροντίδα γυναικείο καθήκον, το κενό καλύφθηκε από απλήρωτη γυναικεία εργασία, εξαιτίας της οποίας μειώνεται δραματικά ο ελεύθερος χρόνος των γυναικών, ο οποίος θα μπορούσε να διατεθεί στη δημόσια σφαίρα.

Από την άλλη πλευρά παρατηρείται το φαινόμενο οι δομές αλληλεγγύης να στελεχώνονται κατά συντριπτική πλειοψηφία από γυναίκες. Είναι θέμα προς συζήτηση αν αυτό αποτελεί μια ακόμη αναπαραγωγή των έμφυλων ρόλων ή αντίστροφα είναι μεταφορά στη δημόσια σφαίρα δραστηριοτήτων που ως τώρα ασκούνταν μόνο στην ιδιωτική σφαίρα, γεγονός που πολιτικοποιεί τη δραστηριότητα και δίνει άλλη μια πρόσβαση στο δημόσιο βίο σε αυτήν που την ασκεί.

5) Ποια η θέση της γυναίκας στο ελληνικό Κοινοβούλιο, τόσο θεσμικά όσο και άποψη έκφρασης λόγου;

1η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Στο ελληνικό κοινοβούλιο είναι έκδηλος ο σεξισμός. Σας παραπέμπω σε 2 κείμενα που έχω δημοσιεύσει για το θέμα.

2^η βουλευτής (ΚΚΕ)

Η κάθε βουλευτής εκφράζει τις θέσεις και τις απόψεις του Κόμματος που έχει εκλεγεί.

3η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Η ισότητα των φύλων στη χώρα μας είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη από το 1975 (άρθρο 4 παρ. του Συντάγματος). Σε θεσμικό, λοιπόν, επίπεδο, δεν θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η θέση της γυναίκας είναι υποβαθμισμένη στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Ωστόσο, όπως έχει ειπωθεί και προηγουμένως, η ίση αντιμετώπιση των δύο φύλλων σε όλα τα επίπεδα, είναι πρωτίστως θέμα παιδείας. Συνεπώς, συχνά απαντώνται στις διαδικασίες του Κοινοβουλίου συμπεριφορές όπου ο «ισχυρός» προσπαθεί να επιβληθεί στον «αδύναμο».

4^η Βουλευτής (Ν.Δ)

Σίγουρα μας προβληματίζει ο τρόπος με τον οποίο ο πολιτικός κόσμος υποδέχεται τις γυναίκες. Δεν χρειάζεται να μπω στον πειρασμό να σας μεταφέρω σχόλια που γίνονται πίσω από τις πλάτες των γυναικών ή τα αστεία που κρυφά λέγονται σε βάρος τους_ αστεία που έχουν να κάνουν με το φύλο ή και τη σεξουαλικότητα. Ενδεχομένως κάποιοι να αντιτάξουν ότι το επίπεδο του κοινοβουλευτισμού έχει πέσει πολύ τα τελευταία χρόνια.

Κανείς όμως δεν μπορεί να αλλάξει στα αφτιά μου τον συγκεκριμένο τόνο, όταν αρθρώνεται το υποτιμητικό «τι μιλάς εσύ;». Σε αυτό το «εσύ», σε αυτήν την τόσο δαλεξούλα συμπυκνώνεται όλος ο σεξισμός απέναντι στις γυναίκες πολιτικούς.

5η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Θεσμικά ισότιμη κατ' αρχήν, αλλά το πόσο επιφανειακό είναι αυτό αποδεικνύεται με την απουσία θηλυκού γένους από τον κανονισμό και τα κείμενα της Βουλής, εξ' ου και η αγνόηση της ψήφου «παρούσα». Όσο για την έκφραση λόγου, δεν υπάρχει θεσμοθετημένη διάκριση ασφαλώς, όμως αυτή είναι εμφανέστατη στην πράξη όταν πρόκειται για ζήτημα που βρίσκεται στη διακριτική ευχέρεια του προεδρεύοντα (5 άνδρες 1 γυναίκα στην τελευταία βουλή), όπως η ανοχή στην παράταση του χρόνου ομιλίας ή η παραχώρηση του λόγου επί προσωπικού.

6) Υπάρχουν διακρίσεις στους κομματικούς μηχανισμούς και κατά πόσο επηρεάζουν την ανέλιξη των γυναικών;

1η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Πολλές διακρίσεις. Η πολιτική παρότι λέξη γένους θηλυκού έχει ανδρικό πρόσημα. Θέτει εξορισμού τις γυναίκες εκτός και δυσκολεύει πολύ την ένταξή τους.

2^η Βουλευτής (ΚΚΕ)

Στο ΚΚΕ δεν υπάρχουν διακρίσεις ανάμεσα σε συντρόφους, άντρες και γυναίκες. Το ΚΚΕ από την πρώτη μέρα της ίδρυσής του είχε και έχει σταθερά στον προσανατολισμό του την ανάδειξη των αιτιών της γυναικείας ανισοτιμίας, την οργάνωση της πάλης για την εξάλειψή τους. Το ΚΚΕ είναι περήφανο για τη συμβολή του στην αποκάλυψη της ταξικότητας του γυναικείου ζητήματος, την πάλη του κατά των σκοταδιστικών αντιλήψεων για τη γυναικεία βιολογική και πνευματική κατωτερότητα, για το μονοδιάστατο ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια.

Το ΚΚΕ συμμετέχει ενεργά στην πάλη για την ισοτιμία των γυναικών της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων. Αναδεικνύει ότι στα πλαίσια της ταξικής πάλης έχει ιδιαίτερο ρόλο η πάλη για ισότιμα δικαιώματα μεταξύ των δύο φύλων στην εργασία, στη μόρφωση, στην οικογένεια, σε κάθε πτυχή της κοινωνικής δραστηριότητας, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψιν τις διαφορετικές ανάγκες που προκύπτουν από τον αναπαραγωγικό ρόλο των γυναικών. Αναδείχτηκαν χιλιάδες γυναίκες αγωνίστριες μέσα από την ταξική πάλη που καθοδήγησε το Κόμμα.

3η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Σε αυτό το σημείο δεν μπορούμε να μιλήσουμε για όλους τους «κομματικούς μηχανισμούς» ενιαία. Κι αυτό γιατί είναι διαφορετικές οι αρχές που διέπουν τα κόμματα της Αριστεράς και διαφορετικές τα κόμματα της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς. Σε αντίθεση, λοιπόν, με τα συντηρητικά κόμματα της λαϊκής Δεξιάς και της Ακροδεξιάς που ενστερνίζονται τις κυρίαρχες απόψεις για τη θέση της γυναίκας, η Αριστερά πάντα πάλευε για την απελευθέρωση των γυναικών, για τα δικαιώματά τους στη ζωή και την εργασία. Συνεπώς, και οι ίδιοι οι κομματικοί μηχανισμοί που έχουν αναφορά στην Αριστερά -χωρίς ευλόγως να είναι πάντα «αποστειρωμένοι» από το κυρίαρχο πρότυπο- στήριζαν και στηρίζουν τη συμμετοχή και ανέλιξη των συντροφισσών. Το κρίσιμο να σημειώσω είναι η συμμετοχή των γυναικών στα κοινά διότι δεν θέλουμε οι γυναίκες απλά να κοσμούν τα ψηφοδέλτια λόγω της ποσόστωσης, αλλά να είναι διεκδικητικές με άποψη και όχι «συμπληρωματικές» λόγω φύλου.

4^η Βουλευτής (Ν.Δ)

Όσοι έχουν υπάρξει μέλη κόμματος, του οποίου κόμματος, θα επιβεβαιώσουν του λόγου το αληθές. Οι γυναίκες μετέχουν στις πολιτικές οργανώσεις όπως και οι άνδρες, αλλά δεν αναλαμβάνουν συχνά υψηλές ιεραρχικά θέσεις, δεν αναλαμβάνουν θέσεις δημόσιας ευθύνης και εξουσίας.

Αναλαμβάνουν όμως πολλή από την κοπιαστική εργασία γραμματειακού τύπου, συντήρησης των γραφείων, διακίνησης προεκλογικού υλικού. Αναλαμβάνουν δευτερεύοντα καθήκοντα, στα χαμηλά κλιμάκια της κομματικής δράσης ώστε να μπορούν ανά πάσα στιγμή να φύγουν επειδή τις καλεί κάποιο οικογενειακό καθήκον

Οι γυναίκες μετέχουν στις πολιτικές οργανώσεις όπως και οι άνδρες, αλλά δεν αναλαμβάνουν συχνά υψηλές ιεραρχικά θέσεις, δεν αναλαμβάνουν θέσεις δημόσιας ευθύνης και εξουσίας. Αναλαμβάνουν όμως πολλή από την κοπιαστική εργασία γραμματειακού τύπου, συντήρησης των γραφείων, διακίνησης προεκλογικού υλικού. Αναλαμβάνουν δευτερεύοντα καθήκοντα, στα χαμηλά κλιμάκια της κομματικής δράσης ώστε να μπορούν ανά πάσα στιγμή να φύγουν επειδή τις καλεί κάποιο οικογενειακό καθήκον.

5η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Θεσμοθετημένες όχι, απ' όσο γνωρίζω. Όμως ο χρόνος ο οποίος μπορεί να διατεθεί στην πολιτική δραστηριότητα είναι καθοριστικός για την ανέλιξη σε ένα κόμμα και τα στερεότυπα των φύλων για τις οικογενειακές υποχρεώσεις τον κάνουν μικρότερο για την πλειονότητα των γυναικών. Από την άλλη πλευρά, η θεσμοθέτηση μέτρων ισότητας, όπως το 50-50 σε όλα τα όργανα ή η διπλή προεδρία (γυναίκα-άνδρας) σε όλα τα σώματα συναντά σθεναρή αντίσταση ακόμη και σε πολιτικούς οργανισμούς με διακηρυγμένο στόχο την ισότητα των φύλων.

7) Παίζει ρόλο στο θέμα των έμφυλων διακρίσεων η γενιά;

1η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Οι έμφυλες διακρίσεις είναι κοινωνικό φαινόμενο που υφίσταται αλλαγές όπως όλα τα κοινωνικά φαινόμενα

2^η Βουλευτής (ΚΚΕ)

Είναι γεγονός ότι οι περισσότερες κοπέλες δυσκολεύονται να συνειδητοποιήσουν την ταξική τους θέση, ενδέχεται ακόμα και να μην πιστεύουν ότι υπάρχει στις μέρες μας ανισοτιμία μεταξύ των δύο φύλων. Αυτό ενισχύεται από τις αναχρονιστικές θεωρίες που διδάσκονται στις σχολές για το γυναικείο ζήτημα, αλλά και από τα αντίστοιχα επιχειρήματα που ακούμε και διαβάζουμε καθημερινά στα ΜΜΕ όλων των ειδών. Αυτές οι αντιδραστικές αντιλήψεις για το ρόλο των γυναικών, για τη θέση τους στην κοινωνία διατηρούνται και αναπαράγονται σε κάθε περίοδο. Δεν αφορούν μόνο μια « γενιά». Καλλιεργούν αυταπάτες ότι η ανισοτιμία είναι αποτέλεσμα λάθος πρακτικών και αντιλήψεων και όχι των εκμεταλλευτικών σχέσεων. Αντιμετωπίζουν το γυναικείο ζήτημα μόνο ως φυλετικό και όχι ως ταξικό με φυλετικά χαρακτηριστικά. Το αποκόβουν από την οικονομία, το σύστημα της εκμετάλλευσης και τις αρχές που το διέπουν.

3η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Όπως σε όλα τα ζητήματα, έτσι και στο θέμα των έμφυλων διακρίσεων, οι νεότερες γενιές διαχρονικά επιδείκνυαν ριζοσπαστικότερα αντανακλαστικά. Ωστόσο, για να υπάρξει μία σταθερή μεταστροφή των αξιών σε αυτή την κατεύθυνση, χρειάζεται μία συστηματική ενασχόληση στο πεδίο της εκπαίδευσης.

Διαφορετικά, θα αρκούμαστε πάντα στις κοινωνικές ευαισθησίες των νέων, οι οποίοι όμως στη σημερινή κατάσταση που βιώνουμε μεταναστεύουν είτε ως εργατικό είτε ως επιστημονικό δυναμικό σε άλλες χώρες. Άρα και σε αυτό το επίπεδο είμαστε ένα βήμα μπροστά δυο βήματα πίσω.

4^η Βουλευτής (Ν.Δ)

Το αν παίζει ρόλο η γενιά, αυτό αποδεικνύεται από το ποια ήταν η γυναικεία συμμετοχή πριν κάποια χρόνια και ποια σήμερα. Η κουλτούρα που καλλιεργείται μέσω του σχολείου, των πανεπιστημίων και των μέσων δικτύωσης είναι διαφορετική στη σημερινή γενιά και για αυτό ευελπιστούμε ότι η γυναίκα θα αναπληρώσει τον χαμένο χρόνο και θα πετύχει να αναρριχηθεί με πιο αντιπροσωπευτικό τρόπο σε υψηλές θέσεις.

5^η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Ναι. Οι εντονότερα πολιτικοποιημένες γενιές, που αμφισβητούν συνολικά τις κοινωνικές συμβατικότητες, αμφισβητούν εντονότερα και τα στερεότυπα των φύλων, ενώ οι απολίτικες γενιές συμβιβάζονται και με αυτά πολύ ευκολότερα.

8) Υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση των γυναικών στην πολιτική σε σχέση με άλλες χώρες;

1^η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Υπάρχουν κοινά σημεία και διαφοροποιήσεις. Όπως δείχνουν διεθνείς έρευνες, οι διακρίσεις υφίστανται αλλά διαφοροποιείται σημαντικά από χώρα σε χώρα το μέγεθος και η ποιότητά τους.

2^η Βουλευτής (ΚΚΕ)

Η κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στις χώρες του λεγόμενου αναπτυγμένου κόσμου σίγουρα δεν είναι η ίδια με αυτή που επικρατεί σε μια σειρά χώρες της Αφρικής, της Ασίας και αλλού. Όμως παρά τις μεγάλες διαφορές, δεν λείπουν και ορισμένες «γέφυρες» ανάμεσά τους γιατί στο επίκεντρο μπαίνει το κυνήγι του μέγιστου κέρδους των επιχειρηματικών ομίλων. Από αυτή τη σκοπιά αντιμετωπίζεται ο ρόλος της γυναίκας στην κοινωνία και στην πολιτική.

Εξάλλου, το μέτρο σύγκρισης για τη θέση της γυναίκας γενικότερα, δεν μπορεί να είναι η βαρβαρότητα που οπωσδήποτε κυριαρχεί σε κάποιες χώρες. Πρέπει να προσδιορίζεται με βάση τις δυνατότητες που υπάρχουν σήμερα να ικανοποιούνται οι σύγχρονες λαϊκές ανάγκες και το χάσμα που χωρίζει την πραγματικότητα από τις δυνατότητες αυτές.

3η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Προφανώς αναφερόμαστε σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή έστω χώρες του λεγόμενου Δυτικού κόσμου, όπου σε γενικούς άξονες ασπαζόμαστε ένα κοινό σύστημα αξιών. Ως αντιπρόεδρος και παλιότερα ως απλό μέλος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Βουλής, έχω εκπροσωπήσει την Ελληνική Βουλή στο Ευρωκοινοβούλιο στις Βρυξέλλες δύο φορές για θέματα Ισότητας των δύο φύλων. Ήταν μια εξαιρετική εμπειρία, ειδικά η πρώτη αποστολή όπου βρεθήκαμε εκλεγμένες αντιπρόσωποι από τις περισσότερες χώρες της Υψηλίου και η καθεμιά μας έθετε τα προβλήματα της θέσης των γυναικών της χώρας που εκπροσωπούσαμε. Στη δεύτερη συμμετοχή μου σε άλλη μια διήμερη συζήτηση στο Ευρωκοινοβούλιο που είχε αντιπροσωπείες μόνο των κρατών μελών με θέμα «Γυναίκα και Πολιτική» η εικόνα που αποκόμισα για την αντιμετώπιση των γυναικών σε άλλες χώρες όσον αφορά το χώρο της πολιτικής, και η κατάσταση εντός των Κοινοβουλίων ήταν αντίστοιχη με αυτήν στην κοινωνία της κάθε χώρας κράτους μέλους. Συνεπώς, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι σε χώρες, όπως για παράδειγμα οι Σκανδιναβικές, όπου το ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο έχει διαχρονικά διαμορφώσει και μία άλλη κουλτούρα πάνω σε ζητήματα έμφυλων διακρίσεων, η αντιμετώπιση των γυναικών στην πολιτική είναι πιο προνομιακή σε σύγκριση με άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα του ευρωπαϊκού Νότου.

4^η Βουλευτής (Ν.ΔΟ)

Ο τρόπος αντιμετώπισης των γυναικών στον χώρο της πολιτικής καθορίζεται από την κουλτούρα, την ωριμότητα και την δημοκρατία. Σε καμία χώρα, δυστυχώς, δεν έχει επιτευχθεί το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Ο σεβασμός απέναντι στις εκπροσώπους του γυναικείου φύλου και η προσφορά ίσων ευκαιριών συμμετοχής στα κοινά.

5η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Η διαφορά είναι προφανής ανάμεσα στα πολύ υψηλά σκανδιναβικά ποσοστά συμμετοχής και εκπροσώπησης γυναικών και στον αποκλεισμό των γυναικών σε ισλαμοκρατούμενες χώρες.

Όσον αφορά την τελευταία Ελληνική Βουλή υπήρχε ένα αξιοπρεπές ποσοστό συμμετοχής γυναικών, λίγο κατώτερο του μέσου ευρωπαϊκού 20%, και αυτό χάρη στο 40% γυναικείας συμμετοχής στην κοινοβουλευτική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ.

9) Σε ποιο βαθμό έχει επιτευχθεί η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική; Ποια μέτρα θεωρείτε ως τα πλέον ενδεδειγμένα για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων και ποιες είναι οι προβλέψεις σας για το μέλλον και τη θέση των γυναικών στον χώρο της πολιτικής;

1η Βουλευτής (Δημοκρατική Αριστερά)

Δεν είναι σταθερή η αύξηση. Υπάρχει αλλά κάνει και αυτή τις καμπύλες της. Η ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων μπορεί να έρθει μόνο μέσα από αλλαγή νοοτροπιών και στάσεων.

2^η Βουλευτής (ΚΚΕ)

Το ΚΚΕ κάνει ιδιαίτερες προσπάθειες να αναδεικνύονται γυναικεία στελέχη στο Κόμμα, στο εργατικό και λαϊκό κίνημα και στη βουλή. Παίρνουμε συγκεκριμένα μέτρα για να ξεπερνιούνται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι συντρόφισσες. Μια γυναίκα έχει να αντιμετωπίσει όχι μόνο την ανεργία, την ανασφάλεια, την περιπλάνηση σε ολιγόμηνες, κακοπληρωμένες δουλειές χωρίς ωράριο, αλλά και την έλλειψη κοινωνικών υποδομών υγείας, πρόνοιας. Η ίδια καλείται να αναλάβει τη φροντίδα των παιδιών, των ηλικιωμένων, του ατομικού νοικοκυριού. Οι δυσκολίες αυτές μεγαλώνουν για τις νέες μητέρες με μικρό παιδί.

Όσον αφορά την εκπροσώπηση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, η πολιτική της ΕΕ, των κυβερνήσεων για αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε αυτά προβάλλεται ως δήθεν γενική πολιτική υπέρ των γυναικών. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική. Η διεύρυνση της γυναικείας συμμετοχής στο Κέντρα Λήψης Αποφάσεων αφορά τις γυναίκες της αστικής τάξης, οι οποίες δε μπορούν, ούτε και θέλουν να εκφράσουν τα προβλήματα των γυναικών των λαϊκών στρωμάτων, αντίθετα εκφράζουν τα συμφέροντα της τάξης τους. Εξάλλου τα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων είναι τα όργανα εκείνα που σχεδιάζουν και υλοποιούν την αστική πολιτική, την αντιλαϊκή επίθεση.

Το πρόβλημα δεν είναι προσωπικό. Ως ΚΚΕ μας ενδιαφέρει τα εμπόδια που συναντά η γυναίκα της εργατικής τάξης, η γυναίκα των λαϊκών στρωμάτων. Οι γυναίκες αυτές επιφορτισμένες με τη φροντίδα του νοικοκυριού, της οικογένειας (παιδιών, Αμεα, ηλικιωμένων κλπ) συναντούν μεγαλύτερα εμπόδια στην οργάνωση και δράση. Για μας προτεραιότητα έχει να αυξηθεί η συμμετοχή των γυναικών στα σωματεία τους, στους μαζικούς φορείς του λαϊκού κινήματος. Χωρίς αυτές και ιδιαίτερα τις νεότερες ηλικίες, το λαϊκό κίνημα δεν θα κάνει ουσιαστικά βήματα μπροστά. Παλεύουμε για τα σύγχρονα λαϊκά δικαιώματα, για έναν άλλο δρόμο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, ενάντια στους ιμπεριαλιστικούς οργανισμούς ΕΕ, ΝΑΤΟ, ΔΝΤ που φέρνουν πολέμους, φτώχεια και δυστυχία. Μια ανάπτυξη που τα μέσα παραγωγής θα είναι λαϊκή περιουσία και το τιμόνι της εξουσίας θα τόχει η εργατική τάξη με τους συμμάχους της. Παλεύουμε για την κοινωνία της εργατικής, λαϊκής εξουσίας και οικονομίας που θα καταργεί μαζί με την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και την ανισοτιμία σε βάρος των γυναικών.

Στη σοσιαλιστική κοινωνία, που κίνητρο της παραγωγής είναι η διευρυμένη ικανοποίηση των σύγχρονων κοινωνικών αναγκών, αξιοποιούνται αρμονικά όλες οι παραγωγικές δυνατότητες της χώρας, απελευθερώνεται χρόνος για τη συμμετοχή και των γυναικών στους νέους θεσμούς της εργατικής εξουσίας.

Έχει μεγάλη σημασία η εργαζόμενη, η γυναίκα των φτωχών λαϊκών στρωμάτων να μπει αποφασιστικά στον αγώνα μέσα από τα σωματεία, τους συλλόγους γυναικών της ΟΓΕ, τους φοιτητικούς συλλόγους, στην ενίσχυση της λαϊκής συμμαχίας. Αντίστοιχα, είναι υποχρέωση των σωματείων, των επιτροπών αγώνα κλπ. να διευκολύνουν τη συμμετοχή των γυναικών με πρακτικά μέτρα, να επεξεργάζονται συγκεκριμένα αιτήματα για τα προβλήματα που τις αφορούν σε κάθε χώρο.

Οι γυναίκες της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων, ιδιαίτερα οι νέες, που βιώνουν όλες τις παλιές, αλλά ιδιαίτερα τις νέες μορφές ταξικής εκμετάλλευσης και φυλετικής καταπίεσης, μπορούμε και πρέπει να σηκώσουμε τη σημαία του αγώνα. Να διεκδικήσουμε την ικανοποίηση των σύγχρονων αναγκών της εργατικής, λαϊκής οικογένειας, με βάση τις σημερινές δυνατότητες της επιστήμης και της τεχνικής, του επιπέδου ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, του πλούτου που παράγεται με τη δική μας εργασία. Για να ανοίξει ο δρόμος για τη γυναικεία ισοτιμία, σε μια κοινωνία απαλλαγμένη από το κυνήγι του κέρδους, χωρίς εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Σε αυτή την κοινωνία οι γυναίκες θα μετέχουν, θα παίρνουν ενεργό, δραστήριο μέρος στην εξουσία, για την κοινωνική ευημερία.

3η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Θα επανέλθω στη βασική μου θέση ότι η θέση της γυναίκας στη πολιτική θα είναι πάντα αντίστοιχη με τη θέση της γυναίκας ευρύτερα στην κοινωνία. Συνεπώς, αν επιθυμούμε να αλλάξει το πρώτο, πρέπει πρωτίστως να εργαστούμε για να αλλάξει το δεύτερο. Για την διευκόλυνση της ίσης συμμετοχής των γυναικών στην εργασία, την πολιτική, τα κέντρα λήψης των αποφάσεων θα πρέπει το κράτος να «αναστηλώσει» και να επεκτείνει τις δομές κοινωνικής πρόνοιας. Δημόσιοι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, ολοήμερα σχολεία, προστασία της εργασίας κατά την περίοδο κύησης και λεχωνιάς κλπ, είναι μερικά από τα μέτρα που μπορούν να παρθούν προς αυτήν την κατεύθυνση. Ωστόσο, όπως έχω ήδη αναφέρει, σημαντικό βήμα για την απαλοιφή των έμφυλων διακρίσεων είναι η ίδια η παιδεία. Αν αλλάξουν αυτά, τότε η θέση των γυναικών στον χώρο της πολιτικής στο μέλλον μπορεί να είναι αναβαθμισμένη. Διαφορετικά, θα συνεχίσουμε να παρατηρούμε φαινόμενα, τα οποία περιπτωσιολογικά θα ερμηνεύουμε ως «σημεία των καιρών».

4η Βουλευτής (Ν.Δ)

Βασική προπόθεση για μένα για τον περιορισμό των διακρίσεων είναι η ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών, που είναι εξίσου σημαντικά με τα ποσοστά της συμμετοχής. Δεν έχει κανένα νόημα να ενθαρρύνουμε τις γυναίκες να μπουν στην πολιτική αν ο ρόλος τους είναι αποκλειστικά διακοσμητικός.

Κάθε φορά που η συζήτηση στρέφεται στην πρόοδο της γυναικείας συμμετοχής και τους αριθμούς, δηλαδή κάθε φορά που αναφέρουμε τα 20 ονόματα γυναικών που βρίσκονται αυτή τη στιγμή σε ανώτατα αξιώματα, είναι δηλαδή πρόεδροι και πρωθυπουργοί κρατών, θα πρέπει να οργανώνουμε την αντίστασή μας και στην ποιοτική συμμετοχή. Να αυξηθούν οι γυναίκες στον αριθμό και ταυτόχρονα να ενισχυθεί ο πολιτικό ρόλος τους με την σοβαρότητα που αξίζουν οι γυναίκες.

Η άποψη ότι η αύξηση της γυναικείας συμμετοχής σε θέσεις εξουσίας θα αλλάξει τα δεδομένα από μόνη της κυκλοφορεί επίμονα σε όλο τον κόσμο. Την βρίσκουμε και στην Πλατφόρμα Πεκίνου (άρθρο 181, του Στρατηγικού Στόχου G1 της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Γυναίκες, 1985).

Επακριβώς η αναφορά είναι : «Η επίτευξη του στόχου της ίσης συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, θα επιφέρει την ισορροπία, η οποία θα αντικατοπτρίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια τη σύνθεση της κοινωνίας και είναι απαραίτητη, ώστε να ενδυναμωθεί η δημοκρατία και να προωθηθεί η ορθή λειτουργία της τελευταίας».

Θα επιμείνω στη θέση μου. Είναι εξίσου σημαντικό οι γυναίκες να έχουν στην πολιτική ζωή τον προσήκοντα σεβασμό. Δεν αρκεί να εκλεγούν ή να διοριστούν σε θέσεις εξουσίας. Πρέπει να κονιορτοποιηθεί ο σεξισμός τον οποίο αντιμετωπίζουν οι γυναίκες πολιτικοί. Η μάχη δίδεται σε πολλά επίπεδα με την επίγνωση ότι πρόκειται για παράλληλη μάχη καθώς δεν έχουν κατακτηθεί αρκετά από τα υπόλοιπα πεδία.

5η Βουλευτής (ΣΥΡΙΖΑ)

Ο θεσμός της ποσόστωσης που πρέπει να τείνει στο 50-50 στα κομματικά όργανα και στη συγκρότηση ψηφοδελτίων έχει αποδειχτεί καθοριστικός. Πολύ σημαντική για τη διαμόρφωση των συνειδήσεων των πολιτών-ισσών είναι η ορατότητα του φύλου στο δημόσιο λόγο, πχ η χρήση των όρων βουλευτρια, περιφερειάρχισσα, δικάστρια κλπ στα ΜΜΕ και στα δημόσια έγγραφα. Εξίσου αναγκαία είναι η εξασφάλιση ελεύθερου χρόνου για τις γυναίκες, η οποία προϋποθέτει την ισότιμη κατά φύλο κατανομή των οικιακών εργασιών και της φροντίδας.